

**T.C.**  
**SAKARYA ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÖĞRENCİLERİN OKUL DIŞI VAKİTLERİNİN**  
**DEĞERLENDİRİLMESİNDE AİLELERİN ROLÜ VE OKUL**  
**SOSYAL HİZMETİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hülya YILDIZ**

**Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet**

**Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yusuf GENÇ**

**OCAK – 2017**

T.C.  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ


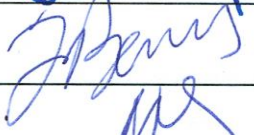

**ÖĞRENCİLERİN OKUL DIŞI VAKİTLERİNİN  
DEĞERLENDİRİLMESİNDE AİLELERİN ROLÜ VE OKUL  
SOSYAL HİZMETİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hülya YILDIZ**

**Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet**

“Bu tez 24/01/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Yusuf GENÇ	Başarılı	
Doç. Dr. İsmail BARIŞ	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. H. Hüseyin TAYLAN	Başarılı	

## **BEYAN**

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

**Hülya YILDIZ**

**24.01.2017**



## ÖNSÖZ

Eğitim kalitesi yüksek bireylerin sadece ülkeleri için değil tüm dünya için sunabilecekleri pozitif birçok şey bulunmaktadır. Öğrencilerin öğrenimleri kadar davranış kaliteleri de önemlidir. Okul ortamındaki planlı vakitlerde olumsuz durumlarla karşılaşp zarar görme ihtimali düşük olan çocukların okul dışı vakitlerini uygun aktivitelerle geçirmeleri onların hem gelişimleri hem de zararlı alışkanlıklardan korunmaları için önem arz etmektedir.

Türkiye’de uygulamalarını henüz göremediğimiz okul sosyal hizmeti, çocukların ve ailelerinin yaşadığı birçok sorunun çözümünde etkili olacak uygulamalar barındırmaktadır. Serbest zamanların çocukların yararına uygulamalarla değerlendirilmesi de okul sosyal hizmetinin kullanılabileceği alanlardan bir tanesidir.

“Öğrencilerin Okul Dışı Vakitlerinin Değerlendirilmesinde Ailelerin Rolü ve Okul Sosyal Hizmeti” isimli çalışmamda değerli katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen, tezimi satır satır inceleyen değerli hocam Doç. Dr. Yusuf GENÇ’e ve anket verilerinin SPSS ile değerlendirilme aşamasındaki paylaşımları için Yard. Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN’a şükranlarımı sunuyorum. Jürideki değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. İsmail BARIŞ’a, bölümdeki saygıdeğer hocalarıma ve araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Eleştirileriyle tezimin özgünlüğüne verdiği olumlu katkıları için Arş. Gör. İhsan KUTLU’ya minnettarım. Onlara ayıracağıım zamanı daralttığım halde anlayışlarından dolayı kocaman bir özürle beraber sevgili eşime ve dünya tatlısı çocuklarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Dünyanın, yeryüzündeki tüm canlıların ama özellikle çocukların rahatça nefes aldığı, acı çekmeden yaşadığı bir yer olacağı günlerin bir an önce gelmesini diliyorum. Bu çalışmayla çocukların yaşam kalitesine küçücük de olsa bir katkı olursa, daha yaşanılabilir bir dünyanın imarında bir tuğla koyabilirsem kendimi huzurlu hissedeceğim.

**Hülya YILDIZ**

**24.01.2017**

## İÇİNDEKİLER

<b>KISALTMALAR.....</b>	<b>v</b>
<b>TABLO LİSTESİ .....</b>	<b>vi</b>
<b>ÖZET.....</b>	<b>ix</b>
<b>SUMMARY.....</b>	<b>x</b>
<b>GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>
<b>BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE .....</b>	<b>8</b>
<b>1. OKUL SOSYAL HİZMETİ.....</b>	<b>8</b>
1.1. Sosyal Hizmet .....	8
1.1.1. Sosyal Hizmetin Tanımı .....	8
1.1.2. Sosyal Hizmet Kuramları.....	9
1.1.2.1. Sistem Yaklaşımı .....	9
1.1.2.2. Ekolojik Sistem Yaklaşımı .....	10
1.1.2.3. Güçlendirme Yaklaşımı.....	11
1.1.2.4. Psikanalitik Kuram.....	12
1.1.2.5. Transaksiyonel Analiz .....	14
1.1.3. Sosyal Hizmetin Çalışma Alanları.....	15
1.2. Okul Sosyal Hizmeti .....	16
1.2.1. Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı.....	16
1.2.2. Okul Sosyal Hizmetinin Gerektiren Sebepler .....	16
1.2.2.1. Yoksulluk .....	16
1.2.2.2. Boşanma .....	18

1.2.2.3. Sağlıksız İletişim.....	22
1.2.2.4. Şiddet.....	23
1.2.2.5. Göç.....	26
1.2.2.6. Çalışan Çocuklar .....	28
1.2.2.7. Sosyal Dışlanma.....	30
1.2.2.8. Yaşama İsteği, Depresyon ve İntihar .....	32
1.2.2.9. İlgisiz Aileler.....	34
1.2.2.10. Yanlış Beslenme Alışkanlıkları.....	35
1.2.2.11. Öğrencilerin Özel Eğitim İhtiyacı .....	38
1.2.2.12. Diğer Sebepler.....	40
1.3. Okullarda Rehberlik Servisleri.....	42
1.3.1. Rehberlik Servislerinin Yapısı .....	43
1.3.2. Psikolojik Danışmanın Görevleri.....	44
1.3.3. Okul Sosyal Çalışmacısının Görevleri.....	46
1.3.4. NASW Okul Sosyal Hizmet Standartları.....	47
1.3.5. ABD’de Okul Sosyal Hizmeti.....	50
1.4. Serbest Zaman Etkinlikleri.....	51
1.2.1. Serbest Zaman Kavramı.....	52
1.2.2. Serbest Zaman Etkinliklerinin Önemi .....	53
1.2.3. Serbest Zamanın Tarihsel Gelişimi .....	55
1.2.4. Serbest Zaman Etkinlikleri .....	56
1.2.5. Öğrencilerin Serbest Zaman Aktiviteleri .....	57
1.2.6. Serbest Zaman Etkinliklerinin Öğrencilere Yararları .....	60
<b>BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ .....</b>	<b>63</b>
2.1. Hipotezler.....	63
2.2. Evren ve Örneklem .....	65

2.3. Yöntem .....	66
2.4. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları .....	68
2.5. Sınırlılıklar .....	68
2.6. Varsayımlar .....	69
2.7. Maliyet .....	69
<b>BÖLÜM 3: BULGULAR.....</b>	<b>70</b>
3.1. Alan Taramasının Bulguları .....	70
3.1.1. Demografik Özellikler .....	70
3.1.1.1. Cinsiyet .....	70
3.1.1.2. Aile Yapısı.....	71
3.1.1.3. Ebeveynlerin Eğitim Durumları.....	72
3.1.1.4. Ortalama Aylık Gelir Durumu .....	74
3.1.1.5. Aylık Ortalama Gelir- Öğrencilerin Kurslara Yönlendirilmesi ....	75
3.1.2. Öğrencilerin Akademik Başarıları.....	76
3.1.2.1. Öğrencilerin 2015-2016 Güz Okul Ortalamaları.....	77
3.1.2.2. Ebeveyn İlgisinin Öğrencinin Başarı Durumuna Etkisi .....	78
3.1.2.3. Kitap Okumanın Akademik Başarıya Etkisi.....	79
3.1.2.4. Ebeveynlerin Okul Toplantılarına Katılımının Akademik Başarıya Katkısı .....	80
3.1.3. Öğrencilerin Ruhsal Durumları .....	82
3.1.3.1. Mutluluk Durumları .....	82
3.1.3.2. Mutluluk Durumu ve Kitap Okuma İlişkisi .....	82
3.1.3.3. Yaşam Enerjileri.....	84
3.1.3.4. Velilerin Çocuklarını Kurslara Katılmaya Yönlendirmesinin Çocukların Yaşam Enerjilerine Etkisi .....	85
3.1.3.5. Kendilerinden Memnuniyet Durumları.....	86

3.1.3.6. Öğrencilerin Kurslara Katılımı ile Kendilerinden Memnuniyet Durumları.....	87
3.1.3.7. Olumsuz Duygularla Baş Etme Şekli.....	88
3.1.4. Öğrencilerin Sosyal İletişimleri .....	90
3.1.4.1. Öğrencilerin Sosyal İlişkilerdeki Başarı Durumları.....	90
3.1.4.2. Kurs Katılımının Sosyal İlişki Becerisine Ektisi.....	91
3.1.4.3. Misafirden Memnuniyet.....	92
3.1.5. Serbest Zaman Etkinlikleri.....	93
3.1.5.1. Okul Dışı Vakitleri Değerlendirme Şekli .....	93
3.1.5.2. Serbest Zamanlarla İlgili Ebeveyn Tavsiyeleri.....	94
3.1.5.3. Bilim, Sanat ve Spor Kurslarına İlgisi.....	96
3.1.5.4. Serbest Zaman Aktivitelerinden Beklenen Sonuçlar .....	97
3.1.5.5. Kursların Öğrenciye Psikolojik, Fiziksel ve Sosyal Faydaları.....	98
3.1.6. Okul Sosyal Hizmetinin Bilinirliği .....	99
3.2. Sosyal Deney.....	99
<b>SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>	<b>106</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>112</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>120</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>136</b>



## KISALTMALAR

<b>AB</b>	: Avrupa Birliği
<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>BEP</b>	: Bireysel Eğitim Programı
<b>DPT</b>	: Devlet Planlama Teşkilatı
<b>IASSW</b>	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği
<b>IFSW</b>	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
<b>ILO</b>	: Uluslararası Çalışma Örgütü
<b>MEB</b>	: Milli Eğitim Bakanlığı
<b>NASW</b>	: Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Birliği (ABD)
<b>RAM</b>	: Rehberlik ve aştırma merkeziyle
<b>TA</b>	: Transaksiyonel Analiz
<b>TÜİK</b>	: Türkiye İstatistik Kurumu
<b>WHO</b>	: Dünya Sağlık Örgütü

## TABLO LİSTESİ

<b>Tablo 1:</b> Evlenme-Boşanma Sayıları.....	20
<b>Tablo 2:</b> 15 Yaş Üstü Bireylerin Vücut Kitle İndeksi, 2008.....	37
<b>Tablo 3:</b> 15 yaş üstü bireylerin vücut kitle indeksinin cinsiyete göre dağılımı, 2012....	37
<b>Tablo 4:</b> Öğrencilerin Cinsiyetleri.....	71
<b>Tablo 5:</b> Velilerin Cinsiyetleri.....	71
<b>Tablo 6:</b> Öğrencilerin Aile Yapısı.....	72
<b>Tablo 7:</b> Velilerin Aile Yapısı.....	72
<b>Tablo 8:</b> Öğrenci Annelerinin Eğitim Durumu.....	72
<b>Tablo 9:</b> Kadın Velilerin Eğitim Durum.....	72
<b>Tablo 10:</b> Öğrenci Babalarının Eğitim Durumu.....	73
<b>Tablo 11:</b> Erkek Velilerin Eğitim Durumu.....	73
<b>Tablo 12:</b> Ebeveynlerin Eğitim Durumunun Çocuklarını Kurslara Yönlendirmelerindeki Etkisi .....	74
<b>Tablo 13:</b> Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Geliri.....	75
<b>Tablo 14:</b> Velilerin Aylık Geliri.....	75
<b>Tablo15:</b> Ebeveynlerin Aylık Gelir Durumunun Çocuklarını Kurslara Yönlendirmelerindeki Etkisi.....	76
<b>Tablo 16:</b> Öğrencilerin Okul Ortalamaları .....	77
<b>Tablo 17:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Okul Ortalamaları.....	77
<b>Tablo 18:</b> Veli Görüşlerine Göre Ebeveyn İlgisinin Öğrenci Başarısına Etkisi .....	78
<b>Tablo 19:</b> Öğrenci Görüşlerine Göre Kitap Okumanın Ders Durumuna Etkisi .....	79
<b>Tablo 20:</b> Öğrencilere Göre Ebeveynlerin Okul Toplantılarına Katılımlarının Okul Başarısına Etkisi.....	81
<b>Tablo 21:</b> Öğrencilerin Mutluluk Durumları.....	82

<b>Tablo 22:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Mutluluk Durumları.....	82
<b>Tablo 23:</b> Velilere Göre Kitap Okumanın Öğrencilerin Mutluluk Durumuna Etkisi .....	83
<b>Tablo 24:</b> Öğrencilerin Yaşam Enerjileri.....	84
<b>Tablo 25:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Yaşam Enerjileri.....	84
<b>Tablo 26:</b> Öğrencilere Göre Ebeveynlerin Kursu Yönlendirmesinin Öğrencilerin Enerji Seviyesine Etkisi .....	85
<b>Tablo 27:</b> Öğrencilerin Kendilerinden Memnuniyetleri.....	86
<b>Tablo 28:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Kendilerinden Memnuniyetleri.....	86
<b>Tablo 29:</b> Kursu Katılan Öğrencilerin Kendinden Memnuniyetleri.....	87
<b>Tablo 30:</b> Öğrencilerin Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Şekilleri .....	88
<b>Tablo 31:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Şekilleri.....	89
<b>Tablo 32:</b> Öğrencilerin Sosyal İlişkilerdeki Başarıları .....	90
<b>Tablo 33:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Sosyal İlişkilerdeki Başarıları.....	90
<b>Tablo 34:</b> Kursu Katılan Öğrencilerin İletişim Başarıları .....	91
<b>Tablo 35:</b> Öğrencilerin Misafirden Memnuniyeti .....	92
<b>Tablo 36:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Misafirden Memnuniyeti.....	92
<b>Tablo 37:</b> Okul Dışı Vakitlerin Değerlendirilmesi.....	93
<b>Tablo 38:</b> Velilere Göre Okul Dışı Vakitlerin Değerlendirilmesi.....	93
<b>Tablo 39:</b> Öğrencilere Göre Ebeveynlerin Serbest Zamanlarla İlgili Tavsiyeleri .....	94
<b>Tablo 40:</b> Velilere Göre Ebeveynlerin Serbest Zamanla İlgili Tavsiyeleri.....	95
<b>Tablo 41:</b> Öğrencilerin Bilim, Sanat ve Spor Kurslarına Katılımları.....	96
<b>Tablo 42:</b> Velilere Göre Öğrencilerin Bilim, Sanat ve Spor Kurslarına Katılımları .....	97
<b>Tablo 43:</b> Öğrenciye Göre Serbest Zaman Aktivitelerinin Etkileri.....	97
<b>Tablo 44:</b> Velilere Göre Serbest Zaman Aktivitelerinin Etkileri.....	97
<b>Tablo 45:</b> Öğrenciye Göre Kursların Öğrencilere Faydaları .....	98

<b>Tablo 46:</b> Velilere Göre Kursların Öğrencilere Faydaları.....	98
<b>Tablo 47:</b> Okul Sosyal Hizmetinin Öğrencilerdeki Bilinirliği .....	99
<b>Tablo 48:</b> Okul Sosyal Hizmetinin Velilerdeki Bilinirliği.....	99
<b>Tablo 49:</b> Öğrencilerin Başlangıç Değerlendirmeleri.....	102
<b>Tablo 50:</b> Öğrencilerin Deneyle İlgili Görüşleri.....	103
<b>Tablo 51:</b> Velilerin Deneyle İlgili Görüşleri.....	104

<b>Tezin Başlığı:</b> Öğrencilerin Okul Dışı Vakitlerinin Değerlendirilmesinde Ailelerin Rolü ve Okul Sosyal Hizmeti	
<b>Tezin Yazarı:</b> Hülya YILDIZ	<b>Danışman:</b> Doç. Dr. Yusuf GENÇ
<b>Kabul Tarihi:</b> Ocak 2017	<b>Sayfa Sayısı:</b> x (ön kısım) + 119 (tez) + 17(ek)
<b>Anabilim Dalı:</b> Sosyal Hizmet	<b>Bilim Dalı:</b> Sosyal Hizmet
<p>Eğitim, bütün toplumların üzerinde çalıştığı ve iyileştirmek için çaba gösterdiği vazgeçilmez bir unsurdur. Her yönüyle sağlıklı ve donanımlı yetişmiş çocuklar ülkelerin geleceğinin garantisidir. Öğrencilerin okul ortamlarındaki eğitimleri kadar okul dışı vakitlerindeki eylemleri de onların gelişimlerinin bir parçasıdır. Çocuklar kendilerini dezavantajlı konuma düşürecek zararlı alışkanlıklarının çoğunu okul dışı vakitlerinde edinmektedirler. Velilerin çocuklarının eğitimlerini etkili yönlendirme yeterliliğine sahip olmaları, sosyal ve kültürel sermayelerini bu konuda kullanabilmeleri çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimlerini olumlu etkilemektedir. Bu konuda yeterli olmayan velilerin desteklenmesi okul sosyal hizmeti kapsamında gerçekleştirilebilir. Çocukların birçok sorununun okul sosyal hizmet uygulamalarıyla çözülebileceği hatta önlenilebileceği düşünülmektedir.</p> <p>Bu araştırmada; serbest zaman etkinlikleri çocuklara faydaları birçok yönden bakılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın evrenini Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı liselerin birinci sınıf öğrencileri ve anne-babaları oluşturmaktadır. Sakarya İli Serdivan ve Adapazarı ilçelerinde bulunan liselerden uygun bir örneklem grubu seçilmiş, uygulanan anketlerle çocukların ve ebeveynlerinin öğrencilerin serbest vakit etkinlikleri hakkındaki düşünce ve tecrübeleri araştırılmıştır. Anket bulguları SPSS 22.00 istatistik programı ile sistematik hale getirilmiştir. Elde edilen bulguların frekansları, ki-kare testleri, sorular arasında korelasyonları bulunarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.</p> <p>Ayrıca 6. sınıf öğrencilerinden okul ortamında çeşitli sorunlar yaşayan dokuz öğrenci ile bir sosyal deney gerçekleştirilmiştir. Deneyde öğrencilerin serbest vakitlerinde severek katılacakları kurslara gitmeleri sağlanmış, çocuklar ve velileri ile bireysel görüşmeler ve grup görüşmeleri yapılarak sorunlarını ortadan kaldırmaları hedeflenmiş, oldukça olumlu sonuçlar alınmıştır.</p> <p>Verilerin yorumlanması sonucu ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumlarının, çocuklarıyla ilgilenme düzeylerinin ve çocukların serbest vakitlerini ilgi alanlarına uygun aktivitelerle geçirmelerinin onların kişilik gelişimlerine ve akademik başarılarına olumlu yönde etki ettiği bulunmuştur.</p>	
<b>Anahtar Kelimeler:</b> Eğitim, Ebeveyn, Akademik Başarı, Okul Dışı Aktiviteler, Okul Sosyal Hizmeti	

<b>Title of the Thesis:</b> The Role of Family in the Evaluation of Students' Non-School Hours and School Social Work	
<b>Author:</b> Hülya YILDIZ	<b>Supervisor:</b> Assos. Prof. Yusuf GENÇ
<b>Date:</b> January 2017	<b>Nu. of pages:</b> x (pre text) + 119 (main body)+17 (App.)
<b>Department:</b> Social Work	<b>Subfield:</b> Social Work
<p>Education is an indispensable element that all societies work on and strive to heal. Well-educated and well-equipped children in every way are the guarantees of the future of the countries. The activities of the students in their time in school as well as their activities in the non-school hours are part of their development. Children get most of their harmful habits will drop them in disadvantaged positions in off-school hours. Having parent's the ability to effectively guide their children's education and using social and cultural capital in this way positively affects children's bio-psycho-social development. Support for parents who are inadequate in this issue can be realized with the scope of school social services. It is thought that many problems of children can be solved or even prevented by school social service applications.</p> <p>In this research; free time activities have been evaluated from many perspectives on the benefit of children. The universe of study is the first-year students and parents in the high schools attached to the Sakarya National Education Directorate. Sakarya City Serdivan and Adapazarı Counties were selected and the opinions and experiences of the children and their parents about the free time activities of the students were investigated by the applied surveys. Survey findings were systematized with SPSS 22.00 statistical program. The frequencies, chi-square tests, correlations between the questions of the obtained findings were evaluated and interpreted.</p> <p>In addition, a social experiment was conducted with nine students from sixth class students who had various problems in the school environment. In the experiment, the students were allowed to go to the courses, they would like to participate in their free time, and it was aimed to eliminate their problems by making individual interviews and group interviews with children and their parents and very positive results were obtained.</p> <p>The interpretation of the data reveals that the socioeconomic status of the parents, their level of pay attention to their children, and the free time of their children with appropriate activities for their interests have been found to positively influence their personality development and academic achievement.</p>	
<b>Keywords:</b> Education, Parent, Academic Achievement, School Activities, School Social Work	

## GİRİŞ

### Problem

Aynı gökyüzüne ait insanların yaşadığı dünyada her bireyin insan onur ve gururuna yakışır hayat standartlarına sahip olması bütün insanlığın ortak temennisidir. İnsanlık için en iyiyi bulmak, en iyiyi sunmak yöntemleri farklı olsa da bilimin, sanatın ve dinlerin ortak gayesi olmuştur.

İnsan var olduğu ilk günden itibaren yaşam pratiklerini sürekli geliştirmiştir. Göçebe hayattan yerleşik düzene, avlanarak besin temininden fabrikalarda üretilen yiyeceklere, kabile reisi tarafından yönetilen topluluklardan devlet yönetimindeki toplumlara dönüşmüştür. Her nesil bir önceki pratiklere kendi döneminde çeşitlenen ihtiyaçlar için ürettiği yenilikleri ekleyerek yaşamına devam etmiştir. İnsanın ölümlü olması nedeniyle geçmişte elde edilen bu kazanımların yeni nesillere aktarımı kültür ve eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Sosyal bilimlerde kültürü tek bir tanımla açıklamak imkansızdır. Bostancı (2010:111)'nin aktarımına göre Linton kültürü "bir topluma ait tüm hayat biçimi" olarak tanımlarken Gökalp "kültür, halkın ananelerinden, eğilimlerinden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, estetik ve iktisadi ürünlerinden oluşur" demektedir.

Eğitim ise Türk Dil Kurumu'nun Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde "İnsanın yeteneklerinin, özellikle ahlak yetilerinin geliştirilmesi için ona yön ve biçim verilmesi; bu yolda yapılan bilinçli ya da bilinçsiz etkilerin tümü" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdaki bilinçsiz etkiler toplumun bireyin eğitimine sunduğu doğal, plansız katkılardır. Kişi ailesinden, akrabalarından, sosyal çevresinden dünya ile irtibata geçtiği ilk andan ölünceye kadar etkilenmeye devam eder, onlardan hem teorik daha çok da pratik uygulamaya yönelik birçok şey öğrenir ki bunu informel eğitim olarak adlandırırız. Bilinçli etkiler ise okul ortamındaki öğrenmeleri kapsamaktadır.

Formel eğitimin düzenli bir şekilde bireye aktarıldığı mekan olan okullar, çocuğun ailesinden sonra kan bağı olmayan, kendisinden farklı sosyo-ekonomik şartlara sahip kişilerle sosyalleşmek zorunda olduğu ilk kuruluşlardır. Aile hem kültürün aktarılmasında hem de toplumdaki fertleri iyi eğitim almalarında etkin yapılardan biridir.

Ailenin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, aile fertlerinin özellikleri ve birbirleriyle olan bağları çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişiminde etkilidir. Yıldırım'ın çalışmasına göre (2009:iii) on beş yaş grubu öğrencilerinin eğitim kalitesini etkileyen faktörler arasında ev, anne-baba özellikleri faktörü % 52'lik bir dilimle ilk sırada gelmektedir.

Ayrıca kültür ve davranışların aktarımının yapıldığı kurum olan aile insanların sevgi ve güven ihtiyaçlarını karşıladıkları en küçük toplumsal birimdir. Anne, baba ve kardeşleriyle sağlıklı bağlanma gerçekleştiremeyen çocukların yetişkin olduklarında sosyalleşme ve diğer insanlara güven duyup sağlıklı ilişkiler geliştirmeye ilgili sorunları oluşmaktadır.

Çocuklar doğduğu andan itibaren dünyaya dair teorik ve pratik bilgi ile uygulamaları, ailesindeki yetişkinlerin hayat yorumları ve davranış kalıplarını rol model olarak edinmektedirler. Örneğin şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılması, bir kısır döngü şeklinde şiddetin varlığını devam ettirirken, annesi babasından şiddet gören erkeklerin problem çözme yöntemi olarak şiddete başvurması, çocukluk döneminde bizde tesirli olan kişilerin problem çözme yöntemlerini doğru bulmasak bile içselleştirip kullanma eğiliminde olduğumuzu göstermektedir (Gökkaya Bilican, 2012:675). Yani bir çocuğun fiziksel, ruhsal, ahlaki ve sosyal olarak sağlıklı olması, aile yapısının sağlamlığı ve rol model aldığı bireylerin model almaya değer olmasıyla ilintilidir. Çünkü model almaktan daha önemli olan model alınan kişinin özellikleridir. Çocuklar model almazsa bile takdir ettikleri birçok bireyin belli özelliklerinden etkilenmektedirler. Rol model seçerken hangi insan modelinin seçileceği hakkında yönlendirmeler çok önemlidir.

Sağlam, huzurlu ve müreffeh toplumların inşası için önemli olan çocukların eğitimi esnasında sadece kendi başına bir birey olarak değerlendirilmeleri yerine ailesi ve çevresi içinde bir birey olarak değerlendirilmeleridir. Çünkü bireyin yalnız başına gösterdiği davranışlar ile toplum içindeki davranışları arasında ciddi farklar oluşmaktadır. Burada oluşacak farklılaşma eğitim yoluyla sistematize edilebilir. Böyle bir yaklaşım eğitimin kalitesi ile doğru orantılıdır. Hayata kişisel özellikleri, ailesi ya da çevresi nedeniyle dezavantajlı pozisyonda başlayan çocukların gerekli yöntemler kullanılarak desteklenmesi sosyal hizmetin hedefleri arasındadır.



“Sosyal hizmet mesleği, sosyal değişim, insan ilişkilerinde sorun çözmeye ve güçlenmeye yardımcı olur ve bireyin iyilik halini geliştirmek için özgürleşmesini sağlamaya çalışır. Sosyal hizmet; insan davranışı ve sosyal sistemlerle ilgili kuramları geliştirerek, insanların çevreleriyle etkileşime girdiği noktalarda müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmetin temelidir.” şeklindeki sosyal hizmetin en yaygın kullanılan uluslararası tanımı Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) tarafından birlikte geliştirilmiştir (Adams, Dominelli ve Payne, 2015:34).

Sosyal Hizmetin özel uygulama alanlarından biri de okul sosyal hizmetidir. Okul sosyal hizmeti öğrencilerin çok yönlü gelişim dönemlerinde ulaşabilecekleri en iyi form için bireysel, ailesel ve çevresel şartlarının iyileştirilmesini sağlayabilmek adına planlı müdahalelerde bulunur. Okulda sosyal hizmet, Seyyar ve Genç’e (2010:529) göre “okul eğitimi çerçevesinde öğrencilerin psiko-sosyal sorunlarını çözmeye dönük sosyal hizmet uygulamalarıdır.”

Okul sosyal hizmeti ülkelerdeki okul çağındaki çocukların ve ailelerinin WHO (Dünya Sağlık Örgütü)’nün tanımında yer aldığı gibi fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak tam bir iyilik hali olan sağlık durumunu yaşamalarını hedeflemektedir. Okul sosyal hizmet uzmanlarının görevi, çocukların kendi kişilikleri ile ilgili sorunlarını, bedensel engelleri nedeniyle yaşadıkları sorunları, ailevi durumlarını ve çevreleriyle iletişim ve uyum problemlerini tespit edip uygun müdahaleleri yapmak ve gerekli önlemleri almaktır. Okul sosyal hizmeti; öğrencilerin akademik başarısızlık sebepleri, stres ve kaygı düzeylerinin yüksekliği, okula uyum sorunları, ailevi sorunlar, öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla yaşadığı problemler, boş zamanlarını etkin değerlendirememeleri, herhangi bir maddeye ya da kişiye bağımlılıkları, sokağa düşme riski taşımaları, yoksullukları, kronik hastalıkları, suçta sürüklenme ya da mağdur olma olasılıkları ve benzer problemlerle ilgilenmektedir.

### **Konu**

Eğitim kalifiye, üretken, toplumla ve kendiyile barışık bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Ülkeler ise daha çok istendik eleman yetiştirme üzerine eğitim sistemlerini kurgulamaktadır. Bu yüzden yeryüzünde çok fazla farklı eğitim sistemleri vardır. Toplumlar ve devletler kültürleme yoluyla bireylerini kendine itaat eden, istendik

eleman haline getirmek isterler. Kültürleme çoğu zaman politik bir kavram olarak toplumların devamlılığını sağlamak üzere kullanılan bir kavramdır. Çünkü bu kavramla ve içerikle bireyler ilgili toplumun değer yargılarıyla düşünmek, bilgi, beceri ve alışkanlıklarla donatılmak istenir.

Her ülke kendisine itaat eden, aidiyet duygusu taşıyan bireyler yetiştirmek ister. Bu durum anlamsız değildir. Eğer eğitim sistemleri eğitimin gerçek tanımına uygun bir sistem kuracak olsalardı günümüzdeki kadar çeşitli insan profili olmazdı. Türk Milli Eğitim Sistemi, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinin 2. ve 3. bendlerinde bireylerin beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı olmalarını, dünyaya geniş gözlüklerle bakabilmelerini, kendinin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunabileceği mesleğe sahip olmalarını, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine uygun bir şekilde hayata hazırlanmalarını, insan haklarına saygılı ve topluma karşı sorumluluklarının farkında olmalarını amaçlamaktadır (1739 nolu Milli Eğitim Temel Kanunu ).

Milli Eğitim Sistemi'nin hedeflediği öğrenci profiline ulaşılabilmesi için öğrencinin irtibatlı olduğu her birey ve kurumun gerekli özeni göstermesi gerekmektedir. Ailenin karakter oluşumundaki etkisi düşünüldüğünde ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda eğitilmiş olmalarının önemi de ortaya çıkmaktadır. Okulları velilerin sık uğradığı, özellikle aile içi iletişim, çocukların gelişim dönemleri, ergenlik sorunları, problem çözme yöntemleri gibi değişik eğitimler alabildikleri mekanlar olarak kullanan ülkeler bulunmaktadır. Örneğin ABD'de uygulanan aileyi eğitim sürecini aktif bileşeni olarak gören başarılı uygulamalar vardır. 1988 yılında Missouri'de pilot uygulaması gerçekleştirildiğinden beri 17 eyalette 1200'den fazla okulda uygulanan 21. Yüzyılın Okulu (21C) uygulaması okulları tüm gün boyu toplum için etkili merkezler haline getirmektedir. Yale Üniversitesi bünyesinde bulunan Çocuk Gelişimi ve Sosyal Politikalar Merkezi bünyesinde geliştirilen 21C Modeli çocuk merkezli birçok hizmet sunmaktadır. Aileler için bilgi ve danışmanlık hizmetleri, toplumda çocuk bakımı sunanların eğitilmesi bu hizmetlerden bazılarıdır (Dupper, 2014:154).

Okullarda sosyal hizmet, kendisi veya ailesi asgari yaşam kalitesine ulaşmada problemler yaşayan öğrencileri tespit edip, problemlerin nedenlerini engellemeye ya da en az zararla bu problemleri atlatmalarını sağlamaya yönelik hizmetler sunmaktadır. Sosyal

hizmet uzmanı,<sup>1</sup> psikolojik rehber ve danışman ve hemşirenin bulunduğu sosyal servis, öğrencileri ekolojik perspektif yaklaşımı gereği “çevresi içinde bir birey” olarak ele alıp, gelişimlerini olumsuz etkileyecek durumları öğrenci tespit edip gerekli önlem ve müdahaleleri uygular.

Madde bağımlısı, çeteleşme olaylarına karışan, akranlarıyla sosyal sorunlar yaşayan, derslerine odaklanmayan, sağlıksız internet kullanan öğrencilerin varlığı düşünüldüğünde çocuğun okul dışı vakitlerinin sağlıklı planlanmasının önemi ortadadır. Bu planlamayı yapacak ve kontrol edecek mekanizma ailedir. Ailenin bu konuda bilinçlendirilmesi, okullar kanalıyla etkin bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Velilerin bilgi ve yeterlilik düzeylerinin artırılması, öğrencilerinin gelişim dönemlerine ve bireysel özelliklerine uygun ebeveyn davranışları hakkında bilgilendirilmeleri okul sosyal hizmetinin önemseydiği önleyici müdahalelerdendir. Çocuğuyla nasıl ilgilenmesi gerektiğini bilen veliler çocuklarını olumsuz durumlardan koruyabilmektedirler. Ayrıca çocukların okul dışı vakitlerini nasıl etkin değerlendireceğini konusunda isabetli uygulamaları olan anne-babaların çocukları psikolojik ve sosyal olarak rahatlama yaşamaktadırlar. Bu rahatlama çocukların mutlu ve çevresindeki bireylerle uyumlu olmasını sağlamaktadır.

Bu araştırmada ebeveynlerin, çocuklarını okuldan arta kalan serbest vakitlerinde ilgi alanlarına uygun doğru aktivitelere yönlendirmeleri durumunda çocuğun, ailenin ve toplumun birçok yönden elde edeceği kazanımlar araştırılmıştır.

### **Amaç**

Bu çalışmanın amacı; eğitim çağındaki çocukların gelişim süreçlerini sağlıklı ve verimli geçirebilmelerinde serbest vakit etkinliklerinin ve ebeveynlerin tutumlarının etkisini araştırmaktır. Eğitim sürecinde okulun yanında okul dışı etkinlikler de oldukça önemlidir. Çocukların okul dışı vakitlerini etkin ve kaliteli bir şekilde geçirmeleri onların biyo-psiko-sosyal olarak sağlıklı gelişmelerini ve bir takım olumsuzluklarla karşılaşmalarını sağlamakta ve başarı trendlerini artırmaktadır. Okul dışı vakitlerini

---

<sup>1</sup>Sosyal hizmetle ilgili kişiler arasında sosyal hizmet uzmanı da sosyal çalışmacı da kullanıldığından araştırmada her ikisinin de kullanılması uygun görülmüştür.

planlı geçiren çocuklar, okulda yaşayabilecekleri akademik başarısızlık ve diğer sorunlarıyla daha kolay baş edebilecektir.

Anne-babanın ilgili olması, çocuklarının yetenek ve kapasitesine uygun yönlendirmelerde bulunup gerekli adımları atması çocuğun geleceğinde çok etkilidir. Buradan hareketle ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda eğitilmeleri ve bilinç düzeylerinin artırılması önem arz etmektedir.

## **Önem**

Bireylerin evlenme kararı aldıkları andan itibaren bilinçli anne-baba olma ile ilgili yeterli hale gelmeleri\getirilmeleri her yönüyle sağlıklı nesillerin yetişmesinde önemlidir. Çocuğun var olmasıyla beraber ebeveyninden etkilenme süreci başlamaktadır. Çocuğun bedensel gelişimi için anne babanın sağlıklı beslenme ve sporla ilgili bilgileri, psikolojik gelişim için etkili ilgilenme, sevgi ve güven ortamının sağlanması, sosyal gelişim için düzgün bir sosyal çevre ve etkili iletişim çok önemlidir.

Çocuk okul çağına geldiğinde, ailenin çocuğunun bilişsel dönemlerini bilmesi, ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak okul dönemini yönlendirmesi çocuğun akademik başarısını etkilemektedir. Velilerin çocuklarına doğru zamanlarda doğru yönlendirme yapmaları ve yeterince ilgilenmeleri hem çocuğa, hem aileye, hem de topluma sağladığı pozitif yararlar açısından çok değerlidir. Okul sosyal hizmetinin nihai hedefi velinin eğitim sürecinde aktif rol alması ve okulla bütünleşmesidir.

Çocuğun okul dışında harcadığı zamanlarının kontrolü ve doğru yönlendirilmeleri anne-babalar tarafından gerçekleştirilecek bir eylemdir. Çocuğun okul ortamında öğretmen ve idarecilerin kontrolü altında bulunması, hayatını ve gelişimini negatif etkileyecek olaylardan korunmasını sağlar. Okul dışındaki serbest zamanlarında ise; suça sürüklenme, mağdur olma, uyuşturucu maddelerle tanışma, ihmal ve istismara maruz kalma, dışlanma, şiddet, çete üyesi olma, psikolojik sorunlar yaşama, toplumla sağlıklı etkileşim sağlayamama gibi olumsuz durumlarla karşılaşma riski daha yüksektir.

Türk toplumu henüz serbest zaman değerlendirmesi konusunda yeterli bir bilinç düzeyine ulaşamamıştır. Sosyoloji serbest zamanı başlı başına bir kurum olarak değerlendirip, birey ve toplumların bu alanı kullanarak dolu zamanlarını daha etkin kullanmalarına, motivasyonlarının artırılmasına ve kendilerini geliştirmelerine katkı verecek önemli bir

alan olarak görmektedir. Özellikle eğitim sürecinde olan çocukların ders dışında önemli bir aktivitesinin olmaması dolayısıyla serbest zamanlarının değerlendirilmesi ve kendilerini geliştirmeleri yönünde kullanılması oldukça önemlidir. Bu konuda okul ve ailenin ortak bir tavır belirlemesi, bu durumun topluma mal edilmesi çocuklar için gerekli bir durumdur.

Ebeveynlerin çocukların serbest zamanlarını değerlendirme konusunda uzman bilgisine başvurmaları ve çocukların karakter ve ilgi alanlarına uygun bilişsel, sportif ve sanatsal etkinliklere katılmaları psikolojik, fizyolojik ve sosyal olarak sağlıklı gelişen öğrencilerin akademik başarılarının artmasına katkı verecektir.

### **Yöntem**

Toplumsal araştırma, bir yöntemler topluluğu olmasına ek olarak bir bilgi üretim sürecidir (Neuman, 2014:3).

“Öğrencilerin Okul Dışı Vakitlerinin Değerlendirilmesinde Ailelerin Rolü ve Okul Sosyal Hizmeti” isimli araştırmada literatür taraması, alan araştırması (anket) ve sosyal deney yöntemlerine başvurulmuştur. Sakarya İli Adapazarı ve Serdivan ilçelerinde lise birinci sınıf öğrencilerinden 189 kişi, bu öğrencilerin velilerinden de rastgele 104 kişi belirlenerek anket uygulanmıştır. Ayrıca ortaokul altıncı sınıfta eğitim gören dokuz öğrenciyle boş vakitlerini etkin değerlendirmeleri halinde elde edecekleri kazanımlara odaklanan 12 hafta süreli bir sosyal deney gerçekleştirilmiştir. Çocukların ilk halleri ve geldikleri son nokta gözlemlenerek çıkarımlar elde edilmiştir.

Anket sonuçları sosyal istatistik programı olan SPSS 22.00 ile sistematize edilmiş, frekans tabloları, ki-kare testleri, ilişkili olduğu düşünülen çapraz veriler oluşturularak bilgiye çevrilmiş ve çıkarımlar elde edilmiştir. Yöntem hakkında metodoloji bölümünde daha geniş bilgi verilmiştir.

## **BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

### **1. OKUL SOSYAL HİZMETİ**

#### **1.1. Sosyal Hizmet**

##### **1.1.1. Sosyal Hizmetin Tanımı**

Sosyal hizmet her bir bireyin insan onur ve haysiyetine yakışır şekilde yaşamasını hedefleyen bir bilim dalıdır. Bireylerin, grupların ve toplumların yaşam kalitesini arttırmayı hedefler. Çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, hastalar ve yaşlılar sosyal hizmet uzmanları için öncelikli hedef kitlelerdir. Yani sosyal hizmet kaliteli yaşayabilme noktasında kırılgan olan bireyler ve topluluklarla çalışmayı öncelemektedir. Bireylerin kendileriyle ilgili sağlıklı kararlar verebilmeleri için yeterliliklerinin sağlanmasına, buldukları sosyo-ekonomik çevreye uygun yaşama becerilerini kazanmalarına, kendi yaşamlarıyla ilgili değişimleri yapmaları için gerekli enerjiyi sağlayabilmelerine destek sağlayan bilim dalıdır. Toplulukların uyumlu olmalarına, oluşabilecek gerilim ve uyumsuzlukları önlemeye, eğer oluştuysa giderilmesine yönelik müdahaleler gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Sosyal hizmet hedeflerini gerçekleştirirken koruyucu-önleyici, geliştirici-değiştirici ve rehabilite edici-iyileştirici özelliklerini kullanmaktadır. Sorunların giderilmesi için ortaya çıkan bu meslek başlangıçta rehabilite edici-iyileştirici yönünü ağırlıklı olarak kullanırken, bulunduğu ülkede mesleğin gelişmesiyle doğru orantılı olarak, ilerleyen dönemlerinde geliştirici-değiştirici ve koruyucu-önleyici yönlerini kullanmaktadır. Problemlerin büyümeden önlenmesine yönelik koruyucu-önleyici planlamaların ve uygulamaların hayata geçirilmesi emek, zaman ve sosyal fayda açısından çok daha isabetli olmaktadır. Tıptaki koruyucu hekimliğe benzetirsek hastalıkların oluşmasının engellenmesi; hastaneye, doktora, ilaca olan ihtiyacı azaltacaktır. Böylece ekonomik ve beşeri kaynakların etkin kullanımında büyük bir kazanım elde edilecektir.

Sosyal hizmet bireylerle tek tek çalıştığı gibi aynı sorunu yaşayan gruplarla ya da tüm bir toplumla da çalışabilmektedir. Yani meslek uygulamaları mikro, mezo ve makro düzeyde gerçekleşmektedir.

### **1.1.2. Sosyal Hizmet Kuramları**

Bu çalışmada sosyal hizmet kuramları ayrıntılı bir şekilde anlatılmayacak olup okul sosyal hizmeti ve serbest zaman değerlendirmelerinde kullanılabilecek, yararlanılabilecek kuramlara kısaca değinilmiştir. Çünkü sosyal hizmet ilgilendiği vakaları belli kuramları baz alarak incelemektedir. Okullarda karşılaşılan vakalarda bu kuramlardan destek almak daha kapsamlı ve derinlemesine bir bakış açısı kazandıracak ve uygulanacak müdahalelerde sonuç alınmasını kolaylaştıracaktır. Bu kuramlardan sistem yaklaşımı, ekolojik sistem yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı, psikanalitik kuram ve transaksiyonel analiz özetlenmiştir.

#### **1.1.2.1. Sistem Yaklaşımı**

Sistem yaklaşımı, biyolog olan Von Bertalanffy tarafından tasarlanmış ve yaygınlaştırılmıştır. Günümüzde sadece fen bilimleri ve mühendislikte değil, eğitim bilimleri, psikoloji, sosyoloji gibi birçok sosyal alanda kullanılmaktadır. Biyolojik sistem kurallarının olgulara, örgütlere, olaylara, topluma ve bireyin sosyal çevresine uyarlanmasını temel alan kuramdır.

Sistem yaklaşımı, her sistemin bir üst sisteme bağlı olduğu ve kendisinin de alt sistemlerden oluştuğunu varsaymaktadır. Olgu ve olayları sebep sonuç ilişkisi içinde değil ilgili olduğu sistemlerle ilişkilerini göz önünde bulundurarak daha kapsamlı değerlendirmektedir.

Sistem kuramının temel kavramları, denge, sistem, girdi, çıktı, dinamik, etkileşim ve sonlanmadır. Her sistemin girdileri ve çıktıları vardır. Örneğin çocukların ebeveynleri tarafından eğitilmelerini odak sistem olarak ele alınması durumunda, anne babanın harcadığı emek sistemin girdisi iken, iyi düzeyde bir akademik başarı ve edinilmiş ahlaklı davranış kalıpları sistemin çıktıları olmaktadır. Her sistem denge haline ulaşmayı hedeflemektedir. Girdi ile çıktı arasındaki makasın açılması sistemin denge halini zorlamaktadır. Her sistemin amaçları bulunmaktadır. Sistemle alt sistem arasındaki amaçların örtüşmesi, her ikisini de memnun edecek şekilde olması amaçların gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak bu amaçların örtüştüğü uyum durumu nadiren gerçekleşmektedir. Örneğin sosyal hizmet sisteminde ilgili politikalar etkin biçimde uygulanırken, sistemin içinde roller üstlenen sosyal çalışmacıların ekonomik

kazanç ve mesleki doyumlari yeterince karşılanamayabilir. Bu sistemle alt unsurlari arasında uyumsuzluk olabilir. Çünkü sistem sistem alt sistemlerin toplamından daha fazlasıdır. Bu anlayış Aristo'nun “ bütün parçalar toplamından daha fazladır” söyleminde de karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmette 1970'lerde çok etkili olan kuram, Hearn tarafından 1958 ve 1969 yıllarındaki çalışmalarıyla sosyal hizmete uyarlanmıştır (Duyan, s:2-14). Sosyal hizmet alanında sistem yaklaşımı Pincus ve Minahan (1993;1997) ve Golstein (1973-1977) tarafından kullanılmıştır ve Specht ve Vickery (1977) örnek vaka çalışmalarına uygulamışlardır (Teater, 2015:26).

Sistem yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçularına müdahale planı hazırlarken daha geniş bir perspektiften bakmalarını sağlamaktadır. Örneğin ihmal ve istismara uğramış bir çocukla çalışan sosyal hizmet uzmanı aileyi, okulu, akrabaları, sağlık kurumlarını, güvenlik görevlilerini alt sistemler olarak değerlendirip, raporunu yazıp müdahale planını belirlerken çocuk odak sisteminin ilgili alt sistemlerle olan ilişkilerini göz önünde bulundurmaktadır.

#### **1.1.2.2. Ekolojik Sistem Yaklaşımı**

Sistem yaklaşımının sosyal hizmet alanında kullanılmasının ardından Siporin (1975), Germain ve Gitterman (1980) ekolojik sistem yaklaşımını geliştirmişlerdir (Duyan, s:2). Ekolojik sistem yaklaşımı, bireyi çevresiyle beraber değerlendirmeyi öncelemektedir. Bireyin merkezde olduğu sistemler ve bu sistemlerin etkileşimi önemlidir. Bireyler, aileler, gruplar ve toplulukların kendi aralarındaki ve çevreleriyle olan etkileşimlerine odaklanır. Etkileşimlerin, pozitif değişimlere destek olmaları için iyileştirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Örneğin sosyal çalışmacı içine kapanıklık sorunuyla gelen bir öğrenciyle çalışırken aile sistemi, arkadaş sistemi, akraba sistemi, sosyal hizmet sistemi, sağlık sistemi gibi sistemlerin etkileşimini incelemektedir.

Ekolojik kavramlar; sistem, sosyal çevre, çevresi içinde birey, etkileşim, enerji, kesişme, adaptasyon, baş etme ve karşılıklı bağımlılıktır (Duyan, s:10). Ekolojik yaklaşımda bireylerin kendi kapasitelerini ve çevresel kaynaklarını en etkili şekilde kullanmaları ve yaşam kalitelerini yükselterek sosyal yaşama sağlıklı bir şekilde adapte olmaları amaçlanmaktadır. Sorunları çözerken sistemlerin kesişme noktalarına odaklanılır.



Ekolojik yaklaşımda sistemler; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olarak beş sınıfta incelenmektedir. Mikrosistem bireyin yakın ilişki içinde olduğu aile sistemi, kardeşler sistemi, okuldaki arkadaş sistemi gibi en yakınındaki sistemlerdir. Mezosistem birden çok sistem arasındaki bağlantılardan oluşan sistemdir. Ekzosistem bireyi dolaylı olarak etkileyen babanın spor kulübünden arkadaş çevresi gibi sistemlerdir. Makrosistem, bireyin yaşadığı ülke, kültür ve değerler sistemidir. Kronosistem, ekolojik yaklaşımdaki sistemlere sonradan eklenmiştir. Bireyin hayatına etki eden sosyotarihel olaylar olarak adlandırılmaktadır. Kadının toplumdaki değerinin artmasıyla kadının çalışma hayatındaki etkinliği kronosisteme örnek olarak gösterilebilir.

Sosyal çalışmacılar sistemler arasında denge unsurlarıdır. Sistemlerin yapısına ve işleyişine hakim olmalıdırlar. Sistemlerin uyumlu halinin tesisini sağlayıp bireylerin ya da grupların maksimum yararını hedeflemelidirler. Bireyi merkezde tutarak sistemlerle kesiştiği noktalarda yapılacak müdahaleleri realist bir şekilde planlamalıdırlar. Bireyi, karakteristik özellikleri, aile yapısı, aile içi iletişim kalıpları, aile içi rol ve beklentiler, sosyal sermaye, kültürel sermaye, çevresel kaynaklar, eğitim kapasitesi, başarılar ve başarısızlıklar, değer yargıları gibi birçok perspektiften değerlendirebilmelidirler.

### **1.1.2.3. Güçlendirme Yaklaşımı**

Güçler Perspektifi, Dennis Saleebey, Charles Rapp ve Ann Weick tarafından sosyal hizmet uygulamasında sorun temelli yaklaşıma karşı bir hareket olarak geliştirilmiştir. Terapötik iyileşme için en iyi yolun bireylerin kusur ve sınırlılıkları yerine güçlü yönlerini öncелеmek olduğunu savunmaktadır (Teater, 2015:50). Sosyal çalışmacı, ilgilendiği kitlede hayata sağlıklı bir şekilde adapte olmayı gerçekleştirememiş, birçok yetersizlik ve başarısızlık biriktirmiş bireylerle güçlendirme yaklaşımı ile çalışmalar yaparken bu kitlenin eksikliklerine değil de yeterliliklerine ve güçlü yönlerine odaklanmaktadır.

Sosyal hizmetin amacı bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların kendini gerçekleştirme ve kendi hayatlarını kontrol edebilmeleri için ortam ve imkan oluşturmaktır. Her müracaatçının bireysel ve çevresel güçlerinin belirlenmesi ve bu güçlerden faydalanılarak, alışılmış müdahalelerden farklı, müracaatçının istek ve taleplerinin de göz önünde bulundurulduğu uygulama planlarının oluşturulması gerekmektedir. Beraber çalışılan dönemde bireyin sürece aktif katılımı hatta liderlik etmesi desteklenmelidir. Sosyal çalışmacı, müracaatçısıyla beraber beklenen bireysel,

sosyal ve politik değişimin gerekleŒeceęine dair inanç sahibi olmalıdır. Güçlendirme yaklaşımından faydalanılarak gerçekleştirilen müdahalelerin amacına ulaşması durumunda her müracaatçı diğer müracaatçılar için kaynak olma rolünü üstlenebilir.

Sosyal çalışmacının güçlendirme yaklaşımına göre beraber çalıştığı bireyi kişisel, kişilerarası ve sosyo-politik olarak güçlendirmesi için belirli ilkeleri benimsemesi tavsiye edilmektedir. Bu ilkelerden bazıları;

- İnsanların bireysel ve kolektif sorun çözme ve sorunlarla baş etme kapasiteleri güçlendirilmelidir.
- İnsanlar, toplumsal kaynaklarla buluşturulmalıdır.
- Sosyal adalet ve eşitliği geliştirmeye yönelik politikaların üretilmesini desteklenmelidir.
- Sosyal alışmacılar, sosyal hizmet ve ilgili alanlardaki akademik gelişmeleri takip edip mesleki uygulamaya aktarmalıdır. Kendi mesleki bilgi ve tecrübelerini güncellemelidir. Yani sosyal çalışmacı kendini güçlendirmelidir (Duyan, 2014:15).

#### **1.1.2.4. Psikanalitik Kuram**

Psikanalitik kuram Freud'un kendi rüya ve nevrozlarından da yararlanarak geliştirdiği insan davranışının nedenlerini açıklayan bir kuramdır. Kuramı destekleyenler kadar eleştirenler de çok olmuştur. Freud'a göre insanların her davranışının bir nedeni vardır ve davranışlar insanların doğuştan getirdikleri içgüdüler tarafından yönlendirilmektedir. En önemli iki içgüdü, saldırganlık içgüdüsü ve cinsellik içgüdüsüdür. İnsanlar acıdan kaçıp, hazzı tercih etmektedirler.

Psikanalitik kuram, yapısal modeli, topografik modeli, savunma mekanizmalarını ve psikososyal gelişim dönemlerini açıklamaktadır. Yapısal modelde id, ego ve süperego kavramları karşımıza çıkmaktadır. Ego, idin istek ve arzularının süperegonun kural ve sınırlarına göre en uygun zaman ve ortamda gerçekleşmesi için denge unsuru olmaktadır. İd, sadece içgüdüsel dürtüleri ve istekleri merkeze alıp onları bir an önce tatmin etmek isterken, süperego değer yargıları, ahlaki prensipler ve etik kuralları gz önünde bulundurarak idin arzularını bastırma eğilimindedir. Ego; id ile süperego arasında en ergonomik zm üretme gayretindedir.

Bilinci bir buz dağına benzeten Freud, topografik modelde bilinç katmanlarını, bilinç, bilinç öncesi ve bilinç dışı kavramlarıyla açıklamaktadır. Zihnimizin bilinç öncesi bölmesinde hemen hatırlayabildiğimiz şeyler yer almaktadır. Kişinin bir gün önce gittiği yerler, yediğı yemekler, konuştuğı sözler, randevuları gibi. Bilinç dünyayı anlayabilme, uyaranları anlayıp yorumlayabilme ve uygun tepkileri verebilme olarak tanımlanmaktadır. Freud'un asıl vurgu yaptığı zihin parçası bilinçdışıdır. İnsanların hiçbir davranışının nedensiz olmayacağı kabulünden hareketle bilinçdışı, kişinin farkında olmadığı ancak hareket ve davranışlarının altında yatan, istekleri, dürtüleri ve güdüleridir. Yemek yeme tarzının, unutulmuş şeylerin altında yatan, kişinin kendisinin de tam olarak bilmediğı nedenler bilinç dışıyla ilgilidir. Bilinçdışı buz dağının su altındaki kısmıdır ve en zor keşfedilebilen zihin bölümüdür. Hipnoz ve rüya çözümlemeleri ile açığa çıkarılabilmektedir.

Ego tarafından hem idin isteklerinin sınırsızlığı ve aceleciliğı hem de süper egonun katı kural ve sınırları için en uygun durum oluşturmaya çalışılırken oluşan stres durumlarıyla baş etmede kullanılan mekanizmalara benliğin savunma mekanizmaları adı verilmektedir. Bunlar; bastırma, yadsıma, yansıtma, içe atım, bölme, çözülme, yer değıştirme, kendine yöneltme, mantığa bürüme, karşıt tepki kurma, düşünselleştirme, yalıtma, döndürme, somutlaştırma, yapma-bozma, saplanma, gerileme, düş kurma, özdeşim, yansıtımalı özdeşim ve yüceleştirme olarak sıralanmaktadır (Duyan, 2014:7-11).

İnsanın psikoseksüel gelişim dönemleri, oral, anal, fallik, latent ve genital dönem olmak üzere beş evreden oluşmaktadır. Freud'a göre bu evrelerde insan davranışlarının altında yatan haz merkezleri değışiklik göstermektedir. Oral dönem 0-2 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde haz merkezi ağızdır, emmek ve yemek yemek çocuğun öncelikli zevkidir. Anal dönemde etkili eylem çocuğun tuvalet alışkanlığı kazanmasıdır. Bu dönem 2-4 yaş aralığıdır. 4-6 yaş aralığını kapsayan fallik dönemde çocuğun ilgisi genital organlarına yoğunlaşmaktadır. Freud'a göre bu dönemde kız çocukları elektra, erkek çocukları ise Oedipus kompleksi yaşarlar. Latent dönemde çocuklar cinsellikle çok ilgilenmeyip diğer konularda enerji harcamaktadırlar. Bu dönem 6-12 yaş aralığında etkili olmaktadır. Genital dönem ise 12-18 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde hızlı fiziksel değışim, cinsel dürtülerin artması, toplumda edinmek istediğı konunun ve mesleğin belirlenmesi, yuva kurma ile ilgili düşünceler genci meşgul etmektedir.

Psikoseksüel gelişim evrelerinde mahrumiyet ya da aşırı tatmin yaşayan bireylerde çeşitli sapmalar görülmektedir. Bu sapmalar, bağımlılık, yeme bozuklukları, saflık, onaylanma beklentisi, cinsel sapmalar olarak çeşitlilik göstermektedir.

#### **1.1.2.5. Transaksiyonel Analiz**

Transaksiyonel Analiz (TA), Psikanalitik uygulamanın uzun zaman alması ve tedavide bireyin edilgen oluşuna tepki olarak ortaya çıkmıştır. Eric Berne tarafından geliştirilen TA bireyin sorunlarını anlayabileceğini ve kendi tedavisinde etkin rol oynayabileceğini söylemektedir. Bireyin hayata karşı kendisini olumlu ya da olumsuz olarak konuşturması hayat kalitesini etkilemektedir. Birey hem kendi hem de çevresindekiler için iyi duygular taşıdığına sağlıklı kişiliğe yaklaşmaktadır. TA her bireyin hayatını uygun şekilde, mutlu olarak geçirmek için gerekli donanıma sahip, değişim ve gelişime açık olduğunu varsaymaktadır.

TA'ya göre kişiler çocuk ego, yetişkin ego ve ebeveyn ego olmak üzere üç çeşit ego taşımaktadırlar. Çocuk ego durumu, doğal çocuk ve uygulu çocuk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Uygulu çocuk ego durumu da uslu çocuk ve asi çocuk olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğal çocuk ego, kişinin doğal, içinden geldiği gibi davranmasını salıqlamaktadır. Uygulu ego ise çevreden edinilmiş öğretilerin de etkisi ile uyaranlara uyumlu olmayı (uslu ego) ya da olumsuz tepkiler vermeyi (asi ego) tercih etmektedir. Ebeveyn ego da bireyin etrafındaki kişileri kontrol etmesini istemektedir. Ebeveyn ego; cezalandırıcı ve geliştirici olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Cezalandırıcı ego daha acımasız ve katı iken, geliştirici ego daha anlayışlı ve kuşatıcıdır. Ebeveyn ego kendi öğrendiği ve kabul ettiği doğruları başkalarına da aktarmak istemektedir. Yetişkin ego denge durumunu gerçekçilikle yakalamaya çalışmaktadır. Ne çocuk ego gibi istek ve duygularla ne de ebeveyn ego gibi sınır ve yargılarla hareket etmektedir. Ego durumları klinik olarak tanılanırken aşağıdaki sıra izlenmektedir:

**Davranışsal tanılama:** Kişinin hal ve tavırları, davranışları, jestleri, mimikleri ve ses tonu incelenerek değerlendirme gerçekleştirilmektedir.

**Sosyal tanılama:** Kişinin diğer kişilerle olan iletişim ve ilişkileri incelenerek hangi ego durumunda olduğu saptanabilmektedir.

**Tarihsel tanılama:** Kişinin geçmiş hayatı incelendiğinde, hangi olaylara hangi tepkileri verdiğinin keşfedilmesi ego durumlarıyla ilgili fikir edinilmesini sağlamaktadır.

**Fenomenolojik tanılama:** Kişinin kendi ego durumunu tanılamak için kendisini değerlendirmesidir.

TA, bireylerin bir arada etkileşimde olduklarında mutlaka aralarında transaksionlar olacağını savunmaktadır. Transaksion bireyler arasındaki duygu, düşünce, davranış ve iletişim içeren etkileşimlerdir. TA, kişiler bir şeyi ifade ederlerken aslında açık ya da kapalı başka şeyler söylemeye çalışmakta olabilirler gerçeği üzerine inşa edilmiştir.

Her bireyin, okşanma ihtiyacı bulunmaktadır. Kişiler ya direkt anlamıyla fiziksel bir okşanma ya da yaptıklarının takdir edilmesi, varlıklarının hissedilmesi ve olumlu uyaranlarla pozitif mesajlarla ruhlarının okşanmasını istemektedirler.

Yaşayan her insanın doğumıyla elde ettiği zaman kavramının hangi eylemlerle tüketileceği insanoğlunun halletmesi gereken en önemli problemdir. TA, zamanın yapılandırılması ile ilgili geri çekilme, tören, vakit geçirme, etkinlik, psikolojik oyunlar ve samimiyet kavramlarının üzerinde durmaktadır (Duyan, 2014:2-20).

### **1.1.3. Sosyal Hizmetin Çalışma Alanları**

Sosyal hizmet, bireylerin doğal akış içerisinde kendisi, ailesi ve toplumla barışık, insan onur ve haysiyetine yakışır şekilde yaşayamadığı her durumda devreye girmektedir. Sosyal hizmetin çalışma alanı; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere, sağlık kuruluşları, çocuk ve aile mahkemeleri, çocuk ıslahevleri, cezaevleri, rehabilitasyon merkezleri, huzurevleri, çocuk mahkemeleri, eğitim öğretim kurumları, toplum ruh sağlığı merkezleri, üniversiteler, yerel yönetimler, kredi yurtlar kurumu, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ve özel sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Sosyal hizmetin teorik ve pratik çalışmaları aile ve çocuk refahına, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmete, yaşlılık refahına, suç ve suçun ıslahına, özürli refahına, madde bağımlılığına, göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmete ve okul sosyal hizmetine yönelik olarak gerçekleştirilmektedir (Duman, 2014:2-3).

## **1.2. Okul Sosyal Hizmeti**

### **1.2.1. Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı**

Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmetin özel bir uygulama alanıdır. Okuldaki öğrencilerin ve ailelerinin yaşadığı bireysel, fiziksel ve psiko-sosyal sorunların çözümünde etkin rol oynamaktadır. Ülkemizde aktif olarak uygulanmamasına rağmen gelişmiş ülkelerde yüzyıllık bir tarihe sahiptir. Sosyal hizmet mesleğinin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ve okullarda öğrencilerin bireysel, ailevi, toplumsal kaynaklı psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaç ve sorunlarına yönelik olarak yürüttüğü çalışmaları, uygulamaları ve projeleri kapsamaktadır (Duman, 2014:29).

Okul sosyal hizmeti, okullardaki öğrencilere odaklanarak, çocukların ve ailelerinin karşılaştıkları sorunları, oluşturulacak bir ekiple planlı ve bilimsel yöntemler kullanarak tespit etmeyi ve çözmeyi hedefleyen sosyal hizmet dalıdır. Eğitimde devam zorunluluğu kapsamında öğrenciler zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedir. Sorunların tespit edilmesinde ve uygun görülen müdahalelerin yapılmasında okul ortamı oldukça elverişlidir.

Okul sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman, sınıf öğretmeni, hemşire, psikolog, doktor, müdür, müdür yardımcısı ve gerekli durumlarda branş öğretmeninden oluşan sosyal servis, öğrencinin problemini; gelişim dönemini, aile ortamını ve sosyal çevresini göz önünde bulundurarak disiplinler arası bir bakış açısıyla çözebilmektedir. Gerçekleştirilecek ekip çalışması kısa süreli ya da sorunun çeşidine göre uzun süreli olabilmektedir. Ancak sosyal servis Türkiye’de henüz bu fonksiyonunu yerine getirme aşamasına gelmemiştir.

### **1.2.2. Okul Sosyal Hizmetinin Gerektiren Sebepler**

#### **1.2.2.1. Yoksulluk**

Yoksulluk birçok sosyal problemi tetikleyen ana problemlerden biridir. Mutlak yoksulluk, görel yoksulluk, objektif yoksulluk, subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk, kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluk olarak çok çeşitli açılardan değerlendirilen yoksulluk tüm dünyanın mücadele ettiği çözülmesi çok zor olan evrensel bir sorundur.

Dünya Bankası mutlak yoksulluk sınırını 1 dolar olarak belirlemiştir. Yani günlük 1 doların altında gelir sahibi olan bireyler mutlak yoksul olarak adlandırılmaktadır. Mutlak yoksulluk sınırı belirlenirken günlük 2400 kalorilik besin alabilecek maddi güç baz alınmıştır. Ancak bu sınır ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Amerika ve Karaibler için 2 dolar, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14.40 dolar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001:104). Türkiye şartlarında günlük 4 dolardan az kazanan her birey mutlak yoksuldur.

Yoksulluğu doğuran birçok etmen bulunmaktadır. Yetersiz istihdam, kalifiye olmayan beşeri sermaye, branş dışı iş potansiyelleri, vasıfsız işgücü ve yetersiz iş ahlakı bu sebeplerden bazılarıdır. Sebep ne olursa olsun yoksul bireyler ve ailelerinin yaşadığı sorunlar zincirleme bir şekilde birbirini takip etmektedir.

Yoksul kişilerin beslenme, barınma, giyim, eğitim, kültürel etkinlik gereksinimlerini karşılamaları yetersiz düzeyde olmaktadır. Bu yetersizlik yüzünden sağlık problemleri, sosyal dışlanma, okul terk durumları, aile içi şiddet ve psikolojik sorunlarla daha fazla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca yoksul bireyler yaşam şartlarını iyileştirmeye yönelik örgütlü davranışlar sergilemekte de yetersiz kalmaktadırlar.

Yoksul insanlardaki sağlıksız beslenme; düşük kilolu bebek doğumları, çocukların ortalamanın altında fizyolojik gelişim düzeyine sahip olmaları, hastalıklara yakalanmada yüksek risk gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Sağlıklı barınma için yeterli şartları sağlayan mekânların pahası ve kira ücretlerine güç yettirmeyen yoksul kişiler gecekonduları tercih etmektedirler. Bu da aynı sorunları yaşayan grupların şehrin periferisindeki alanlarda kümelenmesini sağlamaktadır. Aynı mekanda yaşayan, bilgi birikimi yetersiz ve entelektüel seviyesi düşük olan insanlar, yaşam kalitelerini yükseltecek hamleleri gerçekleştirememektedir. Bu durum yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamakta ve “yoksulluk kültürü”nü güçlendirmektedir.

Toplumlarda insanların gelişimi, değişimi ve yenilikleri yakalamaları için her zaman itici bir güce ihtiyaç vardır. Gecekondu kültüründe itici gücü bulmak zordur. Aynı yaşam tarzını benimseyen insanlar hayatı mevcut durumdan ibaret düşünürler. Yaşam kalitelerini

arttırmak adına daha neler yapabileceklerini ön göremezler. Gecekondularda yaşayan birey ve ailelerin kendilerini geliştirmeleri oldukça sorunludur.

Yoksul ailelerin eğitim çağında bulunan çocukları okullarda akranlarıyla yarışma ve eşit şartlarda eğitim alma haklarını kullanamamaktadırlar. Çünkü bu çocukların eğitime katılımı sınırlı olmakta ve bu çocuklar okul ortamında sorunlar yaşamaktadırlar. Okulu terk oranları bu çocuklarda daha yüksek olmaktadır. Zaten ekonomik yetersizlik çeken aile, çocuğun eğitimini yeni bir gider kalemi olarak görmektedir. Eğitimine devam ederken, giyim ve kırtasiye ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizlikler yaşayan öğrenci, arkadaşlarına karşı kendini ezik hissetmekte ve sosyal olarak sorunlar yaşamaktadır. Belli bir yaşa geldiğinde aile için eve para getirebilecek fert olarak görülen çocuk, çalışma hayatına girmektedir. Günümüzde çalışan çocuk problemi global olarak bütün dünyanın başlıca sorunları arasındadır.

Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı, 2012 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında uygulanan çocuk işgücü anketi sonuçlarına göre 15 milyon 247 bin kişidir ve 15-17 yaş grubundaki çocukların ise %74,7'si okula devam etmektedir (TÜİK, 2013). Okula devam etmeyen ya da edemeyen % 25,3'lük dilimdeki çocuklar birçok sosyal sorunu aynı anda kaldırmak durumundadırlar.

Yoksulluk sosyal hayata sağlıklı şekilde adapte olmayı da zorlaştırmaktadır. Kültürel etkinliklere parasal kaynak ayırabilme ancak temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra mümkün olabilmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de fizyolojik ihtiyaçlardan kendini gerçekleştirmeye uzanan gereksinimler kademe kademe gerçekleşmektedir.

Yoksul öğrenciler ve ailelerinin okullar kanalıyla okul sosyal hizmeti kapsamındaki hizmetlerle buluşturulması yoksulluğun neden olduğu olumsuzlukların giderilmesinde etkili olacaktır. Güçlendirme yaklaşımı gereği hem çocuk hem de aile bireyleri hayatlarını daha başarılı bir şekilde yöneteceklerdir.

#### **1.2.2.2. Boşanma**

Aile kurumu toplumu oluşturan en küçük yapıdır. T.C. Anayasası 42. maddesi "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar" temel kuralını koyarak ailenin korunmasını esas almıştır.



Ailenin güçlendirilmesi bütün ülkelerin amaçladığı ortak hedefler arasındadır. Aile kanunlarla koruma altına alınan bir birliktir. Örneğin Türkiye’de aile hukuku Medeni Kanun içerisinde 376 maddede düzenlenmiştir (Akyüz, 2015:90).

Aile fertlerinin sevgi, güven, ait olma, temel gereksinimlerini karşılama, eğitim ve toplumsal hayata hazırlanma gibi ihtiyaçları aile tarafından karşılanmaktadır. Kültür aile yoluyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Güçlü bireylerin yetiştirilmesinde ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi çok önemlidir.

1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de sanayileşmenin tetiklediği iç göçün de etkisiyle Türk aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye hızla dönüşümü gerçekleşmiştir. Bu durum aile bireylerinin rol ve görevlerini de değişime uğratmıştır. Kadının da çalışma hayatına katılması, çocuklarıyla farklı kentlerde yaşayan yaşlıların hayat deneyimlerini gençlere aktarmaması gibi nedenler çekirdek ailenin kentte varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürmesini zorlaştırmaktadır.

Evliliklerin kişiler arasındaki duygusallığın baz alınarak gerçekleştirilmesi ve evlilikten beklentilerin yüksek olması da ailenin sağlam temeller üzerine bina edilememesine neden olmaktadır. Medya, birçok programıyla evlilik için duygusallığın ön planda olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Oysa bir hayat boyu üstesinden gelinecek sorumluluklar için duygusallığın mantıkla da örtüşmesi gerekmektedir. Bütün bunlar sonucunda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de boşanma sayıları yükselmiş ve toplum tarafından daha kanıksanır bir olay haline gelmiştir. Boşanmaya sebep olan nedenler;

- ✓ Ekonomik sorunlar,
- ✓ Eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları,
- ✓ Cinsel sorunlar,
- ✓ İletişim bozukluğu,
- ✓ İhanet,
- ✓ Aile içi şiddet,
- ✓ Eşlerin farklı zevkleri,
- ✓ Birbirlerini ihmal etmeleri,
- ✓ Ailelerin aşırı müdahaleleri,
- ✓ Eşlerden biri ya da her ikisinin ailelerine bağımlı ya da zayıf kişilikte olmaları,
- ✓ Çocuk olmaması,

- ✓ Ciddi ekonomik ve sınıfsal farklılıklar,
- ✓ Yaş farkının fazla olması,
- ✓ Erken yaş evlilikleri,
- ✓ Aile baskısıyla evlendirmeler,
- ✓ Taraflardan birinin ani kişilik ve yaşam pratiğinin değişmesi,
- ✓ Psikiyatrik sorunlar/ depresyon, panik atak, şizofreni vb.
- ✓ Uyuşturucu, alkol ve kumar bağımlılığı şeklinde sıralanmaktadır (Sucu, 2007:20).

Türkiye’de boşanma oranları günden güne artan bir seyir izlemektedir. Aşağıda 2015 TÜİK verilerine göre 2001’den 2015’e kadar olan zaman dilimindeki boşanma sayıları ve oranları yer almaktadır.

**Tablo 1: Evlenme-Boşanma Sayıları**

<b>Evlenme sayısı, kaba evlenme hızı, boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı</b>				
Number of marriages, crude marriage rate, number of divorces and crude divorce rate				
Yıl Year	Kaba evlenme		Kaba boşanma	
	Evlenme sayısı Number of marriages	hızı Crude marriage rate (%)	Boşanma sayısı Number of divorces	hızı Crude divorce rate (%)
2001	544 322	8,36	91 994	1,41
2002	510 155	7,73	95 323	1,44
2003	565 468	8,46	92 637	1,39
2004	615 357	9,09	91 022	1,34
2005	641 241	9,35	95 895	1,40
2006	636 121	9,17	93 489	1,35
2007	638 311	9,09	94 219	1,34
2008	641 973	9,03	99 663	1,40
2009	591 742	8,21	114 162	1,58
2010	582 715	7,98	118 568	1,62
2011	592 775	8,02	120 117	1,62
2012	603 751	8,03	123 325	1,64
2013	600 138	7,89	125 305	1,65
2014	599 704	7,80	130 913	1,70
2015	602 982	7,71	131 830	1,69

**Kaynak: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü**  
Source: General Directorate of Civil Registration and Nationality

Buna göre 2001 yılında 91.994 boşanma vakasıyla % 1,41 olan boşanma oranı 2015 yılında 131.830 vakayla % 1.69’a yükselmiştir.

Boşanma demek parçalanmış ailesi yüzünden kişiliği örselenen, temel ihtiyaçlarını karşılarken güçlükler yaşayan çocuklar demektir. Tek ebeveynli ailelerin sayısının artması eşlerden sadece birinin hem annelik hem de babalık görevini üstlenmesi anlamına gelmektedir. Bu da genellikle kadınların yüklendiği bir sorumluluk olmaktadır. Boşanma vakalarının %90'ında velayet anneye verilmektedir. Kadın hem ekonomik yeterliliği sağlamak hem evin düzeni için ev işlerini yapmak hem de çocukların bakım ve eğitilmelerini üstlenmek durumundadır. Boşanmış kadınların evlilere oranla daha fazla psikolojik sorun yaşadığı bilinmektedir. Kadının çalışma hayatında emeğinin karşılığını alabilmesi de problemleri bir durumdur. "Yoksulluğun kadınlaşması" dünya çapında tartışılan bir olgudur. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda tek başına çocuklarını büyütme zorunda olan annelerin çocuklarının da sorunlar yaşamaları kaçınılmaz olmaktadır.

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri ise oldukça travmatik ve karmaşıktır. Öncelikle çocuğun günlük hayatının akışında değişim olmaktadır. Beraber yaşamadığı anne ya da babasıyla geçireceği zaman ve psikolojik doyum azalmaktadır. Aile ortamında toplumsal cinsiyet rollerinden sadece birini gözlemleyebilen çocuğun kendi cinsel kimliğinin inşasında sorunlar yaşanmaktadır. Çocuğun anne ya da babasına düşkünlüğü artabilmekte, boşanma ile ilgili suçluluk duygusu hissedebilmekte, depresif ve saldırgan tavırlar sergileyebilmekte, özgüveni zedelenebilmekte, boşanma olayını arkadaşlarından gizleyebilmekte, okul başarısında düşüşler gözlenebilmektedir.

Boşanmış aile çocuklarının eğitimleri esnasında desteklenmeleri gerekir. Okullarda aktif olarak işletilecek sosyal servisler bu çocukların boşanma sürecine ve sonrasına sağlıklı adapte olmalarına yönelik danışmanlık yapacaktır. Okul başarılarının bu dönemde düşmemesi için gerekli önlemler alınacak ve öğretmenlerinin ve okul idaresinin bu çocuklara karşı farkındalık düzeyini arttıracaktır. Bu çocukların aileleri de sosyal servisin hizmetlerinden yararlanacaktır. Gerekli durumlarda başka kamu kurum ve kuruluşlarından hizmet almaya yönlendirilecek ve gerekli bağlantıların kurulması sağlanacaktır.

### 1.2.2.3. Sağlıksız İletişim

İletişim insanların bilinçli veya bilinçsiz olarak tüm hayatlarında var olan bir diyalog sürecidir. İnsan sosyal bir varlık olduğundan kendini değerli hissetmesi ve sevgi, ilgi, güven gibi ihtiyaçlarını karşılama için iletişim kurmak zorundadır. İletişim; bilgi, düşünce, duygu, tutum ve kanılarla, davranış biçimlerinin, kaynak ile alıcı arasında etkileşim yoluyla ve değişim amacıyla bir insandan diğerine bazı oluklar kullanılarak aktarılma işlevidir (Genç, 2016:185). Özellikle etkileşim konusunda başarılı olan bireyler tüm aktivitelerinde başarı göstermektedir. Etkili iletişim sosyal ve çalışma hayatında başarının vazgeçilmez unsurlarındandır. Sağlıklı bir sosyal çevre, sağlıklı bir aile için kişilerin kendini doğru bir şekilde ifade etmeleri ve muhataplarını doğru bir şekilde anlamaları önem arz etmektedir. Yani kişiler arası doğru iletişimin sağlanması halinde tartışma, kavga, sözlü sataşma gibi olumsuz durumların yaşanması azalacaktır.

İletişim sözlü, sözsüz ve yazılı olarak üçe ayrılmaktadır. Sözlü iletişimde dil, sesin tonu, hızı, vurgulamalar, duraklamalar etkilidir. Sözsüz iletişimde ise jestler, mimikler, bakışlar, muhatapla aradaki mesafe, kılık kıyafet, dış görünüş, fiziki hareketler gibi beden dili etkili olmaktadır. Yazılı iletişim; mektup, edebi eserler, akademik eserler, elektronik ileteler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Kişisel engeller, psikolojik engeller, mekânsal uzaklık ve zaman baskısı sağlıklı iletişimi engelleyen unsurlardır. Kişisel engeller; dil ve anlatım güçlüğü, dinleme ve algılama yetersizliği, bilgi eksikliği, statü farklılıkları, yaş ve cinsiyet farklılıkları, kültürel farklılıklardır. Bireylerin psikolojik engelleri de sağlıksız iletişime neden olmaktadır. Mekansal uzaklık, iletişimin beden dili tarafından desteklenmeden gerçekleşmesini sağlar ki bu da iletişimin kalitesini düşürmektedir. Zaman baskısı kişilerin iletişim için yeterli süreye sahip olmamasıdır. Sürenin kısıtlı oluşu, iletinin oluşturulmasını da doğru algılanmasını engellemektedir (Arabacı, 2011:16-28). Sağlıklı iletişimin olmadığı ortamlarda sorunlar katlanarak büyümektedir.

Eğitim çağındaki çocukların bilgi birikiminin temelinde de iletişim vardır. Çocuklar için aile, okul ve arkadaş çevresi üç önemli etkileşim unsurudur. Çocukların motor gelişim süreçlerini takip eden dört yaşına kadar olan dönemlerinde aile birinci derece etkileşim aracıdır. Arkadaş çevresi de en hızlı etkileşim ve kişilik gelişimi aracıdır. Eğitim süreci ise daha yavaş, ancak uzun süreli bir etkileşim ve bilişsel gelişim sürecidir. Tüm bu süreçlere yeni alanlar da ilave edilebilir. Ancak bu sürecin en işlevsel argümanı

iletişimdir. Sağlıklı iletişim engellerin olmadığı, aynı dilin konuşulduğu, okumaların benzeştiği ve alıcıların aktif tutulduğu bir etkileşim sürecidir. Sağlıklı iletişim kurabilen öğrenciler eğitim sürecinde daha başarılı olmaktadır.

Çocuk aile ortamındaki iletişimden anne karnında olduğu andan itibaren etkilenmeye başlamaktadır. Anne, baba ve kardeşlerin iletişim yöntemlerini benimsemektedir. Aile içi iletişim sağlıklıysa çocuğun okul ortamındaki ve sosyal hayatındaki iletişim başarısı yüksek olmaktadır. Sağlıklı iletişimde kaynak olarak doğru iletiler gönderme, kaynaktan gelen iletiyi doğru anlama ve iletişimi engelleyen algıları temizleme (sağlıklı filtre kullanma) esastır. Okul ortamında ders dinlerken öğretmeninden gelen iletileri doğru anlayan ve sorularını doğru sorabilen öğrenciler akademik olarak da başarılı olmaktadır. Ders esnasında öğrencileri soru sormaya yöneltme ve aktif eğitime geçişi sağlama dersi anlama ve başarı düzeyinde önemli etkidir. Bu dengeyi kuran etkili iletişimdir.

Kişiler arası anlaşmazlıkların büyük bir kısmı iletişim eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Sosyal servis, öğrencilerin aileleriyle ve arkadaş çevresiyle yaşadığı anlaşmazlıkların önüne geçmek ya da arabuluculuk yaparak çözüm yolları üretmek adına iletişim problemleriyle ilgilenecektir. Bu konuyla ilgili iletişim seminerlerinin öğrenciler, öğretmenler, aileler ve okul personeli tarafından alınması sağlanacaktır. Sosyal hizmetin özellikle mezzo ve makro düzeydeki uygulamaları okul ve çevresindeki iletişim sorunlarıyla ilgili olarak da gerçekleştirilecektir.

#### **1.2.2.4. Şiddet**

Şiddet bütün dünya toplumlarının üstesinden gelmeye çalıştığı evrensel bir sorundur. Şiddet bir kişiye ya da gruba bilerek ve isteyerek zarar vermektir. Bu zarar fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar şeklinde gerçekleşebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (2002) şiddeti; “Kendine, bir başkasına, bir gruba veya bir topluluğa karşı; bilerek/kasıtlı olarak uygulanan; tehdit biçiminde veya yaşama geçirilmiş olan; yaralanma, ölüm, psikolojik hasar, gelişme bozukluğu veya yoksunlukla sonuçlanan veya sonuçlanması olasılığı yüksek olan; güç kullanımı” olarak tanımlamaktadır (Akt:Baykal, 2008:6).

Şiddet; fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet olarak çeşitlendirilerek ele alınabilir. Fiziksel şiddet, kişilerin bedenlerine zarar vermeye yönelik vurma, cisim

fırlatma, dövme, yaralama, öldürme gibi eylemlerdir. Psikolojik şiddet, hakaret, küfür, aşağılama, tehdit, dışlama, özgürlüğünü kısıtlama gibi eylemler içermektedir. Ekonomik şiddet, ekonomik kaynakların, paranın kişiler üzerinde kontrol, zorlama amaçlı kullanılmasıdır. Cinsel şiddet ise taciz, tecavüz gibi kişilerin cinsel kimliğini hedef alan davranışlardır.

Aile fertleri arasında bu şiddet türlerinin hepsi yaşanmaktadır. Aile içi şiddetin sonuçları çok yıkıcı travma ve sonuçlar doğurabilmektedir. Ailelerdeki şiddet olaylarının büyük kısmı eşler arasında gerçekleşmektedir. Mağdur durumda olanlar ise genellikle kadınlardır.

Kadına şiddet Türk toplumu için son yıllarda tırmanmakta olan bir problemdir. Kadına şiddet ile ilgili medyada yer alan olaylardaki artış kamuoyunu oldukça rahatsız etmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014 sonuçlarına göre; ülke genelinde yaşamının herhangi bir döneminde eşinden veya birlikte yaşadığı kişiden fiziksel şiddete maruz kalan kadın nüfus oranı %35,5'dir (TÜİK, 2015). Aile içi şiddet dile getirilmekten hoşnut olunmayan bir konu olduğundan bu rakamların buz dağının görünen kısmı olduğu düşünülmelidir. Sözel şiddet psikolojik şiddeti, oda beraberinde fiziksel şiddeti getirmektedir.

Şiddetin toplumlar ve dinler tarafından onaylanması onun ne denli büyük bir problem olduğunun algılanıp, çözüm üretilmesini geciktirmiştir. Hinduizm kadına şiddette sınır tanımamakta ve ölen kocanın ardından kadının yaşam hakkı elinden alınmaktadır. “Kızını dövmeyen dizini döver”, “dayak cennetten çıkma” gibi söylemlerle Türk toplumu da şiddeti onaylamaktadır.

Ataerkil toplumlarda şiddetin ikinci kurbanları çocuklardır. Çocuklar şiddete aile ortamında, okulda, sokakta ya da arkadaş ortamında maruz kalmaktadırlar. Çalışan çocuklar ekonomik olarak da sömürülmektedirler. Çocukların şiddete uğraması onların gelişimini kötü yönde etkilemektedir. Fiziksel olarak zarar görmelerinin yanında kişiliklerini oluşturma aşamasında olan çocukların özgüvenleri örselenmektedir.

Ayrıca şiddet uygulamayı bir problem çözme aracı olarak gören çocuk bunu kullanmaya başlamaktadır. Çocukluğunda ihmal ve istismara uğrayan anne-babaların kendi

çocuklarına da ihmal ve istismar davranışları uyguladıkları görülmektedir (Durmuşoğlu Saltalı, 2014:63). Yani şiddet gören çocuklar ileride kendi çocuklarına şiddet uygulayarak bu durumun nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadırlar.

Şiddet gören çocuk okul ortamında arkadaşlarına ve evde kardeşlerine karşı da şiddeti problemleri çözme aracı olarak kullanmaktadır. Okullarda akran şiddeti ve çeteleşme üzerinde çok durulmasa da şiddetle mücadele ederken ilk müdahale edilmesi gereken alanlardandır. Çünkü şiddet insanın doğasında olan bir duygudur. Erken yaşlarda bu dürtüyle baş etmeyi öğrenemeyen bireylerde şiddet uygulama ve şiddet mağduru olma alışkanlık haline dönüşür. Bu yüzden çocukların okul çağlarında öfke kontrolünü kazanmaları gerekmektedir.

Şiddet uyguladığında güçlü olduğu izlenimine kapılan çocuklar bunu daha sık ve daha çok kişiye uygulama eğiliminde olmaktadır. Hatta bir araya gelerek çeteler oluşturmak suretiyle bu güçlülük hallerini pekiştirmektedirler. Okullarda çeteleşmenin artması, çete üyelerinin yanlış yaşam pratikleri edinmelerine hizmet ettiği gibi mağdur çocuk sayısını da arttırmaktadır. Şiddete uğrayan çocukların bedensel gelişimi, bilişsel gelişimi ve sosyalleşmeleri akranlarına göre daha geç gerçekleşmektedir.

Çocukların şiddete meyletmelerinin altında, anne babalarının şiddet davranışlarını rol model almaları, anne babanın bu hususta yanlış eğitimi, şiddet içerikli bilgisayar oyunları, medyada yer alan şiddet içerikli programlar, ekonomik yetersizlik, yaşanan muhit, boş vakitlerin etkin aktivitelerle geçirilmesi için imkanların uygun olmayışı gibi nedenler yatmaktadır.

Öğrencilerin şiddeti değerlendirdiği bir araştırmada aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir.

“İlköğretim öğrencileri şiddeti kavga etmek, dövmek, kötü davranmak, küfür etmek, bağırarak, incitmek, kızmak, bıçak kullanmak gibi değişik biçimlerde tanımlamakta, çevrelerinde karşılaştıkları şiddet olaylarına ise tanımlarına benzer biçimde dövme, kavga etme, kapkaç, gasp, hırsızlık, hayvanlara zarar verme, bıçaklama, bağırma, TV’deki film ve diziler, öldürme olayları gibi örnekler vermektedir. Öğrenciler şiddeti önlemek için konuşarak anlaşma, sevgi, saygı, hoşgörü, barış, uyarma, polise şikayet, eğitim, ceza verme, sakin olma, kavga edenleri ayırma gibi öneriler sunmuşlar, şiddet karşısındaki hislerini ise, üzülürüm, korkarım, çok kötü hissederim, öç almak isterim, heyecanlanırım, kendimi onun yerine koyarım, kızarım, acırım, ağlarım, nefret ederim ve utanç duyarım biçiminde ifade etmişlerdir” (Deveci, Karadağ ve Yılmaz, 2008:365).

Şiddeti önleme bireysel bir konu değildir. Şiddet önlemede etkili olabilecek tüm bileşenlerin görev alması gerekir. Aile, okul, arkadaş, sosyal çevre vs. Burada okulun bu

alanda etkili olabilecek ve süreci yürütecek bir biriminin olması daha kolay ve hızlı neticeye ulaşmayı sağlayacaktır. Okuldaki konuşlanma ise sosyal servis şeklinde yapılandırılabilir. Okullardaki sosyal servislerin çocukları şiddet konusunda bilinçlendirmeleri, şiddet uygulayan olduklarında karşı tarafa verdikleri zararları fark etmelerini sağlamaları, mağdur olmaları durumunda bu durumun üstesinden gelebilmelerini desteklemeleri, okullardaki şiddet olaylarının sayısını ve etkilerini azaltacaktır. Bu konuda okul-aile işbirliğinin tesis edilmesi de yararlı olacaktır. Ebeveynlerdeki şiddet hikayelerinin tespit edilip uygun bilgilendirme ve terapilerin yapılması birçok kişinin yaşam kalitesini artıracaktır.

Öfkesini kontrol etmeyi öğrenen ve şiddet eğilimli davranışlarından vazgeçirilen her çocuğun, gelecekte eşine, çocuklarına ve sosyal çevresindeki kişilere şiddet uygulamasının da önüne geçilmiş olacaktır.

#### **1.2.2.5. Göç**

Göç, basit bir ifadeyle çeşitli sebeplerle insanların tek ya da gruplar halinde coğrafi olarak yer değiştirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Göç etme nedenleri; siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, ekonomik sıkıntılar, coğrafi koşulların yetersizliği, doğal afetler, daha iyi hayat şartlarına ulaşma isteği ve can güvenliği korkusu (Taşkın, 2014:178) olarak sıralanabilir. Bu yer değiştirmeler ülke içinde gerçekleştiğinde iç göç, ülkelerarası gerçekleştiği takdirde ise uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır. Göçle beraber farklı kültürdeki insanlar bir arada yaşamayı başarmak zorunda kalmaktadırlar. Bu harmoni sağlanana kadar özellikle göç eden göçmen veya sığınmacıların yaşadığı birçok sorun bulunmaktadır.

Dünyada kavimler göçüyle başlayan göç hareketleri tarihin her döneminde yaşanılmıştır. Bu göç hareketlerinden bazıları İran Devrimi, İran-İrak Savaşı, Sovyetler Birliği (SSCB) ve Yugoslavya'nın dağılması, Afganistan Savaşı, Körfez Savaşı, Arap Uyanışı ve sonrasında yaşananlar, Suriye iç savaşıdır (Taşkın, 2014:178). 2011 yılının mart ayında ülkede çıkan iç karışıklıklardan sonra Suriye'den can güvenliği kaygısıyla göç eden sığınmacılar en fazla Türkiye'de barınmaktadırlar. Bunun en önemli iki nedeni Türkiye'nin komşu ülke olması ve sığınmacılar tarafından AB ülkelerine ve batıya açılan kapı olarak görülmesidir.



2016 yılı itibariyle yaklaşık beş yıldır Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan Türkiye'nin sınır ve dış politikaları AB ülkelerinin Frontex'i (Avrupa Birliği Sınır Güvenlik Birimi) gibi katı değildir. AB devletleri 2002 yılında Gerçekleştirilen Sevilla Zirvesi'nde her ülkenin kendi sınırlarını koruması yerine tüm AB sınırlarını koruyacak Frontex'i kurma kararı almışlardır. Zirvede alınan bir diğer karar ise göçün kaynak ülkelere ülkelerinden ayrılan sığınmacı sayısını azaltmaları karşılığında ekonomik yardım yapılması şeklindedir.

Türkiye köklü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Suriyeli vatandaşlara, iç karışıklıklar sonrası "Açık kapı politikası" uygulamıştır. Ancak 1951 yılındaki Cenevre Sözleşmesi'nde koyduğu coğrafi çekince gereği ülkenin doğusundan gelen sığınmacılara iltica hakkı vermemektedir. Ancak ülkedeki Suriyeli sığınmacılara "geçici koruma hakkı" tanınmıştır. Geçici koruma hakkının yürürlüğe girmesi de kaldırılması da Bakanlar Kurulu'nun tasarrufu altındadır.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Şubat 2016 tarihli Geçici Korumamız Altındaki Suriyelilerle ilgili bilgilendirmesine göre 269.150'si 10 ilde kurulan 25 barınma merkezinde, 2.313.450'si kampların dışında barınmakta olan toplam 2.582.600 sığınmacıya ev sahipliği yapılmaktadır ([www.goc.gov.tr](http://www.goc.gov.tr), et:10.6.2016)

Ancak cumhuriyet tarihi boyunca alınan sığınmacı sayısının beş yıllık bir sürede ülkeye girmiş olması birçok problemi beraberinde getirmektedir. Kamplarda yaşayanların durumlarının daha iyi olmasına karşın sayıları tüm sığınmacıların sadece % 11'ine karşılık gelmektedir. Diğer şehirlere dağılan Suriyeli sığınmacıların yaşadığı dil sorunu, ekonomik sorunlar, uyum problemleri, barınma ve güvenlik sorunları, yerli halkın tepkili tutumları, sığınma talepleriyle ilgili yasal prosedürlerin zaman alması gibi sorunlar oldukça yıpratıcı olmaktadır. Göçmen ve sığınmacılar tüm bu sorunlarıyla beraber sosyal hizmetin müracaatçı kitlesine dahil olmaktadır.

Tüm göç olaylarında sığınma süresi uzadıkça sığınmacıların geri dönme olasılığı azalmaktadır. Bu da sığınmacıları dönmeme ihtimallerini göz önünde bulundurarak politikalar üretmeyi gerektirmektedir.

Ayrıca uluslararası göçler kadar iç göçlerin de göçü yaşayan bireyler üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. 1950'li yıllardan beri daha iyi yaşam şartları, terör, eğitim ve

sağlık gibi nedenlerle Türkiye'nin doğusundan batısına yoğun göçler yaşanmıştır. İç göçler devletlerin politikalarıyla yakından ilgilidir. Örneğin; Türkiye'de memuriyete atanma ve ülkenin genelindeki hizmetler için insan kaynağı temininde kurulmak istenen denge bir şekilde iç göçü körüklemektedir. Böylece memurların sirkülasyonunda batıdan doğuya göçler olmaktadır. İç göç deneyimi yaşayan bireyler aynı ülke sınırları içinde olmasına rağmen kültürel farklılıklar, coğrafi farklılıklar nedeniyle uyum sorunları yaşamaktadırlar.

Göç yaşamış çocuklarla yaşamamış çocukların evde ve okuldaki ruhsal uyum durumunun karşılaştırıldığı bir araştırmanın sonuçlarına göre; hem anneler hem de öğretmenler göç yaşamış çocukların daha fazla ruhsal uyumsuzluk gösterdiği görüşündedir. Bu çocukların akademik başarıları daha düşük ve içine kapanma davranışları daha fazladır. Göç yaşamış çocukların okul başarısızlığının yanında kekemelik, tırnak yeme ve idrarını kontrol edememe sorunu yaşadıkları da belirlenmiştir (Polat Uluocak, 2009:40-42). İçine kapanık olmaları, okula uyumda zorluk yaşamaları, derslere devamsızlık yapmaları ve okul başarılarının düşük olması bu çocukların zamanla okulu terk etmelerine sebebiyet vermektedir.

Bütün bu veriler dikkate alındığında; okul sosyal hizmeti kapsamında okullardaki sosyal servislerin iç göç deneyimlemiş ya da sığınmacı durumundaki öğrencilere kazandıracığı çok şey bulunmaktadır. Buldukları dezavantajlı pozisyonların giderilmesi sosyal hizmetin koruyucu-engelleyici rolü gereği gelecekteki birçok sorunun yaşanmasını önleyecektir.

Okul sosyal hizmet servisi özellikle kente ve okula göç yoluyla yeni gelen çocuklara ve gerekirse ailelerine rehberlik hizmeti vererek okula uyumlarına, yeni çevrelerine alışmalarına, risk unsurları ile buluşmalarına, yeni okulunun işleyiş tarzına ve yeni arkadaşlarına uyum sağlamalarına katkı verecektir.

#### **1.2.2.6. Çalışan Çocuklar**

Sosyal sorunlardan herhangi biri, çoğu zaman diğerlerini etkilemekte ve bazı durumlarda da tetiklemektedir. Örneğin; göç yoksullukla, yoksulluk da çalışan çocuk sorunuyla iç içe geçebilmektedir. Çalışan çocukların ekonomik olarak sömürülmesi kendi başına bir

sosyal sorun olmakla beraber farklı birçok sosyal sorunun sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre ve 5395 Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocukluk için üst sınır 18 yaştır. Yani 18 yaşına kadar her fert çocuktur. Ancak 1475 İş Kanunu'nun 80. Maddesinde 13'ten 18 yaşına kadar (18 dahil) olan çocukların altı ayda bir, bir sağlık kuruluşundan vücutlarının çalışmak için yeterli gelişmişlik düzeyinde olduğunun raporlanması durumunda çalıştırılmalarına müsaade etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) için çalışma yaş sınırı 15'tir. Görüldüğü üzere çalışma yaşıyla ilgili kanuni farklılıklar çocukların küçük yaşlarda çalıştırılmasına zemin hazırlamaktadır.

Çocukları çalışmaya iten sebepler; yoksulluk, göç, eğitim düzeyi ve mesleki yeterliliği düşük ebeveynler, işsizlik oranlarının yüksek oluşu, çocuk işgücünün işverenler tarafından tercih edilmesi ve toplumların sürekli tüketime teşvik edilmesi olarak sıralanabilir. Çocukların erken yaşta çalışması toplumlar tarafından çocuğun mesleki yeterlilik elde etmesi, erken yaşta pişmesi, hayatın zorluklarını öğrenmesi, gelecekte iyi bir yatırımcı olma şansını artırması gibi nedenlerle onaylanmaktadır (Yetim ve Çağlayandereli, 2007:35).

Erken yaşta çalışma hayatına atılan çocuklar açısından soruna yaklaşıldığında ise bu çocukların uygunsuz şartlarda kapasitelerini aşan işlerde çalıştırıldıkları, halk tabiriyle ezildikleri, emeklerinin karşılığını alamadıklarını görülmektedir. Çalışan çocuklar iş ortamında fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Ayrıca kazandığı ücretle ekonomik güç elde eden çocuklar kendilerini değerli hissetmektedir. Az da olsa aile bütçesine katkıda bulunması aile tarafından çocuğa verilen kıymeti arttırmaktadır. Bütün bu durumlar çocukların, eğitimleriyle uzun vadede elde edeceği kazanımları göz ardı ederek eğitimlerini yarım bırakmalarına neden olmaktadır. Hem çalışıp hem okuyanların ise okula devamları ve akademik başarıları düşük olmaktadır.

Türkiye'de herhangi bir istihdam alanında çalışan çocuklar tüm çocukların %5,9'unu oluşturmaktadır. Ev işlerinde yardımcı olan çocuklarda bu oran ise %49,2 olarak saptanmıştır. Okula devam eden çocukların yaklaşık %0,02'si çalışma hayatında yer alırken, okula devam etmeyen çocukların yaklaşık %27'si çalışmaktadır (TÜİK, 2014:94-98). Bu oranlar da çalışan çocukların okul hayatından uzaklaştığını göstermektedir.

Okullardaki sosyal servis çocukların çalışmasını gerektiren nedenleri, çocuk ve ailesi merkezli ele alarak önlemeye çalışır. Öncelikle çocuğun çalışmamasını sağlamaya yönelik eylem planı hazırlar. Bu sorunun üstesinden gelinmesi yoksulluk sorununun çözülmesiyle doğru orantılıdır. Bu da yoksullukla mücadele eden sosyal politikaların etkililiği ile ilgilidir. Ancak çocuğun mutlaka çalışması gerekiyorsa, fiziksel gelişimi servisteki doktor ve hemşire ile, kişilik gelişimi psikolog ile, okul başarısı da rehber öğretmen ile takip edilip çalışmak için uygun şartlarda olup olmadığı tespit edilmelidir.

Çocuğun ekolojik perspektif gereği çevresi içinde birey olarak ele alınması, okul sosyal hizmet uzmanlarının çocuğun ailesi ve çevresindeki sorunlu vakaları yönetmesini gerektirmektedir. Çocuğun ailesindeki yoksulluk, anne-babanın yetersizliğinden kaynaklanıyorsa kabiliyetleri ile ilgili mesleki kurslara katılmaları ya da aynı-nakdi yardım almaları gerekiyorsa sosyal hizmet merkezlerine yönlendirilmeleri sağlanmaktadır.

#### **1.2.2.7. Sosyal Dışlanma**

Sosyal dışlanma birey ya da grupların yoksulluk, engellilik, etnisite, kişisel yetersizlikler, dış görünüş gibi nedenlerle sosyal hayata katılımında kısıtlamalar yaşamalarıdır. Avrupa Konseyi'ne göre, sosyal dışlanma kişilerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecidir (Şahin, 2009:33).

Sosyal dışlanmada ekonomik boyut ön plana çıkmaktadır. Yoksul bireylerin sosyal hayata yeterince katılamayıp izole olmaları onların politik haklarını da kısıtlamaktadır. Toplumun geleceğiyle ilgili karar alma mekanizmalarında yoksul bireyler genellikle yer alamamaktadır.

Sosyal dışlanma, toplumun birlik ve beraberliğini tehdit eden bir unsurdur. Sosyal patlamaları beraberinde getirme potansiyeli olduğu için devletler tarafından mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Devletler sosyal içerme politikalarını benimsemektedirler. Sosyal içerme bireylerin sosyo-ekonomik hayata katılımlarının önündeki engelleri kaldırarak, toplum tarafından kabul edilebilir yaşam standartlarına ulaşmalarının sağlanmasıdır.

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak Fransa’da kullanılmaya başlanmıştır. Bunun nedeni Fransa’nın toplumsal bütünleşme kaynaklı, bir sosyal refah devleti anlayışını benimsemesidir (Şahin, 2009:19).

Yoksulluk, işsizlik, dünya görüşü, hayat tarzı, politik düşünce, yaş, cinsiyet, din, engellilik, dış görünüş, cinsel tercih, etnik köken, başarısızlık, ten rengi, madde bağımlılığı, suç, mahkumiyet, göçmenlik, evsizlik, çok çocukluluk, çocuksuzluk gibi birçok neden sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir. Bireyler ve topluluklar sosyal dışlanmayla eğitim, sağlık, adalet, ulaşım hizmetlerine ulaşırken ya da ekonomik hayata katılımında karşılaşmaktadırlar. Örneğin göç eden bireyler ekonomik güçleri itibarıyla şehrin dışındaki gecekondualarda yaşamak zorunda oldukları için mekansal olarak da dışlanmaktadırlar. Toplum da bu birey ya da gruplara mesafeli davranma eğilimindedir.

Sosyal dışlanmaya bireyler açısından bakıldığında bu kişilerin toplumla bütünleşemedikleri, kendilerini yetersiz gördükleri ve suç eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Toplumun zarar görmemek adına dışladığı bireyler ilerleyen zamanlarda kendilerini gerçekleştiremediklerinde ülkelerin asayiş ve güvenliğini tehdit etmektedirler.

Çocuklar için de okul başarılarını ve motivasyonlarını olumsuz etkileyen önemli unsurlardan birisi sosyal dışlanmadır. Çocuk okuldaki akran ortamında sosyal dışlanmaya maruz kaldığında moral ve motivasyon olarak, davranış gelişimi olarak, derslere katılım olarak ve sosyal etkinliklere katılım olarak zorluklar yaşamaktadır. Akran grupları arasında kaliteli arkadaşlık bağlarının desteklenmesi, sağlıklı etkileşimin gerçekleştirilmesi ve çocukların arkadaş ortamında kendilerini rahat, mutlu ve huzurlu hissetmelerine destek sağlanması sosyal servisin görevleri arasındadır.

Ders başarı düzeyinin düşük olması ve derslere ilginin çeşitli sebepler nedeniyle yetersiz olması da öğrencilerin dışlanmasına sebebiyet vermektedir. Arkadaş ortamından dışlanma, sınıf içi ders ortamında dışlanma, sosyal aktivitelerden dışlanma, öğretmen ve idareciler tarafından dışlanma, ekonomik yetersizlik nedeniyle dışlanma çeşitli dışlanma türleri olarak değerlendirilebilir. Örneğin çocuk temel ihtiyaçları için okula gelirken ailesinden yeterli ekonomik destek alamaz ve arkadaşlarından bu anlamda geri kalırsa okul ortamındaki sosyal hayata katılımı zorlaşacak ve kendisini gerçekte öyle bir durum olmasa bile dışlanmış hissedecektir.

Okul kültürü dışında aile içinde ya da sosyal çevresinde dışlanma yaşayan çocuk, bu dışlanmanın etkisiyle kendini yetersiz ve huzursuz hissetmektedir. Başka ortamlardaki dışlanmaların huzursuzluğu, gerçekte olmadığı halde okul ortamına öğrencinin kendisi tarafından taşınabilmektedir. Öğrenci eksiklikleri ve yetersizlikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlanıyormuş hissini yaşayarak olmayan sosyal dışlanmanın olumsuz etkilerini kendine yaşatabilmektedir.

Öğrencilerin sosyal ortamlarında sağlıklı ilişkiler geliştirip kendilerini gerçekleştirmelerinin ve hak ettikleri yeri bulabilmelerinin doğal seyrinde gelişmediği durumlar bulunmaktadır. Böyle durumlarda dışarıdan rehberlik ve sosyal destek hizmeti almaları gerekmektedir.

Ailesi ya da kendisi sosyal dışlanmaya maruz kalmış öğrenciler okul ortamında yukarıda sıralanan zorlukları yaşamaktadırlar. Bu öğrenciler, okullardaki sosyal servislerin çalışmalarıyla sosyal dışlanmadan kaynaklanan olumsuz durumları hasarsız ya da en az hasarla atlatabilirler. Okuldaki öğrencilerin tamamına yönelik sosyal dışlanma ile ilgili farkındalık programlarının düzenlenmesi bu sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

#### **1.2.2.8. Yaşama İsteği, Depresyon ve İntihar**

Yaşam sevinç düzeyini etkileyen içsel sebepler ve dışsal sebepler bulunmaktadır. Yaşamın doğru anlamlandırılması, amaçların uygun tespiti, hayattaki önceliklerin isabetli olması içsel sebepler arasındadır ve yaşam sevinç düzeyini olumlu etkilemektedir. Yaşamı sürdürme nedenleri, intiharı önleme konusunda, müdahale programlarında kendi başına kullanılabilir önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Durak Batıgün, 2008:72). Kişinin ailesi, akrabaları, arkadaşları, çalışma ortamı kendisini tatmin ediyorsa bu da olumlu dışsal sebeplerdendir. Ancak kişilerin yaşam amaçları yanlışsa, yaşamdaki öncelikler isabetli belirlenememişse kişilerin özellikle olumsuz durumlar yaşadıklarında yaşam sevinçlerini kaybetmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Aile, akraba, arkadaş ortamının bireyin huzurlu olmasına engel teşkil etmesi de olumsuz dışsal sebepler arasındadır.

İnsanlar yaşam evreleri boyunca çok farklı zorlukların üstesinden gelmek zorundadırlar. Kişilerin bu zorlukları doğru okuyup, uygun baş etme yöntemlerini kullanacak güce sahip olmaları önemlidir. Gençlik döneminde yeterli ve uygun başa çıkma tarzlarının kullanılması; sağlıklı bir benlik gelişimine, davranış sorunlarının azalmasına, yüksek

benlik saygısı kazanılmasına, depresif belirti sıklığının azalmasına ve uyumun olumlu bir şekilde sağlanmasına yol açmaktadır (Kaya ve diğeri, 2007:138).

Gençler, topluma uyum sağlayıp sağlıklı bir kimlik inşa sürecini halletmek zorundadırlar. Başarılı olma baskısı ve gelecek kaygısı, memnun olunmayan bedensel özellikler, ailevi sorunlar, karşı cinsle ilişkiler, sevilen birinin kaybı depresyona neden olabilmektedir.

Depresyon; isteksiz ruh hali, günlük aktivitelere isteksizlik hali, hayattan zevk alamama, kötümserlik, uyku bozuklukları, kilo değişiklikleri, halsizlik, umutsuzluk, kendini değersiz hissetme, odaklanamama, karar verememe gibi belirtileri olan psikiyatrik bir durumdur (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014:487).

Depresyon, intihara götüren önemli nedenler arasında yer almaktadır. İntiharla ilgili en etkili çalışmalardan biri Emile Durkheim'e aittir. Durkheim sosyal bilimlerdeki ilk istatistiksel çalışma olan eserinde, toplumsal olmayan nedenlerle intihar arasında dolaylı ilişkiler bulunduğunu, intiharın en önemli nedeninin toplumsal yapıdaki değişiklikler olduğunu iddia etmiştir (Giray ve Esin Gülel, 2014:235).

İntihar bireylerin, psikolojik, çevresel ya da sosyal sorunları nedeniyle yaşamlarını sonlandırmalarıdır. Çocukluk döneminde nadir görülen intihar davranışlarında ergenlikle birlikte önemli bir artış görülmektedir. Bu artışta dış çevresel etmenlerin rolü kadar ergenin iç dünyasındaki iniş çıkışların da önemli olduğu düşünülmektedir (Eskin, 2000:233). Türkiye'de 2013 itibarıyla gerçekleşen 3189 intihar vakasının 302 tanesi on sekiz yaşından küçük bireyler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yani tüm intihar vakaları arasında çocuk ve genç intiharlarının sayısı % 9,5'tir (TÜİK, 2014:68).

Okullarda kurulacak sosyal servis, depresyon ve intihar eğilimi olan öğrencilerin saptanmasını sağlayıp ilgili öğrencilerin gerekli psikolojik ve sosyal destekleri almalarını sağlamalıdır. Bu ailelerin çocuklarını takip etmeleri ve sosyal servisle etkileşim halinde olmaları sağlanmalıdır. Okul genelinde aileler; ruhsal sorunlar, depresyon ve intihar konularında bilgilendirilmelidir. Öğrenciyle iletişim halinde olan, öğrenciyi gözlemleyebilen, öğretmen, idareci, okul personeli de sosyal servisin çalışmalarına dahil edilmelidir.

### 1.2.2.9. İlgisiz Aileler

Anne-babalar kişiler için bir ömür boyu gölgesinde serinlenecek çınar ağaçları gibidir. Varlıkları çocukların kendini güvende hissetmesini sağlar. Ebeveynleriyle kaliteli zaman geçirmek, çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimlerini desteklemektedir. Çeşitli ülkelerde yapılmış olan araştırmalar, ebeveyni tarafından onaylanma düzeyinin çocukların duygusal, davranışsal ve sosyal-bilişsel gelişimini ve yetişkinlikteki psikolojik uyumlarını etkilediğini göstermektedir (Köseoğlu, 2013). Çocuğun gelişimindeki en temel faktör ailedir özellikle de anne-babadır.

Ancak kadınların çalışma hayatında daha fazla yer almaları, yaş aralıkları az olan çok sayıda çocuğa sahip olma, ev işleri, evde bakıma muhtaç hastanın olması, depresyon ya da ruhsal hastalıklar nedeniyle anne ya da babanın boş vermişlik hali gibi nedenler ebeveynlerin çocuklarına ayırdığı vakti daraltmaktadır. Oysa anne-babaların çalıştıkları zaman dilimleri dışında çocuklarına vakit ayırıp onlarla kaliteli iletişim kurmaları gerekmektedir. Çünkü anne-baba ilgisi çocuklar için vazgeçilmezdir. Ailenin beraber kaliteli vakit geçir(e)memesi ileride oluşacak ciddi sorunlar için daha fazla zaman ve emek harcanmasına ya da sorunların çözülemez hale gelmesine neden olacaktır.

Çocukların akademik başarıları ile anne-babanın ilgi düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Çelenk'in (2003:32) ailenin öğrencilerin okul başarısındaki rolünü ele aldığı çalışmasında ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Eğitim açısından destekleyici bir tutum içinde bulunan ailelerden gelen çocukların okul başarıları daha yüksektir.
2. Aile bakım, şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken demokratik, baskıcı ya da ilgisiz/duyarsız tutumları benimseyebilmektedirler. Ebeveynlerin bu tutumları tercih etmesinde yetiştirilme tarzları etkili olmaktadır. Bu tutumlar çocukların geleceğinde çok etkili olmaktadır.

Sarıtaş'a (2006:52-53) göre çocuklarda zorba davranışlar arttıkça aile içindeki otoriter, baskıcı tutumdan ve ilgisiz, tutarsız tutumdan etkilenme düzeyi de artmaktadır. Buna karşın anne babası demokratik ebeveyn tutumunu benimsemiş çocuklar avantajlı durumdadırlar. Evlerinde yakın ilgiyle demokrasinin birleştiğini gören çocuklar, etkin,



özgür ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde başarılı çocuklar olmaktadır (Durmuşoğlu Saltalı, 2014:44).

Okul sosyal hizmet uzmanları sosyal servisteki diğer disiplinlerle beraber çalışmalar tasarlayarak ailelerin çocuklarını ihmal ettiklerinde onların geleceğine zarar vermeleri konusunda bilgilendirmeler yaparlar. Gerekirse müracaatçıların bilgilerinin gizliliği esas alınarak geçmişteki örnek vakalar velilerle paylaşmalıdır. Böylece ebeveynlerin ileride yaşamaları muhtemel sorunlarla ilgili bilinçlenmelerine yardımcı olurlar. Ayrıca tespit ettikleri aktif vakaları sonlandırınca kadar gerekli müdahaleyi planlarlar ve hayata geçirirler.

#### **1.2.2.10.Yanlış Beslenme Alışkanlıkları**

Beslenme insan hayatının devamı için en önemli eylemlerden biridir. Dengeli beslenme uygun besin gruplarından gereken miktarda tüketmektir. Dengeli beslenme, kişilerin sağlıklı bedenlere sahip olmalarını ve dolayısıyla yaşam kalitelerinin yüksek olmasını sağlamaktadır.

En sık bilinen beslenme bozukluğu obezitedir. Obezitenin hemen arkasından anoreksiya nevroza ve bulimiya nevroza gelmektedir. Anoreksiya nevroza çevrenin de baskısıyla zayıf kalmak için ölçüsüz bir şekilde diyet yapma arzusudur. Bu şekilde vücutta kalıcı hasarlar oluşma riski bulunmaktadır. Bulimiya nevroza ise aşırı yemek yeme sonucunda kişilerin kusma, oruç tutma, lavman yaptırma ve aşırı egzersiz yapma gibi sağlıksız kilo kontrol yöntemlerini kullanmalarıdır (Dalan, 2010:2). Anoreksiya nevroza ya da bulimiya nevroza yeme bozukluğu olan bireyler bedenlerinin zayıf olması durumunda çevreleri tarafından onaylanan, takdir gören kişiler olacakları düşüncesindedirler.

Yanlış beslenme alışkanlıkları sonucu gereğinden fazla yemek yeme olarak adlandırabileceğimiz obezitenin sağlık, ekonomi ve toplum açısından neden olduğu birçok problem bulunmaktadır. Obezite, alınan ve tüketilen kalori arasındaki dengesizlik sonucu vücuttaki yağ miktarının artmasıdır. Neden olduğu birçok fiziksel ve ruhsal sağlık sorunu bulunmaktadır. Eski dönemlerde zenginlik, refah ve sağlık göstergesi olarak bilinirken günümüzde tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak değerlendirilmektedir (Özbahar Acar, 2015:19).

Yanlış beslenme, yetersiz fiziksel aktivite ve bazen de genetik rahatsızlıklar obeziteye neden olmaktadır. Yaş, cinsiyet, yaşanılan bölge, eğitim düzeyi, gelir seviyesi, meslek, stres, depresyon, sigara, alkol ve ilaç kullanımı gibi unsurlar obeziteyi etkilemektedir. Bireylerin beslenme alışkanlıkları anne karnından itibaren şekillenmeye başlamaktadır. Çocukluk döneminde edinilen yanlış beslenme alışkanlıkları obez olma ihtimalini artırmaktadır. Çocukluğunda obez olan kişiler genellikle yetişkin olduklarında da aynı durumda olurlar.

Yaşanılan yörenin yemek kültürü ve beslenme alışkanlıkları benimsenip, alışkanlık haline geldiğinden tercih edilmeleri süreğenlik göstermektedir. Kalori oranı yüksek yemeklere sahip yörelerde yaşayan insanlar obezite konusunda yüksek risk altındadırlar.

Teknolojinin ilerlemesi ve makineleşmenin artmasıyla bireylerin hareket etmesi azalmıştır. Beden gücüne dayanan meslek sayısının azalması da kişilerin hareketsizliğini arttırmıştır. Teknolojik aletlerle meşguliyetin artması, televizyon ve bilgisayar başında vakit geçirirken çok enerjiye ihtiyaç olmaması obezitenin yaygınlaşmasını desteklemektedir. Gıda çeşitliliğinin artması, işlenmiş gıdaların piyasada daha çok bulunması, yiyeceklerin şık ambalajlarla cazip hale getirilmesi, etkili reklam ve pazarlama tekniklerinin kullanılması, yazılı ve görsel medyada beslenmeyle ilgili haber ve programların sayısının artması da insanların obez olma riskini olumsuz yönde etkilemektedir.

**Tablo 2: 15 Yaş Üstü Bireylerin Vücut Kitle İndeksi, 2008**

Yerleşim yeri ve cinsiyet Permanent residence and sex	Toplam Total	Düşük kilolu Underweight	Normal kilolu Normal weight	Fazla kilolu Overweight	Obez Obese
<b>Türkiye-Turkey</b>					
<b>Toplam</b> -Total	100,0	4,2	48,2	32,4	15,2
<b>Erkek</b> -Male	100,0	2,7	48,1	36,9	12,3
<b>Kadın</b> -Female	100,0	5,9	48,2	27,4	18,5

TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2008

**Tablo 3: 15 yaş üstü bireylerin vücut kitle indeksinin cinsiyete göre dağılımı, 2012**

Yerleşim yeri ve cinsiyet Permanent residence and sex	Toplam Total	Düşük kilolu Underweight	Normal kilolu Normal weight	Fazla kilolu Overweight	Obez Obese
<b>Türkiye-Turkey</b>					
<b>Toplam</b> -Total	<b>100,0</b>	<b>3,9</b>	<b>44,2</b>	<b>34,8</b>	<b>17,2</b>
<b>Erkek</b> -Male	100,0	2,7	44,7	39,0	13,7
<b>Kadın</b> -Female	100,0	5,1	43,6	30,4	20,9

TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2012

Kadınların obeziteye yatkınlığı erkeklerden daha yüksek düzeydedir. Aşağıda verilen TÜİK'in 2008 ve 2012 yıllarında 15 yaş üstü bireylerle gerçekleştirdiği Türkiye Sağlık Araştırmaları'nda, kadınlardaki fazla kilolu ve obez oranları erkeklerden daha yüksektir. Ayrıca 2008 yılında %15,2 olan obez sayısı, 2012 yılında %17,2'ye yükselmiştir. %12,3 olan erkek obez sayısı, %13,9'a, %18,5 olan kadın obez sayısı da %20,9'a yükselmiştir. Yani hem erkeklerde, hem kadınlarda hem de toplamda obezite oranları artış göstermiştir.

Fazla kiloluların potansiyel obez oldukları düşünüldüğünde, fazla kilolu ve obez toplamına göre aynı değerlendirme tekrar yapılırsa 2008 yılında toplamda %47,6 olan oran 2012 yılında %52 olmuştur. Benzer şekilde kadınlarda oran %45,9'dan %51,3'e; erkeklerde ise %49,2'den %52,7'ye yükselmiştir. Obez olmada kadınların oranları daha yüksekken, fazla kiloluluk durumunda erkeklerde oranların daha yüksek olduğu görülmektedir.

Obezitenin, yaş ve cinsiyet ayırt etmeksizin her geçen gün daha çok insanın yaşam kalitesini düşürüyor olması, başta Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmak üzere birçok kurum ve kuruluşun öncelikli gündem maddesidir.

Gereğinden fazla beslenme, kişilerin aile bütçesine, ülkelerince ekonomilerine zarar vermektedir. Bu kişilerin besin harcamaları gereğinden fazla olduğu için bütçelerinde diğer gider kalemlerine ayrılan miktarlar azalmaktadır. Obez kişilerin yaşadığı sağlık sorunlarının teşhisi ve tedavisi için harcanan sağlık giderleri hem kişilere hem de devlete ek giderler getirmektedir. Ayrıca bu kişilerin çalışma hayatındaki üretimlerinin ve verimliliklerinin düşüşü, kendileri ve ülke için ekonomik kayıp olarak değerlendirilmektedir.

Obezitenin tüm bu zararları irdelendiğinde okul çağındaki çocukların doğru beslenme alışkanlığı edinmelerine yönelik çalışmaların ne kadar kıymetli olduğu anlaşılmaktadır. Okullardaki sosyal servisler, sağlıklı beslenme ve obeziteden korunma ile ilgili farkındalığı artırıcı seminer ve konferanslar düzenlerler. Doktor ve hemşirenin tespit ettiği obez çocukların gerekli destekleri almasını sağlarlar. Çocukların aileleri de sağlıklı beslenmeyle ilgili gerçekleştirilecek bu faaliyetler kapsamında değerlendirilir.

#### **1.2.2.11. Öğrencilerin Özel Eğitim İhtiyacı**

Engellik, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmek, engelli de engellilik nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanır. Engelli bireyler; engel çeşidine göre görme engelli, ortopedik engelli, işitme engelli, dil ve konuşma engelli, zihinsel engelli olarak çeşitlenmektedir (Öztürk, 2011:18-19).

Doğuştan ya da daha sonra edinilen engeller kişilerin yaşam standartlarını değiştirmekte ve günlük yaşamlarında çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Engelli bireyler, eğitim, istihdam, sağlık, ulaşım, kültürel aktiviteler, konut edinme gibi birçok alanda sorunlar yaşamaktadır.

Engellilikle ilgili geçerli olan modeller sırasıyla moral model, medikal model ve sosyal modeldir. Moral modelde toplum, işledikleri bazı günahlardan dolayı insanların engelli

olduklarına inanmaktadır (Aykara, 2010:3). Bu nedenle toplumlar onları benimseyip, hayatlarını kolaylaştırmak yerine insanlardan tecrit edip, şehirlerden uzak mekanlarda kendi kaderlerine terk ederlerdi. Tanrılar tarafından lanetlenen bu insanlara yardım edilirse lanetin yayılacağı düşünülürdü. Engel türü ne olursa olsun engelli bireyler tarih boyunca sosyal dışlanmaya maruz kalmışlardır.

Medikal model ise engelleri birer sağlık problemi olarak görmektedir. Engeli, kişisel bir eksiklik, normal olmayan veya özel bir durum olarak görüp patolojik hale getirmektedir (Meşe, 2014:88). Medikal modelin etkileri Türkiye’de de hissedilmiştir. 1950’li yıllara kadar engellilere ilişkin sürdürülen faaliyetler, daha ziyade tıbbî bakım olarak devam ettirilirken, işin eğitim ve rehabilitasyon boyutu ihmal edilmiştir. 1951 yılında daha önce Sağlık Bakanlığı’na bağlı olan özel eğitim hizmetleri MEB’e devredilmiştir (Küçükali, 2015:105).

Sosyal model engelliliğin bedensel yönü kadar toplumsal ve çevresel yönlerini de önemsemektedir. 1950’li-1960’lı yıllardan itibaren engellilere ilişkin ortaya çıkan sosyal modele göre kişiyi engelli konuma getiren, engelin kendisi değil; toplumun engelli bireye olan -engelle-yici- bakış açısıdır (Özgökçeler ve Alper, 2010:33). Engelli bireylerin sosyal uyumu gerçekleştirebilmeleri için sadece kendilerinin değil, toplumun da gayret göstermesi gerekmektedir. Bu bireylerin zayıf yönlerine değil, güçlü yönlerine vurgu yapılmaktadır. Sosyal model, sosyal hizmetin temel prensipleriyle uyumluluk göstermektedir.

Türkiye’de 2002 Özürlüler Araştırması’na göre engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 12.29’dur. 0-19 yaş arasındaki engellilerin oranı % 8.78’dir. Engelli bireylerin eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Türkiye’de toplam nüfus içinde okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 12.94 iken bu oran engelli bireylerde % 36.33’tür (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002:5-8). Bireylerin problem çözme becerilerini geliştiren ve hayatta karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmelerine destek veren eğitimden mahrum olmak, engelli bireylerin dezavantajlılık durumlarını daha ağır hale getirmektedir.

Ailesi ya da öğretmenleri tarafından akranlarına göre fiziki ve zihinsel olarak ciddi farklılığı bulunan öğrencilerin özel şartlarda eğitim almaları gerekmektedir. Özel eğitime tabi tutulması gereken öğrenciler için takip edilmesi gereken belli aşamalar vardır. Öncelikle bu öğrencilerin zihinsel yeterliliklerinin rehberlik araştırma merkezlerinde

gerekli testlere tabi tutularak değerlendirilmeleri gerekmektedir. Özel eğitime gereksinim duyduğu tespit edilen öğrenciler, kaynaştırma eğitimine alınabilirler ya da özel eğitim okul ve kurumlarına yerleştirilirler. Bu öğrenciler için bireysel eğitim programı (BEP) hazırlanır. Eğitim bu plana göre gerçekleştirilir.

Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları yapılan okul ve kurumlarda öğrencinin yetersizliğine uygun fiziksel, sosyal, psikolojik ortam düzenlemeleri yapılır. Öğrenciye verilen eğitimin etkin bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanır. Bu öğrenciler ve üstün zekalı öğrenciler için destek eğitim odası açılır. Destek eğitim odası destek eğitimlerinin verilmesi için düzenlenmesi gereken odadır. Bu kurumlarda çalışan çok çeşitli alanlardan personeller arasında sosyal çalışmacı da yer almaktadır. (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006:2-24).

Kaynaştırma eğitiminde öğrencilerin yarar-zarar güncellemesinin sürekli revize edilmesi gerekmektedir. Sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin bu öğrenci(ler)in engelleri ve eğitimleri hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olması ve kaynaştırma eğitimi için motivasyonunun yerinde olması önemlidir.

Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin akademik başarısının olabilecek maksimum düzeyde gerçekleştirilmesi önemlidir. Ancak daha önemlisi okulların bireyleri gerçek hayata hazırlaması gereken kurumlar olduğu düşünüldüğünde engelli bireylerin de sosyal hayatta olabilecekleri en güçlü halleriyle katılabilme becerilerini edinmeleri çok daha önemlidir.

Sosyal servislerde yer alan/almaması gereken okul sosyal hizmet uzmanları, özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin okul ortamına uyum sağlamalarında, okul şartlarının bu öğrencilere göre ayarlanmasında, gerekli alet ve eğitim materyallerinin sağlanmasında ve ailelerin bilinç düzeyinin artırılıp gerekli işbirliğine iştirak etmelerinde etkili olacaktır. Ayrıca bu öğrencilerin sosyal dışlanma tecrübeleri yaşamamaları için okul personeli ve diğer öğrencilerle gerekli çalışmaları gerçekleştireceklerdir.

#### **1.2.2.12. Diğer Sebepler**

***Öğrencilerin okul dışındaki vakitlerini etkili kullanamaması:*** okul sosyal hizmetini gerekli kılan durumlardan birisidir. Bahsedilen vakitler öğrenciler tarafından planlı fiziksel ya da zihinsel aktivitelerle değerlendirmek yerine rastgele tüketilmektedir. Oysa bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimin olgunlaşması için bireylerin edindikleri alışkanlıklar çok önemlidir. Öğrenciler boş vakitlerini teknolojik aletlerle

geçirmektedirler. Bilgisayar, tablet, akıllı telefonlar öğrencilerin ekrana bağımlı yaşamasına neden olmaktadır. Bilgiye hızlı ulaşımı sağlayan internet ortamında bulunmanın öğrencilere yararından çok zararı bulunmaktadır. Yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere kolay erişim, tehlikeli insanlarla iletişim, oyunlara aşırı bağımlılık başta gelen riskler arasındadır. Şahsi ve ailevi bilgilerin sanal ortamda paylaşılması da sakıncalı durumlar oluşturmaktadır. Öte yandan uyuşturucu kullanımı ve terör gibi yasal olmayan yollara destek arayanlar interneti propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011:2). Öğrencilerin ve ailelerinin doğru internet kullanımı hakkında bilgilendirilmeleri ve güvenli internet paketlerini kullanmalarının sağlanması önemlidir.

***Öğrencilerin zeka ve kabiliyetlerini aktif kullanmaları:*** hem kendi gelecekleri hem de ülke için ehemmiyetli hususlardandır. Bunun için öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerinin keşfedilmesinde aile ve okula büyük görevler düşmektedir. İlgi alanına göre doğru meslek ve aktivitelerde bulunan bireylerin mutluluk düzeyi yükselmekte, kendilerine, sosyal çevrelerine ve ülkelerine olumlu katkıları olmaktadır.

***Rehber öğretmenlerin okullarda sayıca az olmaları:*** rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazla olmasına neden olmaktadır. Rehber öğretmenlerin yapması gerekenler düşünüldüğünde ilgilenilecek öğrenci sayılarının fazla olması oldukça dezavantajlı bir durumdur. Türkiye’de rehberlik faaliyetleri yaklaşık elli yıldır var olmasına karşın hala istenen hedef ve amaçlarına ulaşamamıştır. Alandaki başlıca problemler; Türk Milli Eğitim Sistemine özgü rehberlik ve psikolojik danışma modelinin geliştirilememesi, okullarda rehberlik hizmetlerini yürütmek için uzman ve fiziksel donanım yetersizliği, alana personel yetiştirmeyle ilgili niteliksel ve niceliksel sorunların olması, Türkçe literatürün yetersizliği ve hizmet içi eğitimin yetersizliği olarak sıralanmaktadır (Kaya, 2009:32). Rehber öğretmenlerin rehberlik faaliyetlerini gerçekleştirirken sosyal servisteki diğer üyeler tarafından desteklenmesi faydalı olacaktır.

***Branş öğretmenlerinin ders yüklerinin mesailerinin büyük kısmını kaplaması:*** onların öğrenci sosyal gelişimine dönük faaliyetlere vakit ayırmalarını zorlaştırmaktadır. Branş öğretmenleri, rehberlik faaliyetlerine gerekli vakit ve eforları ayıramamaktadır. Öğretmenlerin bu konuda istekli ve gayretli olmaları önemlidir. Çünkü öğrencileri en yakından tanıyan ve gözleme fırsatı bulunan görevliler öğretmenlerdir. Öğretmenlerin

rehberlik faaliyetleriyle ilgili motivasyonlarının canlı tutulması kaliteyi ve kazanılacak faydayı arttıracaktır.

Okullardaki sosyal servis, birçok sosyal ve eğitimle ilgili sorunun çözümüne katkı sunacaktır. Kaldıracağı iş yükünün gayet yoğun olduğu düşünüldüğünde sosyal serviste çeşitli disiplinlerden birçok elemanın bulunması gerekmektedir. Sadece psikolojik danışmanın yeterli olmadığı/olamayacağı gayet açıktır. Birçok sorunun oluşmadan engellenebileceği okul ortamı ve çocukların kişiliklerinin sağlıklı oluşması için en aktif dönemlerinin çok akıllıca hamlelerle değerlendirilmesi gerekmektedir. Çığ gibi büyüyen sosyal problemlerimizin azaltılmasında ve engellenmesinde çok iyi fırsatlar sunacak olan okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi çocukların geleceklerine yapılacak iyi bir yatırımdır.

### **1.3. Okullarda Rehberlik Servisleri**

Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma merkezleri öğrencilerin biyo-psiko-sosyal durumlarını iyileştirmeyi ve sahip oldukları sosyal ve beşeri sermayeyi kullanarak kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayıcı faaliyetlerde bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde (m:5-6) rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ilkeleri ve amaçlarıyla ilgili şu ifadeler yer verilmektedir:

Türk Eğitim Sisteminin genel amaçları çerçevesinde eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri temelde; öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, eğitim sürecinden yetenek ve özelliklerine göre en üst düzeyde yararlanmalarına ve gizil güçlerini en uygun şekilde kullanmalarına ve geliştirmelerine yöneliktir. Öğrencilere yönelik olarak düzenlenen her türlü rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bu amaçlar doğrultusunda bütünleştirilerek verilir.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri aşağıdaki ilkeleri benimsemektedir:

- ✓ Eğitim kurumlarının eğitim-öğretim etkinlikleri bütünlüğü içinde yer alır.
- ✓ Tüm öğrencilere açık bir hizmettir.
- ✓ Her öğrenci eğitim sürecinde kendisine sunulan seçenekler arasında seçme özgürlüğüne sahiptir.



- ✓ İnsana saygı esastır.
- ✓ Bireysel boyutunda gizlilik esastır.
- ✓ Öğrenci, veli, uzman, öğretmen ve yönetici gibi ilgililerin iş birliği ile yürütülür.
- ✓ Bireysel farklılıklara saygı esastır.
- ✓ Hem bireye hem de topluma karşı sorumluluk söz konusudur.
- ✓ Bilimsellik esastır.

Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin odak noktası öğrencidir. Öğrencinin maksimum yararı için öğrenciyle ilgili kişilerin iş birliğini ve koordineli çalışmalarını esas almaktadır. Aynı yönetmeliğin 43. ve 44. maddelerine göre bu hizmetler sunulurken öğrenci sayısına göre eleman atanır ve fiziki şartlar uygun hale getirilir ve gerekli donanım sağlanır. Rehberlik ve aştırma merkeziyle (RAM) işbirliği içinde çalışır. Psikolojik danışmanı olmayan eğitim-öğretim kurumlarında sınıf rehber öğretmenlerinden faydalanılır.

### **1.3.1. Rehberlik Servislerinin Yapısı**

Eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik faaliyetleri rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu aracılığıyla yürütülmektedir. Bu komisyondaki elemanlar; okul müdürü, müdür yardımcıları, her kademededen seçilen en az birer tane sınıf öğretmenleri, disiplin kurulundan bir temsilci, okul aile birliği ve okul koruma derneğinden birer temsilci ve okul öğrenci temsilcisidir. Bu komisyon yılın belli zaman dilimlerinde bir araya gelerek yıllık plan ve yürütme planını inceler. Rehberlik faaliyetlerinin uygulanmasıyla ilgili sorunları inceler ve çözüm yollarını belirler. Öğrenciye sunulacak hizmetler için işbirliği yapılacak birey, kurum ve kuruluşlar arasındaki iletişim ve iş birliğini sağlar. Okulda yıl boyu yapılan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri hakkında rapor düzenler.

Okul müdürü bu komisyonun kurulmasında ve sağlıklı işleminde birinci dereceden sorumludur. Müdür yardımcıları müdürün verdiği görevleri gerine getirirler. Ayrıca ilgili oldukları öğrencilerin sorunlarını ve öğrencilerle ilgili gerekli bilgi ve evrakları servise vermekle yükümlüdürler (Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, m:45-47).

### 1.3.2. Psikolojik Danışmanın Görevleri

Okullardaki rehberlik hizmetleri psikolojik danışmanların şefliğinde yürütülmektedir. Psikolojik danışmanlar sınıf öğretmenlerine yapacakları rehberlik faaliyetlerinde yol göstermektedirler. Bir okulda birden fazla psikolojik danışman varsa bir tanesi müdür tarafından koordinatör olarak atanmaktadır. Psikolojik danışmanın yapması beklenen görevler şunlardır:

- ✓ İl çerçeve programını temel alarak okulunun rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri programını sınıf düzeylerine, okulun türüne ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hazırlar.
- ✓ Rehberlik programının ilgili kısmının uygulanmasında sınıf öğretmenlerine rehberlik eder.
- ✓ Okulunun tür ve özelliklerine göre gerekli eğitsel ve meslekî rehberlik etkinliklerini plânlar, programlaştırarak uygular veya uygulanmasına rehberlik eder.
- ✓ Bireysel rehberlik hizmetlerini alanın ilke ve standartlarına uygun biçimde yürütür.
- ✓ Eğitsel, meslekî ve bireysel rehberlik çalışmaları için öğrencilere yönelik olarak bireyi tanıma etkinliklerini yürütür.
- ✓ Bireysel rehberlik hizmetleri kapsamında formasyonu uygunsa psikolojik danışma yapar.
- ✓ Sınıflarda yürütülen eğitsel ve meslekî rehberlik etkinliklerinden, uygulanması rehberlik ve psikolojik danışma alanında özel bilgi ve beceri gerektirenleri uygular.
- ✓ Okul içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili konularda araştırmalar yapar, bunların sonuçlarından yararlanılmasını sağlar.
- ✓ Öğrencinin mezun olacağı dönemde, okuldaki tüm eğitim-öğretim sürecindeki gelişimini, yönlendirilmesi açısından önemli özelliklerini ve bu konudaki önerilerini içeren bir değerlendirme raporunu sınıf rehber öğretmeni, veli, öğrenci ve okul yönetiminin iş birliğiyle hazırlar. Bu raporun aslını öğrenci gelişim dosyasına koyar, bir örneğini de öğrenciye veya velisine verir.
- ✓ Eğitim-öğretim kurumundaki seçmeli derslerin konulmasında çevre koşulları, okulun imkanları, öğretmen sayısı ve branşı da gözetilerek yeni seçmeli derslere ilişkin araştırma yapar, bu derslerin zümre öğretmenlerince gerçekleştirilecek program çalışmalarında alanı ile ilgili görüşlerini bildirir.

- ✓ Okulda özel eğitim gerektiren öğrenci varsa veya kaynaştırma eğitimi sürdürülüyorsa, bu kapsamdaki öğrencilere ve ailelerine gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini rehberlik ve araştırma merkezinin iş birliğiyle verir.
- ✓ Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin öğrenci gelişim dosyalarını ve diğer gerekli kayıtları tutar, ilgili yazışmaları hazırlar ve istenen raporları düzenler.
- ✓ Okula bir alt öğrenim kademesinden veya nakil yoluyla gelen öğrencilerin gelişim dosyalarını inceler, sınıf rehber öğretmeniyle iş birliği içinde değerlendirir.
- ✓ Gerekliğinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde kullanılacak ölçme araçları, doküman ve kaynakları hazırlama ve geliştirme çalışmalarına katılır.
- ✓ Öğrencilerin ilgi, yetenek ve akademik başarıları doğrultusunda eğitsel kollara yönltilmesi konusunda branş ve sınıf rehber öğretmenine bilgi verir ve iş birliği yapar.
- ✓ Ailelere, öğrencilere, sınıf rehber öğretmenlerine ve gerektiğinde diğer okul personeline yönelik hizmet alanına uygun toplantı, konferans ve panel gibi etkinlikler düzenler.
- ✓ Okulda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin komisyonlara ve toplantılara katılır, gerekli bilgileri verir, görüşlerini belirtir.
- ✓ Orta öğretim kurumlarında Millî Eğitim Bakanlığı Orta öğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği'nin ilgili maddesinde belirtilen görevi yapar.
- ✓ Ders yılı sonunda bu alanda yapılan çalışmaları değerlendirir, sonuçlarını ve gerekli bilgileri içeren bir rapor hazırlar (Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, m:50).

Sınıf öğretmenleri rehberlik ve psikolojik danışma planı kapsamında rehberlik saatinde öğrencilere eğitsel ve mesleki rehberlik etkinliklerini gerçekleştirir. Sorumlu olduğu öğrencilerle ilgili rehberlik servisiyle koordineli olarak çalışır. Sınıfının ihtiyaç ve önerilerini belirten bir raporu rehberlik servisine sunar. Psikolojik danışmanla beraber öğrencilerinin ilgi, yetenek ve akademik başarıları doğrultusunda eğitsel kollara yönltilmelerini sağlar. Okuldaki diğer öğretmenler de gerekli durumlarda servisin çalışmalarına katkı verirler (Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, m:51-52).

### 1.3.3. Okul Sosyal Çalışmacısının Görevleri

Okul sosyal hizmetinin eğitime kazandıracığı birçok olumlu durum bulunmaktadır. Bu kapsamda görev alacak okul sosyal çalışmacılarının üstlenmesi gereken roller çeşitlilik göstermektedir. Okul sosyal hizmeti ABD’ de oldukça yerleşmiş bir şekilde aktif olarak faaliyet göstermektedir. Yüz yıllık bir geçmişinin olması, okul sosyal hizmetine dair uygulamaların ve meslek pratiklerinin sistematize olmasında etkilidir.

Okul sosyal hizmet uzmanının görevleri de başlangıçta daha klasik ve az iken yıllar geçtikçe çeşitlilik göstermiştir. Sosyal hizmet uzmanının geleneksel rolleri; vaka çalışmacısı, grup çalışmacısı, devamsızlık sorumlusu, danışmanlık ve aile irtibat sorumlusu iken, daha yeni rolleri; savunucu, davranış uzmanı, ruh sağlığı danışmanı, alkol/madde bağımlılığı uzmanı, bireysel eğitim planı ekip üyesi, şiddeti önleme uzmanı, sistem değiştirme uzmanı, program değiştirme uzmanı ve süper erkek/süper kadın olarak sıralanmaktadır (Zastrow, 2013:491-503).

Türkiye’ de etkin bir okul sosyal hizmeti ve okul sosyal çalışmacısının varlığından bahsedilemese de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği’n de (m:40) İl / ilçelerdeki rehberlik ve araştırma merkezinde (RAM) görevli sosyal çalışmacının görevleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- a) Merkeze yapılan başvurular üzerine öğrenci, aileler ve diğer ilgililerle görüşme yapar, gerekli bilgileri toplar.
- b) Merkeze gelen öğrenci veya bireyleri aile yapısı, fizikî-sosyal gelişim, çocuk-aile ilişkisi, eğitim, çevreye uyum gibi çeşitli değişkenlere göre inceler, bilgileri değerlendirir. Çeşitli sosyal çalışma tekniklerini kullanarak problemlerin çözülmesine yardımcı olur.
- c) Merkeze gelen öğrenci veya bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarına göre çevrede yararlanabilecekleri eğitsel ve sosyal hizmet olanaklarını araştırır, tanıtır.
- d) Hizmetlere ilişkin konferans, gezi, seminer, grup toplantısı gibi sosyal etkinlikleri organize eder.
- e) Hizmet alanında toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin araştırmalar yapar, bunları hizmetlerde

yararlanılmak üzere ilgililere iletir ve bu düzenleme çalışmalarına alanıyla ilgili konularda katılır.

f) Merkezin tanıtılması ve diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması yönünde çalışmalarda bulunur.

g) Alan ve bölümünün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, çalışmalarında bunlardan yararlanır.

h) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.

ı) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Anlaşıldığı üzere RAM’da çalışan sosyal çalışmacının müracaatçıların sorun tespitlerinde bilgi toplayan, sosyal çalışma tekniklerini kullanarak problemlerin çözümüne katkı sağlayan, müracaatçının ilgili diğer kurum ve kaynaklarla buluşmasını sağlayan, mesleği doğrultusunda bilimsel gelişmeleri takip ederek kendini güncelleyip, geliştiren ve kurumunu tanıtan, kurumdaki diğer meslek elemanlarıyla koordineli çalışabilen bir üye olması beklenmektedir.

#### **1.3.4. NASW Okul Sosyal Hizmet Standartları**

Karakaya (2012:5-6)’nın aktarımına göre ABD’deki Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Birliği (NASW), Okul sosyal hizmet (School Social Work) uygulamalarını dört temel alan olarak tanımlamaktadır:

1. Bireyler veya gruplar arasında stresi azaltmak veya ortadan kaldırmak için erken müdahale,
2. Öğrenciler, veliler, okul personeli veya toplum kuruluşları için problem çözme hizmeti sunma,
3. Risk altındaki öğrencilerin erken tanımlanması,
4. Sorunlarla başa çıkma, sosyal ve karar verme becerilerini geliştirmek için okullarda çeşitli gruplarla çalışma.

Bahsedilen uygulamaların sorunların çözülmesinden ziyade problemleri durumların oluşmasını engellemeye yönelik olarak tanımlandığı görülmektedir. Sosyal hizmetin bir ülkedeki başlangıç uygulamaları oluşmuş problemlerin çözümüne yönelik olsa da ilerleyen zamanlarda koruyucu-önleyici, rehabilite edici-iyileştirici uygulamalar daha ağırlıklı olmaktadır.

Karakaya (2012:23-26)'nın aktarımına göre 1992 ve 2002 yıllarındaki son değişikliklerden sonra NASW okul sosyal hizmeti ile ilgili mesleki uygulama standartlarını aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- 1- Bir okul sosyal çalışmacısı mesleğinin değerlerine ve etiğine bağlılık göstermeli ve etik kararları verirken NASW'nin Etik Kodu'nu kullanmalıdır.
- 2- Okul sosyal çalışmacısı, zamanlarını, enerjilerini ve iş yüklerini organize ederken, sorumluluklarını yerine getirirken ve kendilerine verilen görevleri yaparken birçok sorumlulukları içinde önceliklerinin ne olduğunu göz önünde bulundurarak hareket etmelidir.
- 3- Okul sosyal çalışmacısı, yerel eğitim ajansı çalışanlarına, okul yönetimi üyelerine, toplum temsilcilerine danışmanlık vererek sosyal hizmetlerin anlaşılmasını ve verimli kullanılmasını teşvik etmelidir.
- 4- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencilerin ve ailelerin çok kültürlü bir anlayışla hizmet almasını sağlamalı ve ailelere öğrencilerin öğrenme tecrübesine katkısını artıracak yetkinlikleri sağlamalıdır.
- 5- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencilerin bireysel güçlerini inşa etme ve öğrencilere kendi öğrenme tecrübelerini yönlendirme ve planlama süreçlerine katılma konusunda maksimum fırsat sunmalıdır.
- 6- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencileri ve aileleri formel ve informal toplum kaynaklarına erişme ve onları verimli şekilde kullanmaları yönünde güçlendirmelidir.
- 7- Okul sosyal çalışmacısı, bilgilerin gizliliği ve güvenirliliği için gerekli tedbirleri almalıdır.
- 8- Okul sosyal çalışmacısı, farklı ortamlarda öğrencileri ve aileleri savunmalıdır.

9- Disiplinlerarası takımların üyeleri ve liderleri olarak sosyal çalışmacılar öğrencilerin ve ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak yönünde yerel eğitim ajansları ve toplumun başka kaynaklarını seferber etmek için işbirlikçi olmalıdır.

10- Okul sosyal çalışmacısı eğitim kurumunun amaçları ve misyonu doğrultusunda eğitim programları geliştirmeli ve sağlamalıdır.

11- Okul sosyal çalışmacısı, okul sosyal hizmetiyle ilgili planlama, yönetme ve değerlendirmeye yönelik doğru veri toplamalıdır.

12- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencilerin ihtiyaçlarını bireysel olarak değerlendirmeli ve endişe verici davranışlara yönelik müdahale için gerekli bilgileri sağlamalıdır.

13- Okul sosyal çalışmacısı, müdahale ve değerlendirme planları geliştirirken ve uygularken önceki değerlendirmeleri de hesaba katarak öğrencilerin eğitim tecrübelerinden faydalanma becerilerini artırmalıdır.

14- Okul sosyal çalışmacısı, yerel eğitim ajansları ve toplum tarafından karşılanmayan ihtiyaçları tespit etmeli ve bu ihtiyaçları karşılayacak hizmetler yaratmak için çalışmalıdır.

15- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencilerin sorunlu ilişkilerini çözmeleri ve toplumda verimli ilişkiler kurabilmelerini teşvik etmek için çatışma çözümü ve arabuluculuk stratejileri konusunda eğitilmelidir.

16- Okul sosyal çalışmacısı, NASW tarafından belirlenen uygulama hükümlerini uygulamalıdır.

17- Okul sosyal çalışmacısı, sosyal hizmet mesleğine dair temel bilgilere ve anlayışa sahip olmalıdır.

18- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencilerin öğrenmeye yaklaşımlarını şekillendiren tecrübeleri ve geçmişleri iyi anlamalıdır.

19- Okul sosyal çalışmacısı, yerel eğitim ajansının örgütlenmesi ve yapısına yönelik bilgi ve anlayışa sahip olmalıdır.

20- Okul sosyal çalışmacısı okul, aile ve toplum arasındaki karşılıklı etkilerle ilgili bilgiye ve anlayışa sahip olmalıdır.

21- Okul sosyal çalışmacısı, sistematik değerlendirme ve soruşturmaya yönelik becerilere sahip olmalıdır.

22- Okul sosyal çalışmacısı öğrencileri etkileyen uygulama ve planlar arasındaki ilişkiyi anlamalıdır.

23- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencinin eğitim deneyimleri için ampirik olarak doğrulanmış umut verici önleme ve müdahale yöntemlerini seçmeli ve uygulamalıdır.

24- Okul sosyal çalışmacısı uygulamalarını değerlendirmeli ve değerlendirme sonuçlarını yerel eğitim ajansına, topluma ve konu ile ilgili çalışanlara açıklamalıdır.

25- Okul sosyal çalışmacısı, öğrencinin fiziksel, sosyal ve duygusal sağlığını desteklemek ve geliştirmek için yerel ve ulusal seviyede bireyler, gruplar ve kuruluşlar arasında işbirliği geliştirme becerilerine sahip olmalıdır.

26- Okul sosyal çalışmacısı, toplum sağlığı ve ruhsal sağlık hizmetleri sağlayıcıları arasında işbirliğini teşvik etmeli ve bu hizmetlere öğrenci erişimini kolaylaştırmalıdır.

27- Okul sosyal çalışmacıları profesyonel gelişimleri için NASW'ın profesyonel eğitim standartlarını takip etme konusunda sorumluluk sahibi olmalıdır.

28- Okul sosyal çalışmacısı, stajyer sosyal çalışmacıyla okul sosyal hizmeti uygulamaları ile ilgili tecrübelerini paylaşarak mesleğinin gelişimine katkıda bulunmalıdır.

### **1.3.5. ABD'de Okul Sosyal Hizmeti**

Amerika'da okul sosyal hizmetinin varlığı 1900'lü yıllara dayanmaktadır. Dünyada okul sosyal hizmetiyle ilgili en çok tecrübe ve birikime sahip olan ülke ABD'dir. Dupper'ın (2013:9) aktarımına göre Amerika'da sosyal hizmetle ilgili önemli gelişmeler aşağıda sıralandığı şekliyle gerçekleşmiştir.

- ✓ 1906-1907 New York City, Boston ve Hartford'da okul sosyal hizmeti başladı.
- ✓ 1913 Rochester, NY okul sosyal hizmetini finanse eden ilkokul sistemi oldu.
- ✓ 1921 Ulusal Misafir Öğretmenler Birliği kuruldu.
- ✓ 1923 New York Refah Fonu gençlerde suça karışma oranlarını düşürmek için Amerika çapında kırsal bölgelerde ve şehir okullarında 30 tane okul sosyal hizmet uzmanının işe



alınmasını içeren bir program için finansal destek sağlayarak okul sosyal hizmet uzmanlarının varlıklarının hissedilmesine katkıda bulundu.

- ✓ 1945 Amerikan Eğitim Bürosu profesyonel okul sosyal hizmet uzmanı olmak için sosyal hizmet alanında (MSW) en az yüksek lisans derecesine sahip olunması gerektiği önerisinde bulundu.
- ✓ 1955 NASW kanunları okul sosyal hizmet uzmanlığının oluşturulması için bir temel sağladı.
- ✓ 1959 Amerikan Eğitim Dairesi'nde okul sosyal hizmeti alanı için uzman pozisyonu oluşturuldu.
- ✓ 1969 "Sosyal Değişim ve Okul Sosyal Hizmeti" adlı ulusal çalışma atölyesi Pensilvanya Üniversitesi'nde gerçekleştirildi ve burada yapılan sunumlar Toplumda Okul (The School in The Community-1972) adlı kitapla yayınlandı.
- ✓ 1973 NASW, okullarda Sosyal Hizmet Konseyini ilk kez topladı.
- ✓ Costin'in okul sosyal hizmeti uygulamasının, okul-toplum-öğrenci ilişkileri modeli yayınlandı.
- ✓ 1975 İlk defa NASW tarafından okul sosyal hizmeti için standartlar oluşturuldu. Bu standartlar "önlemeyi" önemli bir konu olarak ele aldı.
- ✓ 1985 NASW Ulusal Sosyal Hizmet Konferansı "Geçiş Dönemlerinde Eğitimsel Mükemmellik" New Orleans, Louisiana'da düzenlendi ve burada yapılan sunumlar "Achieving Educational Excellence for Children at Risk" adlı kitap ile yayınlandı.
- ✓ 1992 NASW, Allen Meares tarafından geliştirilen okul sosyal hizmet uzmanı olma sınavını ilk kez uyguladı.
- ✓ 1992 Okul sosyal hizmet standartları NASW Eğitim Komisyonu tarafından gözden geçirildi.
- ✓ 1994 NASW ilkokul sosyal hizmetini başlattı.
- ✓ 1994 Amerikan Okul Sosyal Hizmet Birliği (SSWAA) NASW'dan bağımsız olarak oluşturuldu.

#### **1.4.Serbest Zaman Etkinlikleri**

Beşeri sermayenin kaliteli yetişmesi; gençlerimizin, vakitlerini etkili kullanmasıyla yakından ilgilidir. Zamanını etkili programlayıp, kaliteli geçirebilen bireyler üretime değerli katkılar sağlayacaklardır. İlgi ve kabiliyetlerine göre mesleklerde derinlemesine

teorik bilgiye ve etkili pratik uygulamaya sahip olan, yenilikçi gençlerle ülke hedeflerinin gerçekleştirilmesi daha kolay olacaktır. Öğrencilerin okul ortamındaki vakitlerinin zaten planlı olduğu düşünüldüğünde, asıl önemli olanın boş zamanların doğru değerlendirilmesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Boş zamanların doğru değerlendirilmesi, kişilerin üretkenliğinin artmasını, sosyal çevrelerinin genişlemesini, kendilerini gerçekleştirmelerini, yeni deneyimler edinmelerini, beden ve ruhlarının dinginleşmesini sağlamaktadır (Kılbaş, 2010:3).

Öğrenciler okul ortamında, idarenin ve öğretmenlerin gözetimi altında iken kendi gelişimlerini olumsuz etkileyecek aktiviteleri gerçekleştiremezler. Çocuklar, sigara ve madde kullanımı, çeteleşme, şiddet, suçluluk gibi olumsuz durumları okul dışındaki vakitlerinde deneyimlemektedirler. Boş vakitlerinde, ilgi ve yeteneğine uygun aktivitelerle buluşmayan çocukların zararlı alışkanlıklar edinmeleri ve kendi geleceklerini zora sokacak eylemlerin içinde yer almaları toplum adına birçok toplumsal sorunun oluşmasına yol açmaktadır.

Serbest zaman, boş zaman bireylerin çalışma ve eğitim gibi sorumluluklarını yerine getirdikten sonra kendi inisiyatifleri dahilinde kullanabilecekleri zaman dilimleridir. Bu bölümde serbest zaman kavramı, serbest zaman etkinlikleri üzerinde durulacaktır.

### **1.2.1. Serbest Zaman Kavramı**

Her insanın sahip olduğu zaman sermayesinin eksilme hızı da herkes için aynıdır. Zaman, peş peşe olayların gerçekleştiği bir süre dilimidir. Ancak zamanın tam bir tanımının yapılması oldukça zordur. Felsefe Terimleri Sözlüğü'nde; oluş, gelip geçiş, değişme ve süreklilik biçimi; dönüşü olmayan bir doğrultuda birbiri ardından gitme olarak tanımlanmaktadır. Zaman yıllar, aylar, günler, saatler, dakikalar, saniyeler ve saliselerle ölçülerek miktar olarak belirlenmektedir.

İnsanlar zamanlarını çalışarak, dinlenerek, sevdikleriyle vakit geçirerek, kişisel gelişimleri için eğitici programlarla, sportif etkinliklerle geçirmektedirler. Bireylerin dinlenme ve yaşamsal faaliyetleri dışındaki aktiviteleri için kullandıkları zaman “boş zaman”, “serbest zaman” ya da “özgür zaman” olarak adlandırılmıştır. Sosyal bilimlerde kavramların tek bir tanımı üzerinde anlaşmaya varılmış olması beklenen bir durum

değildir. Boş zaman ve serbest zamanın tanımları üzerinde durup, tezin geri kalan kısmında serbest zaman ifadesinin daha sık kullanılması uygun görülmüştür.

Kılbaş'a (2010:4) göre **boş zaman**, kişinin çalışmadığı, yaşam zorluklarının ve biçimsel görevlerinin dışında kalan ve kendi isteği yönünde harcayabileceği zamandır.

Özcan'ın (2007:27) aktarımına göre Aydoğan'a göre **serbest zaman**; "çalışmak, yemek, barınmak gibi yaşamın zorunlu gereksinimlerini karşıladığımız zaman dışındaki alandır. Serbest zaman, bireyin dış gerçekliğin ona yüklediği rollerden sıyrılıp, kendisini özgür olarak tanımlayabildiği ve hissedebildiği, kendisini ve toplumsal gerçekliği eleştirel bir biçimde sorgulayabildiği bir alandır".

Serbest zaman gereksiz zaman değildir. Serbest zamanı kendi içinde değerlendirmek ve etkin kullanmak bu zaman dilimine birçok şeyi sığdırabilir. Örneğin bu zaman dilini dinlenme amacıyla kullanılacaksa aktif dinlenme aktif çalışmanın tetikleyicisi ve verimi artırıcı önemli bir unsurdur.

İnsanlar vakitlerini üç alanda tüketmektedirler. Yaşamını uygun şartlarda devam ettirmek amacıyla ekonomik gelir sağlamak için çalıştıkları işlerinde, yemek, içmek, uyumak gibi yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada ve bu eylemlerden arda kalan serbest vakitlerinde.

Zamana verilen değer ve zamanlarını nasıl kullandıkları toplumların gelişmişlik seviyeleriyle ilgilidir. Batı toplumlarında zamana verilen değer, zamanı planlı, programlı kullanma ve dakik olmaya gösterilen özen daha fazladır. Doğu toplumları ise zamanı biraz daha gelişine tüketen toplumlar olarak bilinmektedirler.

### **1.2.2. Serbest Zaman Etkinliklerinin Önemi**

Çalışmak, bir şeylerle uğraşmak ve üretmek insanın doğasında bulunan eylemlerdir. Antik Yunan' da ayıplanan, özgür olmayan bireylere yakıştırılan çalışma faaliyeti, kapitalist dünya ile beraber kutsanan bir eyleme dönüşmüştür. Çalışanlardan en yüksek verim alınması hedeflenirken bireylerin boş vakitleri oldukça azalmıştır. Sanayi devrimiyle beraber birçok insanın yaşamı çalışmaktan ibaret hale gelmiştir. Oysa insanın doğasında çalışmak kadar, dinlenmek, eğlenmek ve tembellik etmek de bulunmaktadır.

Serbest zaman etkinlikleri tek başına ya da grupta gerçekleştirilebilmektedir. Kitap okumak, televizyon izlemek, internette gezinmek, tek başına spor yapmak, gezmek gibi

aktiviteler tek kişilik gerçekleştirilebilir. Piknikler, tur gezileri, arkadaşlarla muhabbet ortamları gibi birden çok kişiyle gerçekleştirilen serbest zaman etkinlikleri de bulunmaktadır. Serbest zaman etkinlikleri ister tek başına ister grupta yapılsın planlı ya da plansız bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Çat kapı misafirlige gitmek olabileceği gibi aylar öncesinden planlanmış bir bilimsel etkinliğe katılmak da olabilmektedir.

Bireylerin serbest zamanlarında kendi istedikleri eylemleri gerçekleştirmeleri en doğal haklarıdır ve fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak rahatlamalarını, daha sağlıklı, daha huzurlu, daha üretken, daha uyumlu bireyler olmalarını sağlamaktadır. Bireyler çalışma hayatında, aile hayatında ve sosyal ilişkilerinde birçok gerginlik ve stres yaşamaktadırlar. Serbest zaman etkinlikleri bireylerin bedensel, ruhsal olarak rahatlayıp dinginleşmelerini sağlamaktadır. Utangaç, çekingen kişilerin, özellikle grupta yapılan serbest zaman etkinlikleriyle bu özellikleri azalabilir. Serbest zaman etkinlikleri bireylerin öğrenmelerine, dinlenmelerine, kendilerini keşfetmelerine, kendilerini gerçekleştirmelerine, sosyal ilişkilerini geliştirmelerine, kendilerini ifade etmelerine destek olmaktadır (Arslan, 2010:32).

Ayrıca grupta gerçekleştirilen sportif etkinliklerin paylaşmayı, yönetişimi ve dayanışmayı geliştirici etkileri bulunmaktadır. Hobi olarak yapılan futbol, basketbol, voleybol gibi daha birçok spor çeşidi bireylere takım ruhuyla hareket edebilme duygusu kazandırmaktadır. Kazanma ve kaybetme duygularına karşı sağlıklı tepkiler verebilmeyi sağlamaktadır. Sportif etkinliklerin tamamı kişilerin sağlık durumunu iyileştirici ve koruyucu etkiye sahiptirler.

Serbest zaman etkinlikleri kapsamında hobi olarak yapılan sanatsal faaliyetler; resim, müzik, heykel, çini, seramik, ebru, hat gibi birçok dal kişilerin kendilerini özgün tarzlarda ifade etmelerini ve orijinal ürünler ortaya koyarak üretkenliklerini arttırmalarını sağlamaktadırlar.

Grupça yapılan etkinliklerin birçoğu sosyal dayanışmayı ve kaynaşmayı arttırmaktadır. Toplumsal kaynaşması ve dayanışması iyi olan toplumların bireylerin gelişimine ve huzurlu olmalarına olumlu katkıları bulunmaktadır. Ayrıca bu faaliyetler bireylerin modern çağla beraber artan yalnızlığının olumsuz etkilerini azaltmaktadır. Kişilere yeni arkadaşlıklar kurma imkanı sunmaktadır.

Serbest zamanların gönüllü destek ve yardım faaliyetlerle geçirilmesi kişilere manevi doyum kazandırdığı gibi desteklenen kesimlerin de hayata karşı daha güçlü hale getirmektedir. Bu gönüllülüğe dayalı etkinlikler bazen yoksul bir çocuğun yüzünü güldürmekte, bazen de unutulmaya yüz tutmuş bir sanat dalını aktif hale getirmektedir.

Kişilerin serbest zaman aktivite tercihleri, birçok istihdam alanı oluşmuştur. Kaplıca ve tatil mekanları, parklar, spor salonları, müzeler, sergiler, gezi organizasyonları, sanatsal, sportif ve kişisel gelişim kursları gelişen ve çeşitlenen serbest zaman aktiviteleri nedeniyle oluşmuşlardır. Bahsedilen bu mekanlarda oluşturulan istihdamlar, ekonomilerin gelişmesine destek sağlamaktadır.

### **1.2.3. Serbest Zamanın Tarihsel Gelişimi**

Tarihin ilk dönemlerinde mağara duvarlarına resim çizen insanoğlunun serbest zamanlarında gerçekleştirdikleri aktiviteler zamanla oldukça çeşitlenmiştir. Eski Roma'da savaşabilmek için kondisyonu güçlendirmek amaçlı dövüş sporları yapılırken, ilerleyen zamanlarda parklar, sinemalar, tatil köyleri, kaplıcalar inşa edilmiştir. Kapitalizmin gelişmesiyle insanların boş vakitlerindeki eylemleri de tüketimi teşvik etmek amaçlı yönlendirilmiştir. Günümüzde de televizyon ve internet tüketimi teşvik etmelerine rağmen boş vakitlerde tercih edilen başat aktivitelerdir.

Hayatını avlanarak, yabani meyve toplayarak geçiren ilk insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak dışında biriktirmek gibi bir dertleri olmadığı için ilkçağda çalışmakla serbest zaman kavramları arasında net bir ayrım bulunmamaktadır. Kişiler günlük yiyeceklerini temin ettikten sonra kalan vakitlerini, birlikte oyunlar oynayarak, ailesiyle vakit geçirerek ya da toplumsal ritüelleri gerçekleştirerek geçirmekteydiler.

Antik Yunan'da çalışmaya kölelerin işi olarak bakılmaktaydı ve çalışmak sadece alt sınıf insanların gerçekleştireceği bir eylem olarak görülmekteydi. İyilik, güzellik, erdem gibi yüce değerler üzerine düşünmek, estetik hazlar ve beğeni oluşturmak efendilere seçkinlik kazandıran eylemlerdi. Efendiler vakitlerini bahsedilen seçkin eylemlerle, olimpiyat oyunlarına katılarak ve aylıklık yaparak geçirirlerdi. Sanat ve kültürel faaliyetler bile köleler ve seçkinler için farklılık göstermekteydi. Aristo'nun da toplumsal farklılaşmayı kabul eden ve kölelerle efendilerin tükettikleri sanat ve kültürün kendi kaliteleri ile doğru orantılı olması gerektiğini belirten görüşleri bulunmaktadır (Aytaç, 2002:235).

Eski Roma'nın serbest zaman anlayışı Antik Yunan'la aynı değildir. Onlar için serbest zaman çalışma sonrası dinlenen, eğlenilen vakitlerdir. Eski Roma'da M.S. 354 yılında Romalılar yılın 200 gününü tatil yaparak geçirerek boş zaman noktasında zirve yaptıkları görülmektedir (Karaçar, 2014:71). Ancak serbest zaman etkinlikleri savaşların kazanılmasına fayda sağlaması açısından form tutmayı, kondisyon sağlamayı destekleyici olarak gelişmiştir. Özellikle gladyatör dövüşleri gibi şiddet içeren oyunlar tercih ediliyordu. Bu dönemde kadınların ve çocukların serbest zaman etkinlikleriyle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kadının ve çocuğun gördüğü değer tarihsel gelişimine bakıldığında bu durum şaşırtıcı değildir.

Sanayi devrimiyle üretimin önemli hale gelmesi çalışanların çalışma süreleri anormal sınırlara ulaşmıştır. Bayıncaya kadar çalıştırılan bireylerin varlığından söz edilmektedir. Kötü çalışma şartları nedeniyle yaşam kaliteleri, sağlıkları bozulan işçiler için serbest zaman hakları dünyanın gündeminde olmayan konular arasında yer almaktaydı. Sanayide teknolojik gelişmelerin yaşanması da işçilere serbest zaman, tatil hakkı kazandırmamıştır.

1913 yılında Henry Ford'un "sekiz saatlik çalışmaya beş dolar ücret" teklifi o zamanın şartlarına göre işçiler için çok iyi bir teklif olarak değerlendirilmiştir. 25 Ekim 1921'de Cenevre'de imzalanan Haftalık Dinlenme (Sanayi) Sözleşmesi çalışanların tatil hakkından bahsedilmektedir. İnsan haklarının gelişmesiyle beraber çalışan bireylerin haklarında ciddi iyileşmeler görülmüştür. 10 Aralık 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 24. maddesi "Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır" demektedir.

Çalışmayla beraber incelenmesi gerekli olan serbest zaman kavramı insanlar için bir hak haline geldikten ve seri üretim teknolojileri ile daha çok serbest zamana sahip olan insanoğlu kaliteli ve kendine uygun serbest zaman aktivitelerini keşfedip gerçekleştirmektedir.

#### **1.2.4. Serbest Zaman Etkinlikleri**

Yunan filozofu Aristoteles boş zamanın beklenti, rekreasyon ve eğlence olmak üzere üç kategoriden oluştuğunu belirtmektedir. Fransız sosyolog Dumazidier ise boş zamanın rahatlama, eğlence ve kişisel gelişim olmak üzere üç ayrılmaz parçası olduğunu

belirtmektedir (Akgül, 2011:30-31 ). Yani insanların boş zamanlarında yaptıkları eylemlerin rahatlatma ve eğlenme gereksinimini karşılması, beklentilere uygun olması ya da kişisel gelişimlerine katkı sağlaması beklenmektedir.

İnsanların karakteristik özelliklerine, cinsiyetlerine, yaşlarına, ekonomik durumlarına, eğitim düzeylerine, kültürlerine, milliyetlerine ve yaşadıkları dönemlere göre geliştirdikleri sınırsız boş zaman aktiviteleri bulunmaktadır. Kitap okuma, kendine vakit ayırıp ihtiyaçlarıyla ilgilenme, spor yapma, arkadaş ve akrabalarla vakit geçirme, gezme, gönüllü aktivitelerde bulunma, ilgi alanına göre eğitimlere katılma, televizyon izleme, internette gezinme, bilgisayar oyunu oynama, alış-veriş etmek, farklı ülkelerin tarihsel ve coğrafi zenginliklerini keşfetmek, dünyanın çeşitli yerlerindeki sempozyumlara, konferanslara katılmak gibi sayılabilecek daha birçok faaliyet kişilerin tercihlerine göre boş zaman aktiviteleri olarak değerlendirilmektedir.

Bir aktivitenin boş zaman aktivitesi olabilmesi için kişinin zorunluluk olmadan, keyifle yerine getiriliyor olması önemlidir. Örneğin piknik birçok kişi için eğlenceli bir boş zaman etkinliği iken piknikte yemek firmasında görevli bir personel için aynı şeyler söylenemez. Ya da tabiatla iç içe olmaktan, börtü böcekten hoşlanmayan bir birey için piknik çekilmez bir aktivitedir. Ya da kitap okuma birçok kişi için zevkli bir eylemken sınavına hazırlanmak için bitirmesi gereken kitabı okuyan bir öğrenci için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Boş zaman etkinliklerinin kişilerin ilgi alanlarına, yaşlarına ve zevklerine uygunluğu önemlidir. Ergenlik dönemindeki bir genç boş zamanlarında rafting yapmaktan hoşlanırken altmış beşli yaşlarda bir birey için bulmaca çözmek ideal bir boş zaman aktivitesidir.

Yanlış serbest zaman etkinlikleri bireylerin zarar görmesini de sağlamaktadır. Alkol tüketmek, kumar oynamak, yanlış arkadaş gruplarıyla zaman geçirmek, beden sağlığını bozan aktivitelerde bulunmak bireylere zarar veren serbest zaman aktiviteleridir.

#### **1.2.5. Öğrencilerin Serbest Zaman Aktiviteleri**

Ülkelerin geleceği olan öğrencilerin sağlıklı bir eğitimden geçmeleri için devletler ekonomilerinden oldukça büyük payları eğitim giderlerine ayırmaktadırlar. Eğitim camiası; bakanı, müşaviri, il müdürleri, ilçe müdürleri, idarecileri, öğretmeni ve diğer

öğeleri ile gençliğin bedenlen, zihnen, ruhen ve sosyal olarak olabileceği en sağlıklı formda olması için emek sarf etmektedirler.

Öğrencilerimizin olması istenen ideal formda olması için öğretim kadar eğitim faaliyetleri de önemlidir. Öğretimle eğitimin aynı düzeyde önemsendiği eğitim sistemlerinin yetiştirdiği öğrenciler her yönden sağlıklı toplumların oluşmasını sağlamaktadırlar. Öğrencilerin okul dışındaki vakitlerini kaliteli etkinliklerle geçirmeleri onların her yönden gelişimini desteklediği gibi odaklanmalarını güçlendirerek akademik başarılarının da yükselmesini sağlamaktadır.

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2012 Gençlik Şurası Ön Çalışma Raporu'nda "Öğrencilerin yalnızca bilişsel değil, duyuşsal gelişimine de önem verilmesi, kültürel, sanatsal ve sosyal aktivitelere katılımının özendirilmesi ve kendilerine yeterli imkanların sağlanması gerekmektedir. Öğrencilerin ve gençlerin fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini ve becerilerini artırmaya, serbest zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeye yönelik sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere daha fazla imkan, donatı ve zaman tahsis edilmesi ve kurumlar arası iş birliği yoluyla mevcut donatılardan azami faydanın elde edilmesi için gerekli tedbirler alınmaya devam edilecektir. " ve "Yaygın eğitim kurumlarının bir parçası olarak Gençlik Merkezleri, gençlerin kişisel ve sosyal gelişmelerini sağlamaya, yaşam becerilerini geliştirmeye, evrensel ve milli değerleri özümsemeye yönelik çok yönlü eğitsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyet ve etkinlikleri geliştirecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır." denilmektedir.

Çocukların yaşlarına, karakteristik özelliklerine, ilgi ve kabiliyetlerine uygun serbest zaman etkinliklerine katılmaları hem veliler hem de öğretmenler tarafından desteklenmektedir. Öğrencilerin ilgi alanlarına uygun kitaplar okumaları, futbol, basketbol, voleybol, yüzme, dövüş sporları, aerobik, tenis, badminton, güreş, atletizm, dağcılık, kayak gibi sportif faaliyetler, diksiyon, işaret dili, akıl oyunları, hızlı okuma teknikleri gibi kişisel gelişim kursları, saz, bağlama, ud, gitar, ney, piyano, keman gibi müzik kursları, halk oyunları, dans, bale, resim, heykel, ebru, hat gibi sanatsal kurslar, yemek kursları gibi birçok planlı serbest zaman etkinliğine katılma imkanları bulunmaktadır. Öğrencinin keyifle katılacağı kurs etkinliğinin tespit edilmesinde aile ve öğretmene önemli görev düşmektedir. Tespit edilen edilen kursa devamın sağlanmasında öğrenci özellikle ailesi tarafından desteklenmelidir.



Oyun oynamak belli bir yaşa gelinceye kadar her insanın öncelikli ihtiyacıdır. Çocukların oyun için uygun döneme geldikleri andan itibaren oyun oynayabilmesine yönelik uygun şartların oluşturulması gerekmektedir. Yaş dönemlerine uygun oyunlar çocukların her yönden gelişimlerine pozitif katkı sağlamaktadır. Bilgisayar oyunlarının ve sanal ortamların daha çok tercih edildiği günümüzde çocukların bedensel hareketliliği önceleyen geleneksel oyunları oynamaları aynı zamanda bu oyunların unutulmasını da engelleyecektir. Oyunun yeni hali olan bilgisayar oyunlarının oynanma süresi ve sıklığının ayarlanması gerekmektedir. Zira özellikle şiddet içeren bilgisayar oyunları çocuklara ve toplumlara olumsuz etkilerle zarar vermektedir.

Bilgisayar ve internet kullanımı çocuklar arasında oldukça yaygındır. TÜİK tarafından 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre 06-15 yaş grubundaki bilgisayar kullanan çocukların bilgisayar kullanmaya başlama yaşı ortalama 8, İnternet kullanmaya başlama yaşı ortalama 9'dur. Bu çocukların haftalık internet kullanım süreleri %38,2'sinde iki saate kadar, %47,4'ünde üç ile on saat arasında, %11,8'inde on bir ile yirmi dört saat arasında %2,6'sında ise yirmi dört saatin üzerinde tespit edilmiştir. (TÜİK, 2013)

Aynı araştırmada çocukların televizyon izleme süreleri ve tercih ettikleri program türleri ile ilgili veriler de bulunmaktadır. 06-15 yaş grubundaki çocukların %92,5'inin hemen her gün TV izlediği tespit edilmiştir. Bu çocukları %12'si günde dört saatin üzerinde televizyon izlediğini belirtmiştir. 06-10 yaş grubu çocuklarda en çok izlenen program türü %93,8 ile çizgi film iken 11-15 yaş grubu çocuklar tarafından en çok izlenen program türü ise %76,8 ile film ve dizilerdir (TÜİK, 2013).

Televizyon izlemek pasif serbest zaman etkinliklerinin başında gelmektedir. Dünyadaki birçok kişi serbest zamanlarını televizyon başında eğlenerek değerlendirmeyi tercih etmektedir. Televizyonun eğlendirmek dışında aşırı derecede tükettirmek (tüketim sosyalleşmesi), hizaya sokmak (sosyal kontrol), düşündürmemek gibi başka fonksiyonları da vardır. İngiltere ve ABD'de yaklaşık 70 yıl, Türkiye'de ise yaklaşık 40 yıldır televizyon izlenmektedir (Taylan, 2011:25-28). Televizyon izlemenin şiddetle ilişkisinde kimi uzmanlar rahatlatıcı, öfke boşaltımını sağlayıcı yönü üzerinde dururken kimi uzmanlar ise şiddet içeren davranışları desteklediği yönü üzerinde durmaktadır. Bir yılın 365 gün olduğundan kabulle 2 yaşından itibaren günde ortalama 3 saat televizyon

izleyen bir kişi on üç yaşına kadar 14235 saatini televizyon izleyerek geçirmiş olmaktadır. Bu zaman zarfında çocuğa rol model olarak sunulan kahramanların hal, hareket, tavırları ve tercihleri çocuğun dünyasını şekillendirmede etkili olmaktadır. Anne-babaların ve çocuk refahıyla ilgilenen bütün yetkililerin çocukların takip ettiği programların içerikleri noktasında bilinçli ve dikkatli olmaları gerekmektedir.

Akraba, eş, dostla muhabbet kişilerin kendilerini daha mutlu hissetmelerini, kendilerini daha etkili ifade edebilmelerini, sosyal dayanışmayı, sosyal desteği gerçekleştirmektedir. Modernite ile beraber yalnızlaşan insanı bekleyen birçok olumsuz durum güçlü bir sosyal çevre ile önlenmektedir. Sanal dünyada çok arkadaşı olan çocuğun gerçek hayatta iletişimde olup paylaşımlarda bulunacağı insan sayısı sınırlıdır. Oysa canlı iletişime geçilebilecek gerçek kişilerle kurulan dostluklar daha güven verici, daha tatmin edici ve olumlu katkıları daha fazladır.

Tarihi, coğrafi ve kültürel geziler insanların içinde yaşadıkları dünyayı teoriğin ötesine geçerek etkili bir şekilde öğrenmelerini sağlamaktadır. Öğrenmeleri daha eğlenceli ve kalıcı kılmaktadır. Zorunda olunmayan, kişilerin kendi tercih ettikleri bu geziler yeni arkadaşlıklar kurulmasına, yeni kültürler, gelenekler keşfedilmesine, yeni yerlerin gezilerek tanınmasına destek olmaktadır. Ayrıca geziler yoluyla kişiler, kendi yaşamlarına yönelik farklı bakış açıları ve yeni ufuklar kazanmaktadır. Ayrıca kendi yaşamlarını tanıdıkları yeni kültür ve yaşam biçimlerine göre kritik etme şansına sahip olmaktadır.

#### **1.2.6. Serbest Zaman Etkinliklerinin Öğrencilere Yararları**

Bütün insanların ortalama olarak yaptıkları şeyler dışında, kişilik özellikleri öncelenerek tercih edilen serbest zaman etkinlikleri kişilerin farkını ortaya koyabilmesine fırsat tanır. İnsanların kendilerine özel yönleriyle farklı bir renk olarak sosyal dokuyu zenginleştirmelerini sağlar. Öğrenciler için de aynı şey geçerlidir.

Öğrencilerin okul dışındaki serbest zamanlarını da istek ve kabiliyetlerine uygun kaliteli etkinliklerle geçirmeleri onlara birçok yarar sağlamaktadır. Kişisel gelişimlerini sağlamaya yönelik, sportif etkinlikler, bilimsel etkinlikler, sanatsal faaliyetler, kültürel faaliyetler, sosyal etkinlikler öğrencilerin kişisel olarak tatmin olmalarını sağlayacağı gibi onları kötü alışkanlıklardan da korumaktadır.

Yetiş'in (2008:91) yılında Ankara'da 1675 öğrenciyle gerçekleştirdiği araştırmasında serbest zaman etkinliklerinin yararlarını irdelediği sorusuna 920 kişi "sosyal çevrem genişliyor", 710 kişi "arkadaşlık kurmama yardımcı oluyor", 466 kişi "kendimi daha sağlıklı hissediyorum", 354 kişi "derslerimde daha başarılı oluyorum" cevaplarını verirken 141 kişi "hiçbir faydasını görmüyorum" cevabını vermiştir.

İnsanların serbest vakitlerinde, spor ve eğlence amaçlı katıldıkları bedeni ve ruhu yenileyen, yaşam kalitesini arttıran etkinliklere rekreasyon denilmektedir. Arslan'ın (2010:XII-XIII) hazırladığı doktora tezinde rekreasyonun bireye faydalarını fiziksel yararları, psikolojik yararları, bilişsel yararları ve sosyal yararları olarak dört başlıkta ele almıştır. Fiziksel yararları, obeziteyi azaltmak, kronik hastalık riskini azaltmak, bağışıklık sistemini güçlendirmek, yaşam beklentisini yükseltmek olarak, psikolojik yararları depresyonu azaltmak, stresi hafifletmek, yaşam kalitesini artırmak olarak, sosyal yararları ise toplumu güçlendirme, gönüllü olmaya teşvik etme, yönetimi destekleme, sosyal bağları güçlendirme, engellileri destekleme, yaşlıları destekleme, gençleri destekleme ve geliştirme, eğitimi geliştirme, olumsuz davranışlardan uzaklaştırma, ekonomiyi destekleme, çevre bilincini geliştirme, suçu önleme ve azaltma olarak alt başlıklara ayırarak değerlendirmiştir.

Uygun sportif rekreasyon faaliyetleri öğrencilerin bedenlerini güçlendirmekte, sağlıklı enerji tüketimini sağlamakta, obeziteyi azaltmakta, sağlıklı yaşamı desteklemektedir. Bedeninden memnun çocukların kendilerinden ve yaşamlarından beklentileri artmaktadır. Psikolojik olarak kendi istekleri doğrultusunda serbest zamanını değerlendiren öğrencilerin stres katsayıları azalmakta, depresyon olasılığı düşmektedir. Stresin birçok hastalığın oluşmasında ve gelişmesinde etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda stresin azaltılması doğrudan yaşam kalitesini arttırmaktadır.

Beraberce yapılan rekreasyon faaliyetleri öğrencilerin aralarındaki bağları güçlendirmektedir. Öğrencilerin gönüllü faaliyetlere katılımını arttırmakta ve daha girişimci olmalarını sağlamaktadır. Serbest zamanlarını yanlış kullanmaları durumunda edinebilecekleri olumsuz davranışları önlemekte ve çevreye karşı daha duyarlı olmalarını sağlamaktadır.

Gençlerin katıldığı bir rekreasyon faaliyeti yukarıda bahsedilen yararların birçoğunu aynı anda sağlayabilmektedir. Öğrencilerin ve ebeveynlerinin serbest zamanları etkili

kullanmayla ilgili olarak kazanacakları bilinç hem kendileri, hem aileleri hem de toplum için sınırsız yararlar sağlamaktadır.

## **BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ**

### **2.1. Hipotezler**

1) **Ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumu yükseldikçe çocuklarının serbest vakitlerindeki etkinlik kalitesi artmaktadır.** Ailelelerin sosyal pozisyonu ve ekonomik seviyesi çocukların tüm gelişim süreçlerini etkilemektedir. Sosyal sermayesi zengin olan velilerin çocukları kendilerini geliştirirken daha fazla imkana sahip olmaktadırlar.

1.1) **Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarını serbest zamanlarında ilgi alanlarına göre kurslara yönlendirme düzeyleri de artmaktadır.**

1.2) **Ekonomik gelir arttıkça velilerin çocuklarını serbest zamanlarında ilgi alanına göre kurslara katılmalarına teşvikleri artmaktadır.**

1.3) Türkiye’de kız çocuklarının eğitimine verilen önem yeterli düzeyde olmadığı için kadınların eğitim düzeyi erkeklerden daha düşüktür. Bu nedenle **araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri annelerinin eğitim seviyelerinden yüksektir.**

2) Çocuklarıyla etkili ilgilenmek, hem veliler hem de çocuklar için birçok kazanımı beraberinde getirmektedir. İlgili velilerin çocukları kendilerini değerli hissetmekte ve güven duygusunu yaşamaktadırlar. Derslerine verdikleri önem ve çalışma kaliteleri artarak başarı seviyelerinde olumlu gelişmeler olmaktadır. **Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgi düzeyleri arttıkça çocukların okul başarısı yükselmektedir.**

2.1) Ailenin çocukları takip ettikleri ve ilgilendikleri çocuklar tarafından bilindiğinde çocuklar ona göre tavır geliştirmektedirler. **Ailenin çocuğunun okul toplantılarını takip etmesi çocuğun akademik başarısını arttırıcı etki göstermektedir.**

3) **İlgi alanına göre herhangi bir kursa katılan öğrencilerin kendileriyle ilgili olumlu düşünceleri daha iyidir.** İlgi alanlarına uygun aktivitelerle, isteği şeylerle uğraşan çocukların yaptıklarından, ürettiklerinden memnuniyetleri ve kendilerine verdikleri değer artmaktadır.

3.1) **İlgi alanına göre bilim ve sanat kurslarına katılan öğrencilerin kendilerinden memnuniyet düzeyi katılmayanlara göre daha yüksektir.**

3.2) **İlgi alanına göre herhangi bir kursa yönlendirilen öğrencilerin yaşam enerji seviyeleri yüksektir.**

3.3) **Öğrencilerin kurslara katılımının sosyal ilişki ve becerilerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.**

4) Kitap okumak, çocukların farklı yaşamlarda seyahat ederek gerçekte karşılaşmayacakları birçok olay ve konu hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar. Çocukların bu bilgileri kendi karakterlerine, davranışlarına yansıtmaları onların gelişimlerine ve problemlerle baş etmelerine önemli katkılar vermektedir. Serbest vakitlerinde kitap okuyan çocuklara sahip olmak, velilere çocuklarını yetiştirirken birçok kolaylık sağlamaktadır. **Okul dışı vakitlerinde kitap okumayı seven öğrencilerin olumlu kazanımları bulunmaktadır.**

4.1) **Okul dışı vakitlerinde kitap okumayı seven öğrencilerin başarı durumları daha yüksektir.**

4.2) **Okul dışı vakitlerinde kitap okuyan öğrencilerin mutluluk seviyeleri daha yüksektir.**

5) Yeterince üzerinde durulmasa ve bu konuda atılması gereken çok adım olsa da çocukların okul dışı vakitlerinin değerlendirilmesinin öğrencilere kazandıracığı çok şey bulunmaktadır. **Okul dışı zamanlarda yapılacak ilgi alanına yönelik aktivitelerin öğrencilerin biyo-psiko-sosyal gelişimlerini olumlu etkilediği düşünülmektedir.**

5.1) **Hem öğrenciler hem de veliler serbest zamanlarında keyifle yapacakları aktivitelerin öğrencileri daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal yapacağını düşünmektedirler.**

5.2) **İlgi alanlarına göre çeşitli kurslara katılan öğrenciler ve velileri bu kursların öğrencilere fayda sağladığını düşünmektedirler.**

6) Günümüzdeki genç neslin sosyal ilişki türleri ebeveyleleriyle farklılıklar arz etmektedir. Modern dünyanın getirileriyle yalnızlaşan bireylerin yüz yüze iletişim ve paylaşımlardan gitgide uzaklaştığı görülmektedir. Bunun sonuçlarından biri de çocukların eve gelen misafirlerle ilgili tutumudur. **Çocuklar eve misafir gelmesinden hoşlanmamaktadırlar.**

7) Türkiye’de sosyal hizmetin bilinirliği yeterli düzeyde değilken eğitim sisteminin birçok sorununun çözümlünde etkili olacak okul sosyal hizmeti için de aynı durum geçerlidir. **Öğrenci ve veliler okul sosyal hizmeti hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir.**

8) Okullardaki rehberlik servisinin oluşan problemlerin çözümleri kadar problemlerin oluşmasını önlemeye yönelik uygulamaları da önemlidir. Öğrencilerin üstesinden gelmekte zorlandıkları sorunlarını aşarken yetişkinlerden özellikle de okullarındaki uzmanlardan destek almaları, sağlıklı çözümlere ulaşmalarını sağlayacaktır. Ancak araştırma sonuçları göstermektedir ki; **öğrenciler hoşlarına gitmeyen bir durumla karşılaştıklarında okullarındaki rehber öğretmenlerinden danışmanlık almayı tercih etmemektedirler.**

9) Sahip olduğu zamanın insanoğlu için en önemli hazinelerden biri olduğu düşünöldüğünde bu hazinenin akıllıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin zamanlarını planlamaları ve etkin bir şekilde kullanmaları konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Ancak elde edilen bulgulara göre **öğrenciler okul dışı vakitlerini planlayarak geçirmemektedirler.**

## **2.2. Evren ve Örneklem**

Evren, araştırma kapsamına giren ve aynı özellikleri taşıyan birimlerin tümüne denir. Örneklem ise bir evrenden örnekleme yöntemlerinden yararlanılarak seçilen ve evrendekilerle aynı özellikleri taşıyan daha küçük gruplardır (Büyüköztürk, Çokluk Bökeoğlu ve Köklü, 2009:3-4).

“Öğrencilerin Okul Dışı Vakitlerinin Değerlendirilmesinde Ailelerin Rolü ve Okul Sosyal Hizmeti” isimli araştırmada, Sakarya’daki liselerde, lise birinci sınıfta okuyan öğrencilerin okuldan arta kalan vakitlerini değerlendirmelerinde ailelerinin etki düzeyi incelenmiştir. Araştırmanın evrenini Sakarya’daki Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı liselerin birinci sınıf öğrencileri ve anne-babaları oluşturmaktadır.

Sakarya İli Serdivan ve Adapazarı İlçelerinde bulunan liselerden uygun bir örneklem seçilmiş, lise birinci sınıf öğrencilerine ve anne-babalarına uygulanan anketlerle çocukların serbest vakit etkinlikleri hakkındaki düşünce ve tecrübeleri araştırılmıştır.

Ayrıca ebeveynlerin, çocuklarını boş vakitlerini kaliteli etkinliklerle değerlendirmeye teşvik etmeleri durumunda bunun hem çocuk hem aile hem de toplum açısından sağlayacağı kazançları saptamaya yönelik bir sosyal deney gerçekleştirilmiştir. Bu deneyde Sakarya İli Serdivan İlçesindeki bir ortaokulun altıncı sınıf öğrencilerinden okula uyum sorunu yaşayan yirmi öğrenci, rehber öğretmenin yönlendirmesi esas alınarak belirlenmiştir. Uygulanan anketler sonucunda belirlenen dokuz öğrencinin on iki haftalık bir dizi etkinliğe katılmaları sağlanmıştır.

### **2.3. Yöntem**

Araştırma problemi ve konusu netleştirildikten sonra araştırmacının sorularını cevaplandırmak için en uygun yöntemi belirlemesi gerekmektedir. Araştırmalar amaçlarına göre açıklayıcı, keşfedici ya da betimleyici olabilmektedirler. Gerçekleştirildiği zaman dilimlerine göre ise kesitsel ve boylamsal araştırmalar gerçekleştirilebilmektedir. Boylamsal araştırma, incelenen konunun zaman içindeki gelişimini ele alan ve en az iki kere tekrarlanan araştırmalardır (Gönç Şavran, 2010:123).

Tez hazırlanırken hem nicel hem nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Alan taraması yöntemiyle anket tekniği ve sosyal deney yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak anket soru formundan yararlanılmıştır. Öğrenciler için ve veliler için farklı iki anket formu hazırlanmıştır. Anket sorularının bir kısmını açık uçlu sorular ve bir kısmını da likert ölçekli sorular oluşturmaktadır. Öğrenci anket formunda çocuklara demografik özellikleri, boş zaman etkinlikleri için tercihleri, anne babalarıyla iletişimleri, akademik başarıları, kendi psikolojik ve sosyal durumlarıyla ilgili sorular yönlendirilmiştir. Veli anket formunda ise benzer soruların cevapları için veli görüşlerine başvurulmuştur. Böylece bu konuyla ilgili öğrenci ve velilerin yorumları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar saptanmıştır.

Anketlerle elde edilen veriler SPSS istatistik programı yardımıyla değerlendirilerek yorumlanmıştır. Sahada gerçekleştirilen anket çalışmasının verilerinin birçoğunun çapraz tabloları 0,05 anlamlılık düzeyinde yorumlanarak orijinal sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak sadece araştırmanın hipotezleriyle ilgili olanlar teze dahil edilmiştir.



Deneysel araştırma daha çok fen bilimlerinin tercih ettiği bir yöntem olsa da sosyal bilimlerde de artarak kullanılmaktadır. Bir deneysel araştırmada takip edilecek aşamalar şunlardır:

- ✓ Hipotezin tanımı,
- ✓ Belirlenen evrenden örnek kütleleri oluşturacak deneklerin seçilmesi,
- ✓ Örnek kütlelerin farklı deneysel gruplara dağıtılması,
- ✓ Bir veya daha çok değişken üzerine planlanan değişimin tatbik edilmesi,
- ✓ Az sayıda değişkenin ölçülmesi,
- ✓ Diğer değişkenlerin kontrol edilmesi (Coşkun ve diğerleri, 2015:67).

Öğrencilerin boş zaman etkinlikleri onların gelişiminde çok önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal hizmetin sorunları engelleyici fonksiyonu göz önünde bulundurulduğunda ortaokul öğrencilerinin serbest vakitlerini etkili değerlendirmeleri durumunda öğrenci, aile ve toplum bazında elde edilecek kazanımların araştırılmasına yönelik bir sosyal deney yapılmıştır. Lise dönemindeki öğrencinin yerleşmiş zararlı alışkanlıklarının değiştirilmesinin zorluğu düşünüldüğünde; ortaokulda çocuğun yararlı ve ilgi alanına uygun hobiler ve alışkanlıklar edinmesine yönelik çalışmalar daha yararlıdır.

Yapılan sosyal deneyde, okul yönetimi ve psikolojik rehber ve danışmanın tavsiyeleri doğrultusunda 6. sınıf öğrencilerinden okula uyum sorunu, içine kapanıklık, ailevi sorunlar, derslerde ilgisini toplayamama, ilgiyi kendinde toplayarak ders disiplinini aksatma ve akademik başarı düşüklüğü gibi sorunlar yaşayan yirmi öğrenci tespit edilmiştir. Bu öğrencilere ve ailelerine anket uygulanıp sınıf öğretmenleriyle görüşme yapılarak çocukların psikolojik, sosyal ve akademik başarı durumları tespit edilmiştir.

Bu öğrencilerden dokuz tanesinin, dört tane bilişsel, yedi tane de spor etkinliğinden ilgi alanlarına göre ikişer tane sıralamaları istenmiştir. Bu kurslar arasından tercih ettikleri diksiyon ve basketbol kurslarına okul ortamlarında katılmaları sağlanmıştır. Okul ortamının tercih edilmesindeki amaç, alıştıkları ve ulaşımını ayarladıkları bir mekanın deneye katılan öğrencilerin devamlılığını sağlamaktır.

Ayrıca her hafta kurs eğitiminin sonunda araştırmacı tarafından çocukların etkili ders çalışma, anne babanın değeri, özgüven, kendini doğru ifade etme, arkadaşlarla diyalog, sağlıklı beslenme, spor, vatan sevgisi, istismardan korunma, yalan gibi konular hakkında

katılımlı anlatım, drama gibi yöntemler kullanılarak bilgilendirme yapılmıştır. Uygun olan konularla ilgili öğrencilerin etkinlik yapması istenmiştir. Çocuklarla geçirilen bu zaman diliminin ilgi çekici ve eğlenceli olması için her hafta çocuklara küçük ikramlar sunulmuştur.

On iki haftalık sürecin sonunda başlangıçtaki anketler öğrenci ve velilere tekrar uygulanmıştır. Ayrıca öğrenci ve velilerden sosyal deney hakkındaki görüşleri alınmıştır. Çocukların sınıf öğretmenleriyle de tekrar görüşülerek çocukların yeni durumları hakkında bilgi alınmıştır. Sosyal deneydeki tüm aşamalarda elde edilen veriler sistematik hale getirilmiştir.

#### **2.4. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları**

Araştırmanın verileri toplanırken, alan taraması yöntemiyle anket tekniği kullanılmıştır. Öğrenci ve veli anket soru formları, psikolojik danışmanlarla yapılan mülakatların soru formları, sosyal deney kapsamındaki planlamalar, öğrencilerle ve velilerle yapılan bireysel görüşmeler, öğretmen ve idarecilerle yapılan bilgi toplama görüşmeleri ve deney grubundaki öğrencilerle yapılan grup çalışmaları araştırmanın veri toplama araçlarıdır.

#### **2.5. Sınırlılıklar**

Araştırmanın gerçekleştirilmesi esnasında liselerdeki öğrenci velilerine anket uygulamasında zaman ve ulaşım noktalarında zorluklar yaşanmıştır. Velilerin anket doldurmada çok istekli olmaması ve anket doldurma yetkinliklerinin yeterli olmaması da yaşanan zorluklar arasındadır.

Sosyal deney uygulanırken derse odaklanamama ve ders esnasında sürekli kendinin önemsenmesini isteyen öğrencilerin varlığı öğreticilere derslerde oldukça zor anlar yaşatmıştır. Sosyal deneye katılan bir öğrencinin anne babasının boşanma öncesinde olup, çocuklarına gösterdikleri ilginin azalması öğrencinin projeye sağlıklı devam etmesini engellemiştir.

Okulların akademik takvimi nedeniyle projenin on iki haftalık zaman diliminde tamamlanması gerekmiştir. Zaman sınırlılığının yaşanması projenin oluşturacağı yarar düzeyini azaltmıştır.

## **2.6. Varsayımlar**

Araştırmanın veri toplama aşamasında öğrencilerin ve velilerin anket sorularını içtenlikle cevaplandıkları varsayılmıştır.

## **2.7. Maliyet**

Araştırmada on iki hafta boyunca alınan kursların ücretleri, öğrencilerle geçirilen zamanları cazip kılmak için ikram edilen yiyecek giderleri, gerçekleştirilen üniversite gezisi için ulaşım gideri ve anket formlarının çoğaltılması bu araştırmanın gider kalemlerini oluşturmaktadır.

## **BÖLÜM 3: BULGULAR**

Bulgular bölümünde öğrencilerin kendileri ile ilgili ve anne-babalarının çocuklarıyla ilgili değerlendirmeleri gruplandırılarak genellemeler yapılmıştır. Demografik özellikleri, öğrencilerin akademik başarıları, öğrencilerin ruhsal durumları, sosyal iletişimleri, serbest zaman etkinlikleri, çeşitli verilerin çaprazlanmasıyla elde edilen crosstabs tabloları ve uygulanan ki-kare testlerinin sonuçları yorumlanmıştır.

### **3.1. Alan Taramasının Bulguları**

#### **3.1.1 Demografik Özellikler**

Kabaca nüfus bilimi denilebilecek demografi, ülkelerin nüfus yapısını oluşturan etmenleri, nüfus yapısındaki değişiklikleri inceleyen bilim dalıdır. Bireyler birçok demografik özelliğe göre sınıflandırmalara tabi tutulabilirler. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, gelir düzeyi, meslek, etnik köken gibi demografik özellikler çoğaltılabilir.

Bu araştırmada anket çalışmasında lise-1 seviyesinde ergenliğin en hareketli olduğu yıllardan birisi olan 16 yaş grubu öğrencilerle, sosyal deneyde de orta-2 seviyesindeki 13 yaş grubu öğrencilerle çalışılmıştır. Cinsiyet, aile yapısı, ebeveyn eğitim durumları ve ailenin ortalama aylık gelir düzeyi öğrencilerin biyo-psiko-sosyal gelişimine ve akademik başarılarına etkisi araştırmaya katkı sağlayacağından değerlendirmeye dahil edilmiştir.

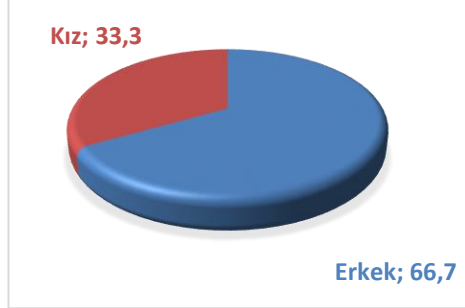
##### **3.1.1.1. Cinsiyet**

Araştırmanın konusu ve içeriği açısından katılımcıların cinsiyetleri önem ve gereklilik arz etmektedir. Araştırmaya katılan velilerin % 58,7'si kadın ve % 41,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Sağlıklı veri almak ve her iki cinsiyetin görüşlerinin araştırmaya yansımaları sağlamak amacıyla cinsiyetler arasında denge kurulmak istenmiştir. Veli olarak kadınlar çocukları ile daha çok ilgilenme fırsatı bulmaları ve bu konudaki hassasiyetleri dikkate alınarak kadınların daha fazla olmasının verilerin güvenilirliğini olumsuz etkilemeyeceği düşünülmektedir.

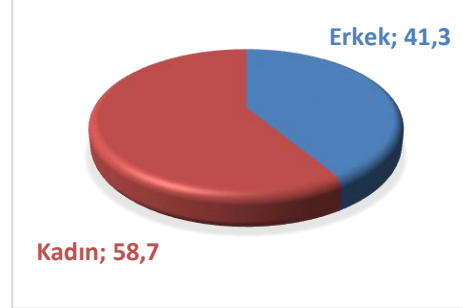
Velilerin cinsiyetinin önemi değerlendirildiğinde anneler ile babaların, çocuklarıyla aile içinde ilgilenme düzeylerinin, otorite özelliklerinin, samimiyet seviyelerinin,

çocuklarının ihtiyaçlarını giderme kabiliyet ve özelliklerinin, rehberlik yapma yeteneklerinin farklılık gösterdiği görülmektedir.

**Tablo 4 : Öğrencilerin Cinsiyetleri**



**Tablo 5: Velilerin Cinsiyetleri**



Araştırmamıza katılan öğrencilerin % 33,3'ü kız, % 66,7'si erkektir. Toplumsal cinsiyet rollerinin hayata yansması velilerde olduğu kadar keskin olmayan öğrencilerin cinsiyet farklılığı çok fazla dikkate alınmamıştır. Öğrencilerin yaşları itibariyle cinsiyet farklılıklarının araştırma sonucunu çok fazla etkilemeyeceği öngörülmüştür. Öğrencilerde erkeklerin katılımı daha yüksek iken velilerde araştırmaya katılan annelerin sayısı daha fazladır.

### **3.1.1.2. Aile Yapısı**

Dünyadaki hızlı değişimlerden en fazla etkilenen kurumlardan birisi de ailedir. Türkiye de bu değişimden nasibini almaktadır. Ülke nüfusunun % 66,9'u (TÜİK, 2015) çekirdek aileye dönüşüm sağlamıştır. Araştırmamızda da çekirdek aileye sahip öğrenci ve veli yüzdeleri geniş aile ve parçalanmış aile yüzdelerinden daha fazla çıkmıştır. Geleneksellikten modern aile tipine geçişin sancuları ve oluşturduğu sorunlar halen birçok aile tarafından deneyimlenmekte ve sosyal bilimlerle ilgilenen araştırmacılar tarafından araştırılmaktadır.

**Tablo 6: Öğrencilerin Aile Yapısı**



**Tablo 7: Velilerin Aile Yapısı**



Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu çekirdek ailede yaşamaktadır. Verilere bakıldığında; % 4,8'i parçalanmış aileye, % 14'ü geniş aileye ve % 81,2'si de çekirdek aileye sahiptir.

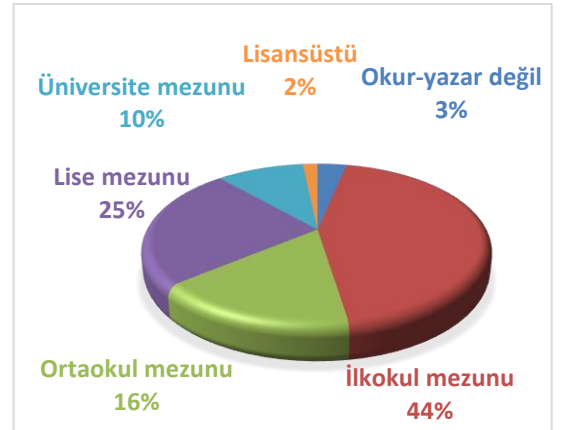
Velilerde bu yüzdeler parçalanmış aile % 2,9, geniş aile % 19,4 ve çekirdek aile % 77,7 olarak elde edilmiştir. Çekirdek aile yapısının hem öğrencilerin de hem de velilerin cevaplarında ağırlıklı olduğu görülmektedir. Günümüzde Türk aile yapısında çekirdek ailenin hakim olduğu göz önünde bulundurulduğunda birçok sosyal sorunun çözüm yolları değerlendirilirken çekirdek aile merkeze alınmalıdır.

### 3.1.1.3. Ebeveynlerin Eğitim Durumları

**Tablo 8: Öğrenci Annelerinin Eğitim Durumu**



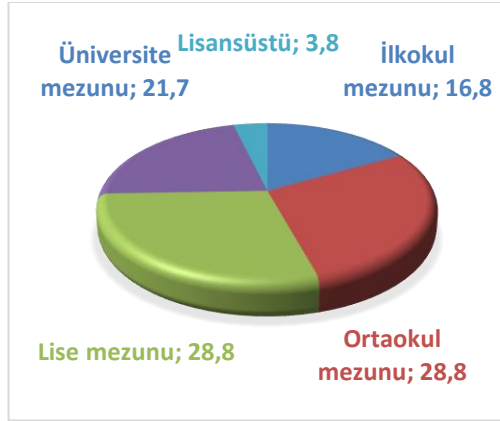
**Tablo 9: Kadın Velilerin Eğitim Durum**



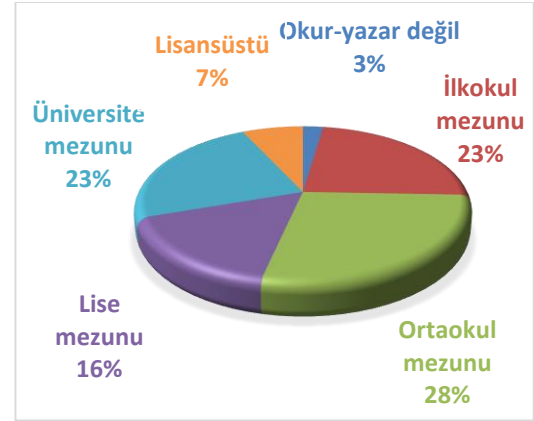
Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumu irdelendiğinde % 10,8'i üniversite mezunu, % 22,6'sı lise mezunu, % 27,4'ü ortaokul mezunu, % 37,6'sı ilkokul mezunu ve % 1,6'sı okur-yazar değildir.

Araştırmaya katılan anne velilerin mezuniyet yüzdeleri lisansüstünde % 2, üniversitede % 10, lisede % 25, ortaokulda % 16, ilkokulda % 44, okur-yazar olmayanlarda ise % 3 olarak gerçekleşmiştir. Okur-yazar olmayan annelerin anket formunun doldurulmasına çocukları yardımcı olmuştur.

**Tablo 10: Öğrenci Babalarının Eğitim Durumu**



**Tablo 11: Erkek Velilerin Eğitim Durumu**



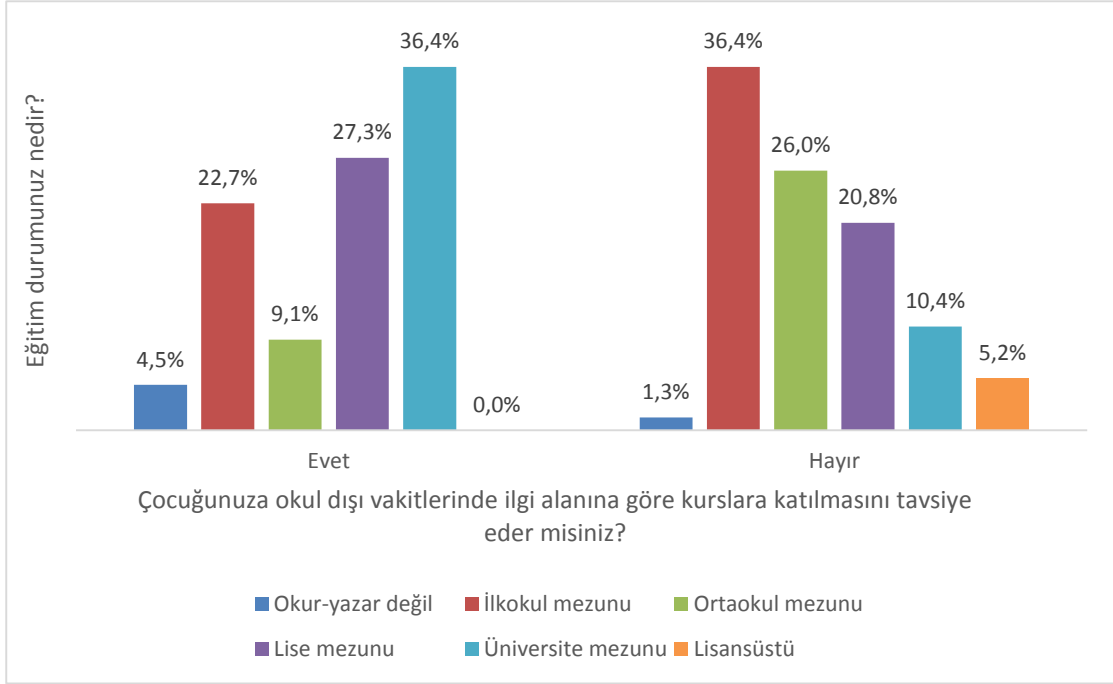
Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarıyla ilgili soruya verdikleri cevaplara göre babaların % 3,8'i lisansüstü, % 21,7'si üniversite, % 28,8'i lise, % 28,8'i ortaokul ve % 16,8'i ilkokul mezunudur. Araştırmaya katılan babaların % 7'si lisansüstü, % 23'ü lisans, % 16'sı lise, % 28'i ortaokul, % 23'ü ilkokul mezunu ve % 3'ü okur-yazar değildir.

Veli verilerindeki üniversite ve lisansüstü oranlarının görece daha yüksek olması eğitim düzeyleri yüksek annelerin anket sorularını cevaplamadaki istekliliklerinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Lisans ve lisansüstü mezun olma durumlarının toplamına göre değerlendirme yapıldığında, öğrencilerin cevaplarına göre annelerde bu oran % 12,4, velilerin cevaplarına göre % 12'dir. Aynı oranlar öğrencilerin cevaplarına göre babalarda % 25,5 iken veli cevaplarına göre % 30'dur.

Annelerde lisans ve lisansüstü eğitim yüzdeleri toplamı babalarınkinin yaklaşık yarısıdır. Bu veri “ Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim seviyeleri annelerinin eğitim seviyelerinden yüksektir” hipotezini doğrulamaktadır. Bu sonucun nedeni irdelendiğinde geçmişte Türkiye’de kız çocuklarının okumasına ilişkin toplumsal yaklaşımların olumsuz olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından meseleye bakıldığında kızların okuyup meslek sahibi olarak çalışma hayatında yer almasından ziyade evlenip, ev işleri ve çocukların bakımını üstlenmesini onaylamaktadır.

Velilerin cevaplarına göre elde edilen veriler incelendiğinde ebeveynlerin eğitim durumlarının, çocuklarının ilgi alanlarına göre kurslara katılmalarını sağlamalarında da etkili olduğu görülmektedir. “Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarını serbest zamanlarında ilgi alanlarına göre kurslara yönlendirme düzeyleri de artmaktadır” şeklindeki hipotez aşağıdaki ki-kare testine göre doğrulanmaktadır.

**Tablo 12: Ebeveynlerin Eğitim Durumunun Çocuklarını Kurslara Yönlendirmelerindeki Etkisi**



$X^2=12,653$      $df=5$      $p=0,027$

P değerinin 0,027 olarak 0,05'ten küçük bir değer olması ebeveynlerin eğitim seviyeleri ile çocuklarına ilgi alanlarına göre kurslara gitmelerini tavsiye etmeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan velilerden çocuğunu ilgi alanlarına göre kurslara yönlendirenlerin % 63,7'si lise ve üniversite mezunudur. Yönlendirmeyen velilerde ise aynı oran % 36,4 olarak değerlendirilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça çocuklarının ilgi alanlarını önemseyerek çeşitli kurslara yönlendirme de artmaktadır.

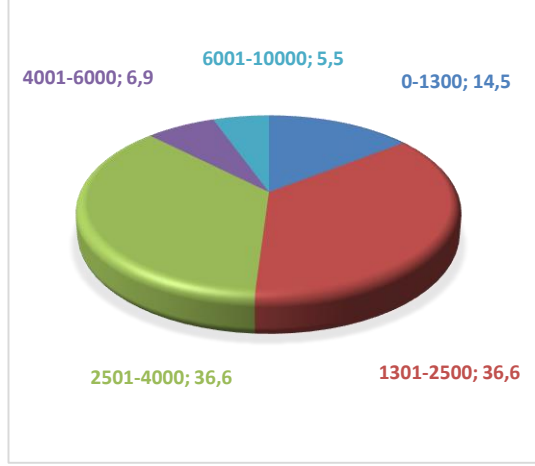
#### 3.1.1.4. Ortalama Aylık Gelir Durumu

Gelir düzeyi hanedeki öğrencilerin başarı seviyelerinde oldukça etkili olmaktadır. Ders araç gereçlerinin temini, başarılmakta zorluk çekilen dersler için takviye dersler alınması ve geleceğini belirlemede etkili olan genel sıralamanın önemli olduğu sınavlara

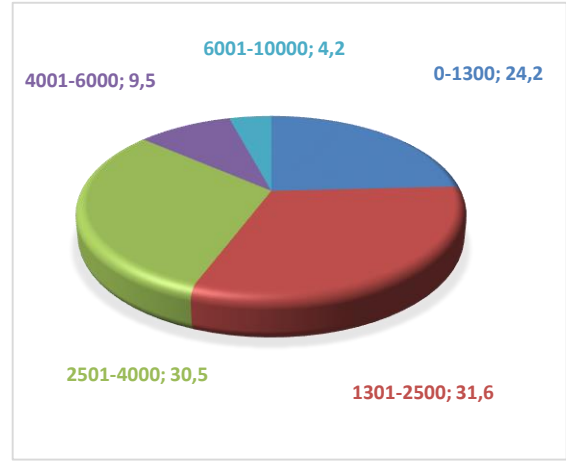


hazırlanmak için dersane ve kurslara gidilebilmesi ailenin maddi gücüyle doğrudan ilintilidir.

**Tablo 13: Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Geliri**



**Tablo 14: Velilerin Aylık Geliri**



Araştırmaya katılan öğrencilerin % 14,5'i ailelerinin gelir düzeyinin 1300TL'den az, % 36,6'sı 1300TL ile 2500TL arasında, yine % 36,6'sı 2500TL ile 4000TL arasında, % 6,9'u 4000TL ile 6000TL arasında ve % 5,5'i de 6000TL ile 10000TL arasında olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan velilerin ortalama aylık gelire ilgili verdiği cevaplar göz önünde bulundurulduğunda velilerin % 24,2'si 1300TL'nin altında, % 31,6'sı 1300TL ile 2500TL arasında, % 30,5'i 2500TL ile 4000TL arasında, % 9,5'i 4000TL ile 6000TL arasında ve % 4,2'si 6000TL'nin üzerinde gelir elde etmektedir.

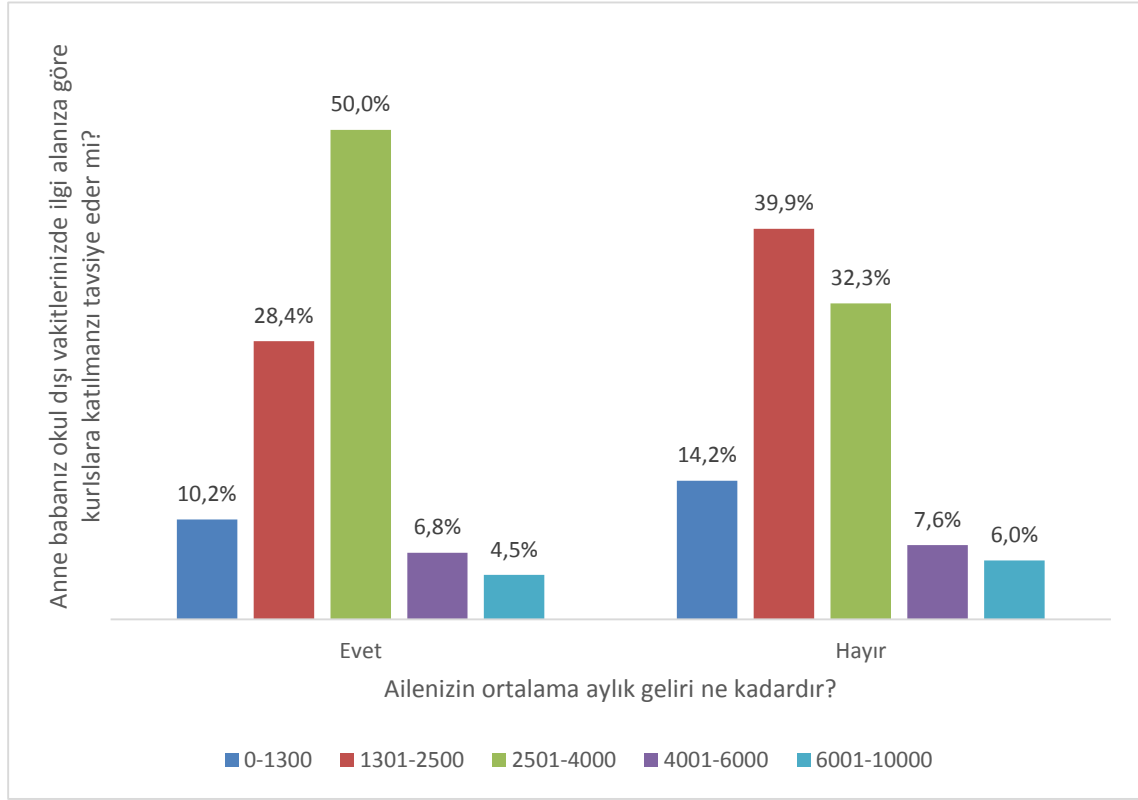
Öğrencilerin cevaplarına göre ailelerin % 12,4'ünün geliri 4000TL ve üzerindedir. Velilerin cevaplarına göre ise bu oran % 13,7'dir. 4000TL'nin üzerinde gelire sahip olup, temel ihtiyaçlarını daha rahat karşılayan aileler, tüm ailelerin yaklaşık % 13'üdür.

### **3.1.1.5. Aylık Ortalama Gelir- Öğrencilerin Kurslara Yönlendirilmesi**

Ekonomik gelir bireylerin hayat standartlarını belirlerken birçok fırsatı değerlendirmesine imkan sağlamaktadır. Bu araştırmada öğrencilerin serbest vakitlerinde çeşitli kurs imkanlarından faydalanmalarında ailelerinin gelir düzeyinin belirleyici olduğu sonucuna varılmıştır. "Ekonomik gelir arttıkça velilerin çocuklarını serbest zamanlarında ilgi alanına göre kurslara katılmalarına teşvikleri artmaktadır" hipotezi uygulanan ki-kare testi sonucunda doğrulanmaktadır. 0,041 olarak bulunan Pearson Chi-Square değeri

velilerin ekonomik gelir düzeyleri ile çocuklarının ilgi alanlarını kurslara göndermek suretiyle güçlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

**Tablo 15: Ebeveynlerin Aylık Gelir Durumunun Çocuklarını Kurslara Yönlendirmelerindeki Etkisi**



$X^2=9,964$   $df=4$   $p=0,041$

Araştırmaya katılan öğrencilerin aileleri tarafından ilgi alanlarına göre kurslara yönlendirilenlerinin % 61,3'ünün evine giren aylık ortalama gelir 2500 TL'nin üzerindedir. Ailesi tarafından çeşitli kurslara katılmaları desteklenmeyen öğrencilerin geliri ise % 45,9'u 2500 TL'nin üzerindedir. "Anne baban okul dışı vakitlerinde ilgi alanına göre kurslara katılmanı tavsiye eder mi?" sorusuna "hayır" (% 70,9) cevabını veren çocukların % 54,1'inin ailesinin ortalama aylık geliri 2500 TL ve altında bir meblağdır. Aylık gelirin belli bir seviyenin üzerinde olması ailelerin çocuklarının ilgi alanlarına yönelik faaliyetler yapmalarını kolaylaştırmaktadır.

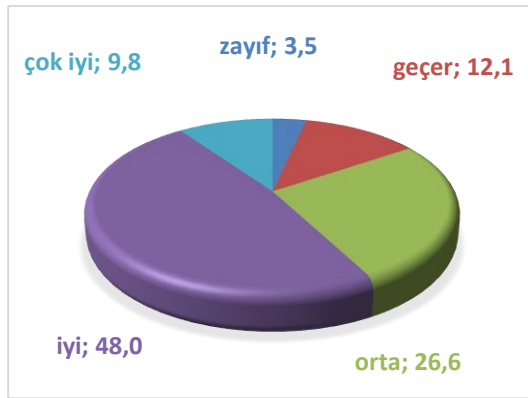
### 3.1.2. Öğrencilerin Akademik Başarıları

Ebeveynler her zaman çocuklarının kendi hayat seviyelerinin üzerinde bir konum ve durumda olmalarını arzu etmektedirler. Anne-babaların bu amaçlarını gerçekleştirmesinin en garanti yolu kaliteli bir eğitimden geçmektedir. Bu yüzden çocukların akademik olarak başarılı olmaları çok önemlidir.

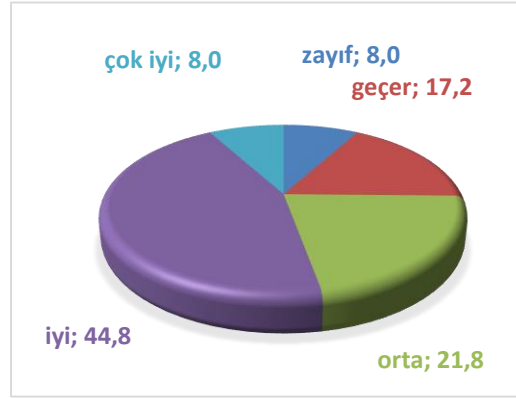
### 3.1.2.1. Öğrencilerin 2015-2016 Güz Okul Ortalamaları

Öğrencilerin başarılarını ölçmede notlama sistemi uygulanmaktadır. Belirli aralıklar baz alınarak öğrencilerin başarıları kademelendirilmektedir. Ölçme değerlendirme yöntemleri (yazılı sınav, sözlü sınav, performans, vb.) sonucunda elde edilen notlar değişiklik göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 2015-2016 güz dönemi karne ortalamaları öğrenci ve velilerin cevaplarına göre aşağıda verilmiştir. 0-44 arası ortalamalar zayıf, 45-54 arası ortalamalar geçer, 55-69 arası ortalamalar orta, 70-84 arası ortalamalar iyi ve 85-100 arasındaki ortalamalar çok iyi olarak kodlanmıştır.

Tablo 16: Öğrencilerin Okul Ortalamaları



Tablo 17: Velilere Göre Öğrencilerin Okul Ortalamaları



Öğrencilerin cevaplarına göre 2015-2016 Güz döneminde öğrencilerin % 3,5'i zayıf, % 12,1'i geçer, % 26,6'sı orta, % 48'i iyi, % 9,8'i çok iyi okul ortalamaları elde etmişlerdir. Bu veriler değerlendirildiğinde; başarı seviyelerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Velilerin cevaplarına göre; % 8'i zayıf, % 17,2'si geçer, % 21,8'i orta, % 44,8'i iyi ve % 8'i çok iyi okul ortalamalarına sahiptirler. Velilerin yarıdan fazlası çocukların seviyesini iyi bulmaktadır. Yarıya yakını ise orta ve altında bir seviye görmektedir. Bu verilere göre, velilerin çocukları hakkında gerçekçi davrandığı söylenebilir. Ancak çocukların seviyesinin zayıf olmasına karşı velilerin nasıl önlem almaları gerektiği konusunda bilgilendirilmeleri çocukların başarı seviyesinin artmasına yardımcı olacaktır.

Öğrenci-veli cevapları kıyaslandığında velilerin çocuklarının başarısından çocuklarından daha az düzeyde memnun oldukları gözükmektedirler. Güz ortalamalarının zayıf ve geçer seçeneklerinin toplamlarına göre değerlendirme yapıldığında öğrenci cevaplarında % 15,6, veli cevaplarında ise % 25,2 değerlerine ulaşılmaktadır. Yani veliler öğrencileri

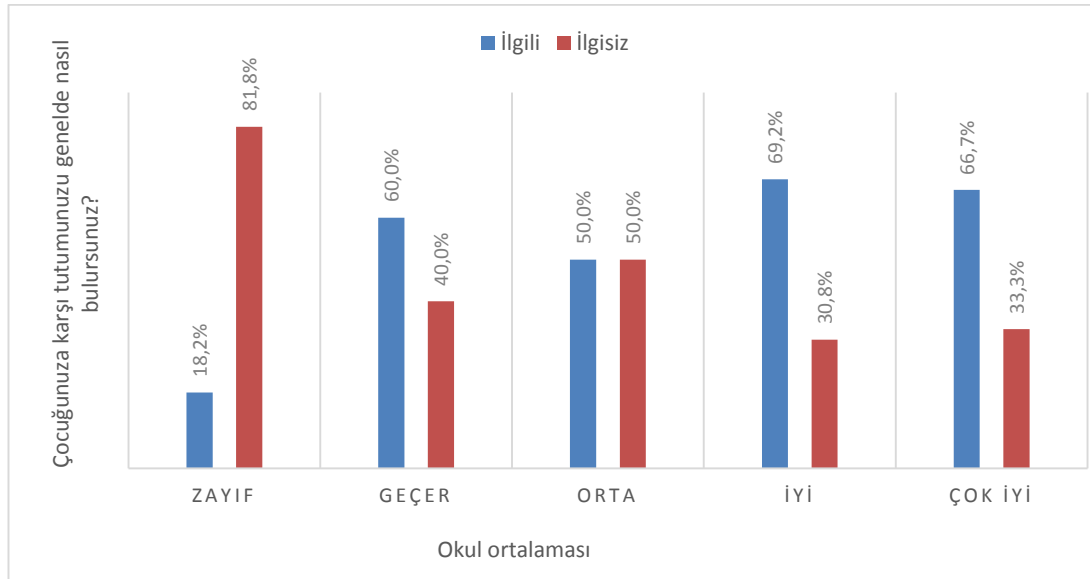
kısmen daha başarısız bulmaktadırlar. Ancak her iki kesim arasında çok önemli bir fark bulunmamaktadır.

### 3.1.2.2. Ebeveyn İlgisinin Öğrencinin Başarı Durumuna Etkisi

Öğrencilerin ebeveynlerinin çocuklarıyla ilgilenen bireyler olması çocukların anne babalarının tecrübelerinden etkin bir şekilde faydalanmalarını ve kendilerini önemli hissetmelerini sağlamaktadır. Yaptıklarının anne babaları tarafından takip edildiğini bilmek onları çalışmalarında ve davranışlarında daha dikkatli olmaya yönlendirmektedir.

Yapılan araştırmada çocuklarına karşı yeterli ilgiyi gösterdiğini düşünen velilerin çocuklarının ders başarısı daha yüksek olarak saptanmıştır.  $P=0,045$  olarak bulunurken velilerin ilgililik durumları ile çocuklarının ders başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu verilerle "Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme düzeyleri arttıkça çocukların okul başarısı yükselmektedir" hipotezi doğrulanmaktadır.

**Tablo 18: Veli Görüşlerine Göre Ebeveyn İlgisinin Öğrenci Başarısına Etkisi**



$\chi^2=9,766$        $df=4$        $p=0,045$

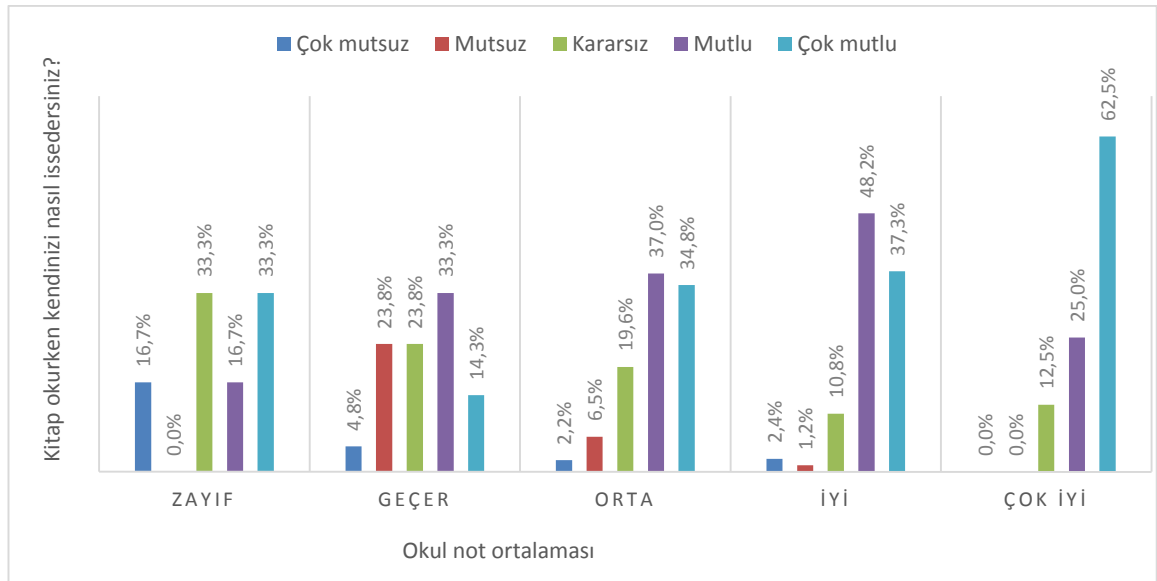
Ders durumu zayıf olan öğrencilerin velilerinin % 18,2'si çocuklarına karşı ilgili olduğunu düşünürken ders durumu geçer seviyede olan öğrenci velilerinin % 60'ı, orta seviyede olanların % 50'si, iyi düzeyde olanların % 69,2'si ve çok iyi düzeyde olanların % 66,7'si çocuklarıyla ilgili olduklarını düşünmektedir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere velilerin çocuklarıyla ilgisi arttıkça çocukların ders başarı düzeyleri de artmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmeleri ve etkili ilgilenebilme kapasitelerinin bulunması, birçok yönden olduğu gibi okul başarısını da olumlu etkilemektedir.

### 3.1.2.3. Kitap Okumanın Akademik Başarıya Etkisi

Kitap okumak kişilerin başka hayatlardan, başka deneyimlerden süzülen özleri almalarını sağlayan önemli bir eylemdir. Hayata başka perspektiflerden bakmaya imkan vererek kişilerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Kitap okumak öğrencilerin anlama, kavrama ve problem çözme seviyelerinin yükselmesine olumlu katkı vermektedir.

**Tablo 19: Öğrenci Görüşlerine Göre Kitap Okumanın Ders Durumuna Etkisi**



$X^2=35,731$   $df=16$   $p=0,003$

Araştırmaya katılan öğrencilerin 2015-2016 Bahar Dönemi ders başarısı zayıf olanların % 16,7' si kitap okurken çok mutsuz olduğunu söylerken ders durumu çok iyi olanlarda kitap okurken mutsuz olan öğrenci bulunmamaktadır. Ders durumu zayıf olan öğrencilerin kitap okurken mutlu ve çok mutlu olduğunu söyleyenlerinin oranı % 50 iken ders durumu iyi olanlarda bu oran % 85,5 ve çok iyi olanlarda % 87,5 olarak değerlendirilmiştir.

Ders durumu iyi ve çok iyi olan öğrencilerin kitap okumaktan duydukları mutluluk seviyeleri daha yüksektir.  $P=0,003$  olarak tespit edilmiştir. Kitap okurken duyulan mutluluk seviyesiyle ders başarısı arasında anlamlı bir ilişki olup birbirlerini pozitif yönde etkilemektedirler. Böylece okul dışı vakitlerinde kitap okumayı seven öğrencilerin başarı durumlarının daha yüksek olduğunu savunduğumuz hipotezimiz

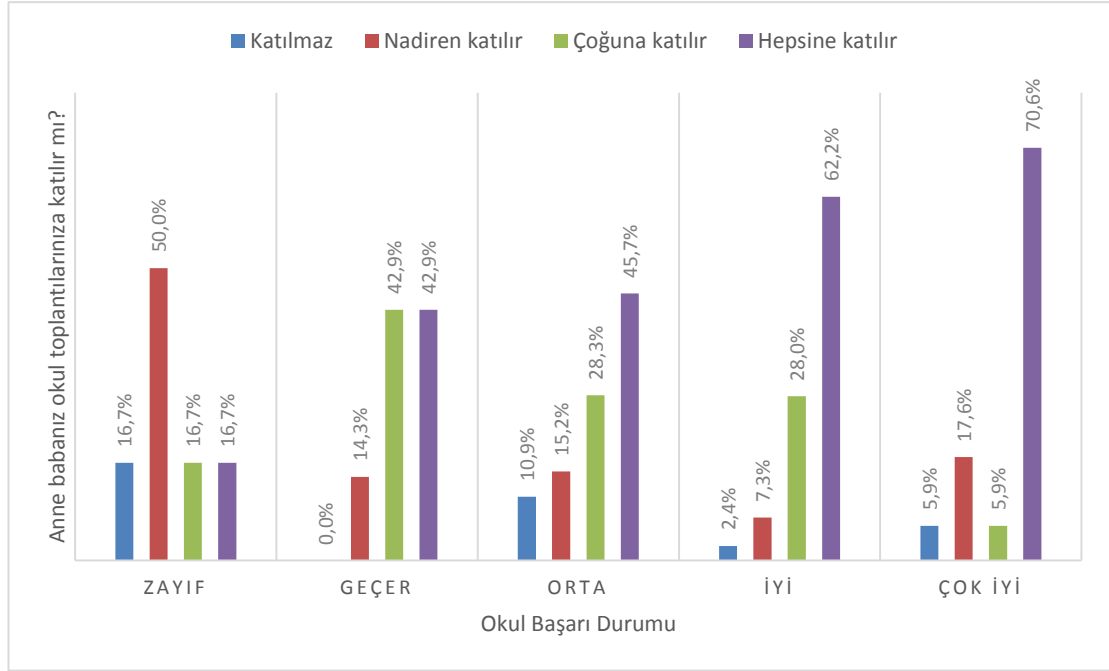
doğrulanmaktadır. Okul dışı serbest zamanlarda çocuklara kazandırılabilir kitap okuma alışkanlığı, Türkçeyi daha doğru kullanmalarını sağlamakta, analiz ve yorum gerektiren sınavlarda başarı düzeylerini olumlu etkilemektedir.

#### **3.1.2.4. Ebeveynlerin Okul Toplantılarına Katılımının Akademik Başarıya Katkısı**

İlgili bir anne-babaya sahip olmak öğrenciler için çok değerli bir avantajdır. Sosyal sermayesi zengin ebeveynler çocuklarının eğitiminin kaliteli olması hususunda daha etkili stratejiler kullanabilmektedirler. Ancak ailelerin ilgi seviyesi tutturulamadığında çocuklar üzerinde yapmış olduğu baskı çocukları bocalamaya itebilmektedir. Mükemmeliyetçi aile yerine dengeleyici olmayı tercih etmek çocukların kabiliyetlerini öne çıkarmalarında daha etkili olmaktadır. Çocuklara hata yapma, kendi kendine karar verebilme ve risk alma yeteneklerini kullanabilme fırsatı sağlama onları geliştirecektir. Çünkü çocuklar düşünün değil haklarında düşünölen sınıfına itilerek gelişimleri köreltilmektedir. Onlara düşünme fırsatı verilmeli, ancak düşünceleri kontrol edilmelidir.

Öğrenci-veli-okul eğitimin vazgeçilmez üçlü sacayağıdır. Ebeveynlerin okulla sağlıklı bir işbirliği içinde olması öğrencilerin kendilerini etkin şekilde gerçekleştirebilmelerine hizmet etmektedir. Bu işbirliğinin en basit formu veli toplantılarıdır. Birçok veli yazık ki veli toplantılarına katılmamaktadır/katılamamaktadır. Bu konuda üretilen mazeretler velilerin sadece kendilerini ikna etmelerine yarayacak, çocukların ise başarılarını olumsuz etkileyecektir. Çünkü veli-öğretmen paylaşımlarının gerçekleştirilmesi öğrencilerin öğrenimleri açısından önemlidir.

**Tablo 20: Öğrencilere Göre Ebeveynlerin Okul Toplantılarına Katılımlarının Okul Başarısına Etkisi**



$X^2=24,044$   $df=12$   $p=0,015$

Öğrencilerin cevaplarına göre ders durumu zayıf olan öğrencilerin velilerinin okul toplantılarına katılmama oranları % 16,7 iken ders durumu iyi olanlarda % 2,4 ve çok iyi olanlarda % 5,9' dur. Ders durumu zayıf olan öğrencilerde annem babam okul toplantılarının hepsine katılır diyenlerin oranı % 16,7, geçer olan öğrencilerde % 42,9, orta olan öğrencilerde % 45,7, iyi olan öğrencilerde % 62,2 ve çok iyi olan öğrencilerde % 70,6 olarak saptanmıştır. Yani ders durumu iyileştikçe velilerin okul toplantılarına katılma yüzdeleri artış göstermektedir. Velilerin okul toplantılarına katılıp çocuklarının eğitimini takip etmeleri çocuklarının ders başarısını artırıcı etki göstermektedir.

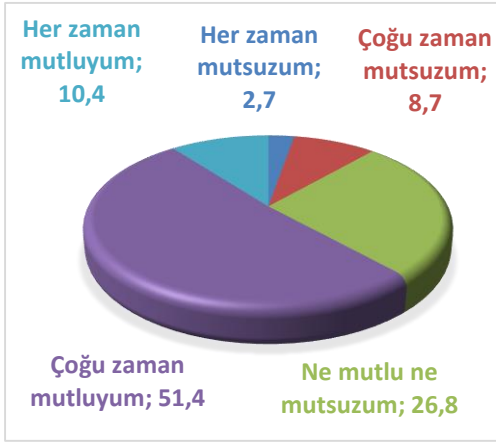
Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin veli toplantılarına katılmaları ile öğrencilerin ders başarıları arasındaki etkileşim değerlendirildiğinde  $p=0,015$  olarak saptanarak kuvvetli düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Böylece “Ailenin çocuğunun okul toplantılarını takip etmesi çocuğun akademik başarısını artırıcı etki göstermektedir” şeklindeki hipotez doğrulanmaktadır. Veli, her zaman çocuğunun eğitimi ile ilgilendiği imajını çocuğuna vermelidir. Velinin ilgisi çocuğun derslere ilgisini artırır.

### 3.1.3. Öğrencilerin Ruhsal Durumları

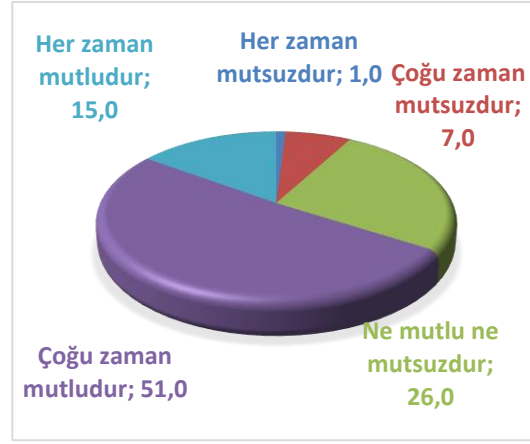
Kaliteli bir yaşam için sadece başarılı olmak yetmemektedir. Mutluluk, yaşam enerji düzeyi, öfke kontrolü, iyimserlik, sosyal ilişkilerde doyuma ulaşmak bireylerin hayattan aldıkları maddi ve manevi lezzeti ve yaşam kalitelerini etkilemektedir.

#### 3.1.3.1. Mutluluk Durumları

Tablo 21: Öğrencilerin Mutluluk Durumları



Tablo 22: Velilere Göre Öğrencilerin Mutluluk Durumları



Öğrencilerin % 2,7'si her zaman mutsuz olduğunu, % 8,7'si çoğu zaman mutsuz olduğunu, % 26,8'i ne mutlu ne mutsuz olduğunu, % 51,4'ü çoğu zaman mutlu olduğunu, % 10,4'ü her zaman mutlu olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin % 61,8'inin mutluluk durumlarının pozitif olduğunu belirtmeleri lise-1 öğrencileri adına oldukça sevindirici bir durumdur. Mutlu öğrencilerin hem kendilerine hem de çevrelerine karşı tutumları daha yapıcı olmaktadır.

Çocuklarının mutluluk durumlarıyla ilgili velilerin çok az kısmı çocuğunun her zaman mutsuz olduğunu, % 7'si çocuğunun çoğu zaman mutsuz olduğunu, dörtte biri çocuğunun ne mutlu ne mutsuz olduğunu, % 51'i çocuğunun çoğu zaman mutlu olduğunu, % 15'i çocuğunun her zaman mutlu olduğunu beyan etmişlerdir. Veliler çoğunlukla çocuklarının mutlu olduğunu düşünmektedirler. Veli ve öğrenci cevapları çocukların mutluluk durumlarıyla ilgili benzerlik göstermektedir.

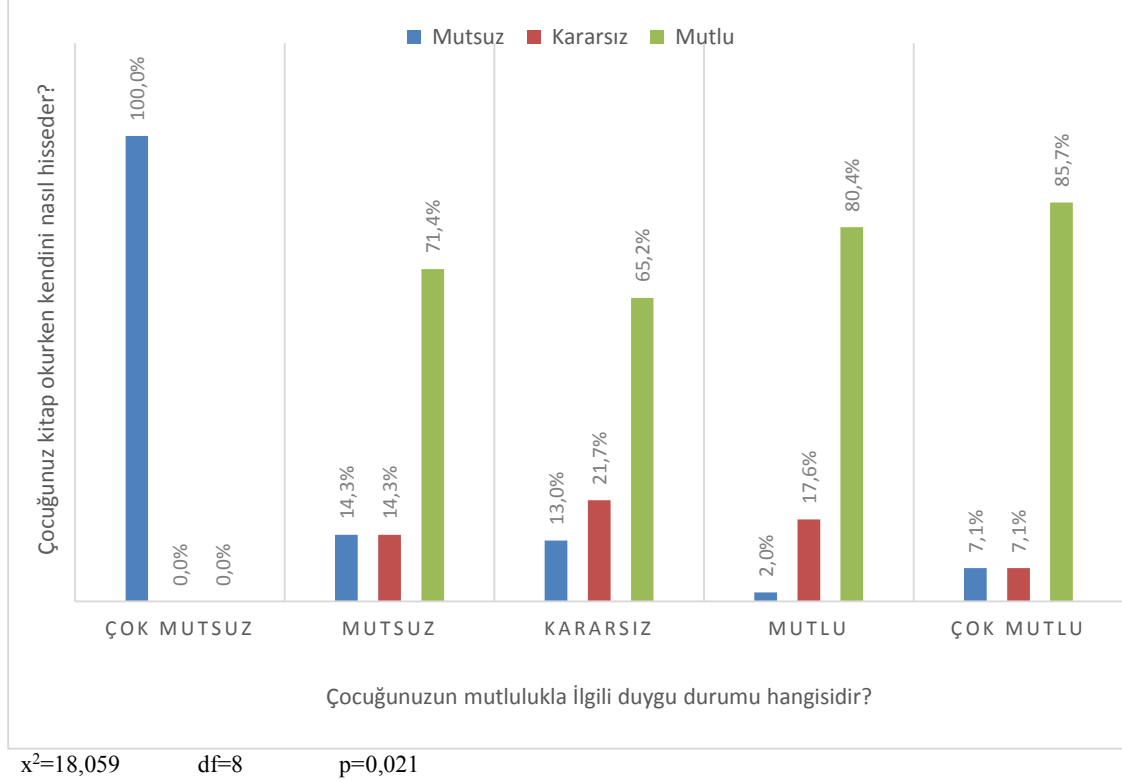
#### 3.1.3.2. Mutluluk Durumu ve Kitap Okuma İlişkisi

Kitap okumanın öğrencilerin ders başarısına olumlu etkisi tespit edildikten sonra kitap okurken ki mutluluk durumuyla hayattaki genel mutluluk durumu arasındaki ilişki araştırılmıştır. P değeri 0,021 olarak bulunduğu için kitap okurken ki mutluluk



seviyesiyle hayattaki genel mutluluk düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

**Tablo 23: Velilere Göre Kitap Okumanın Öğrencilerin Mutluluk Durumuna Etkisi**



Velilerin çocukları için verdikleri cevaplara göre hayatta çok mutsuz olan çocuklar kitap okurken de çok mutsuzdurlar. Hayatta mutsuz olanların % 14,3'ü kitap okurken de mutsuz, kararsız olanların % 13'ü kitap okurken mutsuz, mutlu olanların % 2'si kitap okurken mutsuz ve çok mutlu olanların % 7,1' i kitap okurken mutsuzdur. Hayatta mutsuz öğrencilerin % 71,4' ü kitap okurken mutlu, kararsız olanların % 65,2' si kitap okurken mutlu, hayatta mutlu olanların % 80,4' ü kitap okurken mutlu ve hayatta çok mutlu olanların % 85,7'si kitap okurken mutlu olarak saptanmıştır. Yani hayattaki mutluluk düzeyi arttıkça kitap okurken ki mutluluk seviyesi de artmaktadır. Velilerinin değerlendirmelerine göre keyifle kitap okuyan öğrencilerin hayattan aldıkları keyif de daha fazla olmaktadır. Bu verilerle ve 0,021 olan p değeri ile “Okul dışı vakitlerinde kitap okuyan öğrencilerin mutluluk seviyeleri daha yüksektir” hipotezi doğrulanmış olmaktadır.

### 3.1.3.3. Yaşam Enerjileri

İnsanların bedenlerini yorgun hissetmeleri fiziksel nedenlerden kaynaklandığı gibi ruhsal durumları ile ilgili de olmaktadır. Yaşam enerjisini düşük hissedenen, yorgun olduğunu düşünen bireylerin kendileri ve çevreleri ile ilgili verimlilik düzeyi ortalamanın altında seyretmektedir.

Tablo 24: Öğrencilerin Yaşam Enerjileri



Tablo 25: Velilere Göre Öğrencilerin Yaşam Enerjileri

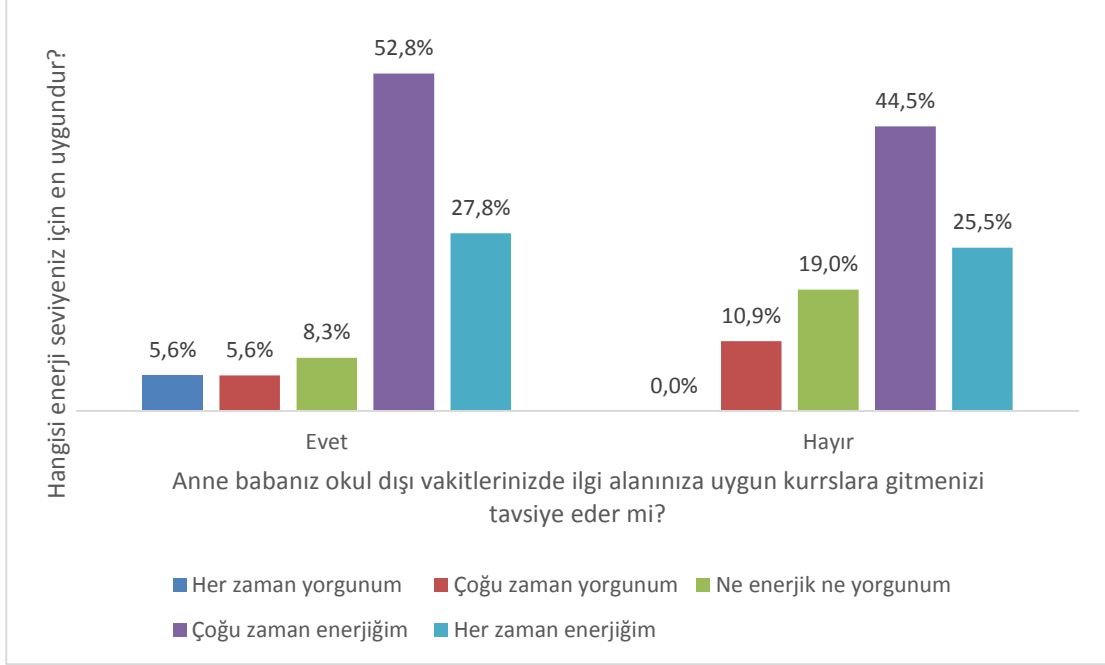


Araştırmaya katılan öğrencilerin % 1,1'i her zaman yorgun olduğunu, % 9,6'sı çoğu zaman yorgun olduğunu, % 16,9'u ne enerjik ne de yorgun olduğunu, % 47,2'si çoğu zaman enerjik olduğunu, % 25,3'ü her zaman enerjik olduğunu söylemişlerdir.

Çocuklarının enerji düzeyleriyle ilgili fikir beyan eden velilerin % 3,2'si çocuğunun her zaman yorgun, % 9,6'sının çoğu zaman yorgun, % 30,9'unun ne enerjik ne yorgun, % 37,2'sinin çoğu zaman enerjik, % 19,1'inin de her zaman enerjik olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler, enerji düzeylerinin anne-babalarının fikirlerinden farklı olarak daha yüksek olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin yorgun ve çok yorgun olarak tanımlanma oranının yüzde onlarda olması olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

### 3.1.3.4. Velilerin Çocuklarını Kurslara Katılmaya Yönlendirmesinin Çocukların Yaşam Enerjilerine Etkisi

Tablo 26: Öğrencilere Göre Ebeveynlerin Kursa Yönlendirmesinin Öğrencilerin Enerji Seviyesine Etkisi

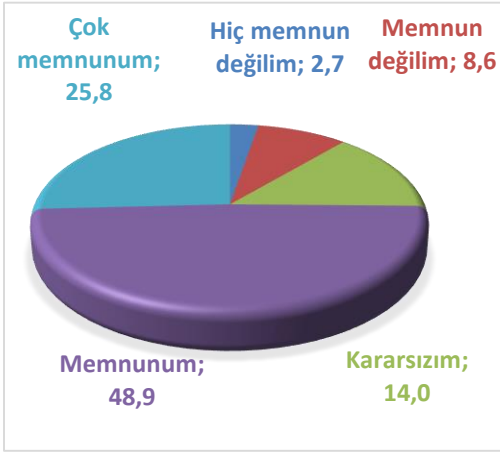


$X^2=10,856$   $df=4$   $p=0,028$

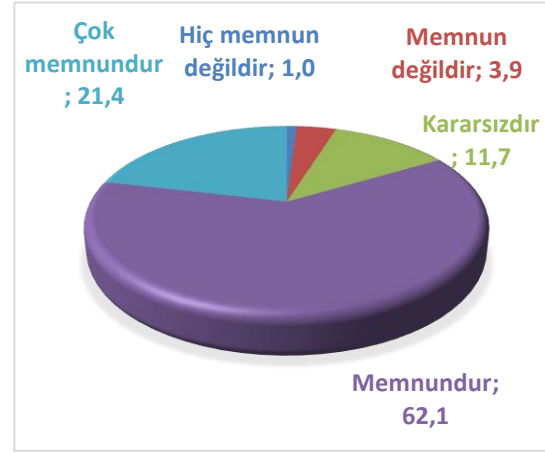
İlgi alanlarına uygun çeşitli kurslara gitmek bireylerin kişisel gelişimleri kadar kendi yaşam kaliteleri için de yararlıdır. Verilen öğrenci cevaplarına göre ailesi tarafından herhangi bir kursa yönlendirilmiş olan öğrencilerin % 5,6 ‘ü her zaman yorgun olduğunu, % 5,6’ı çoğu zaman yorgun olduğunu, % 8,3’ü ne enerjik ne yorgun olduğunu, % 52,8’i çoğu zaman enerjik olduğunu, % 27,8 ‘i ise her zaman enerjik olduğunu belirtmişlerdir. Çeşitli kurslara katılan öğrencilerin % 80,6’lık bir çoğunluğunun kendilerini enerjik ve çok enerjik hissetmesi oldukça olumlu bir durumdur.  $p=0,028$  olarak hesaplanması kurslara katılımın çocukların enerji düzeyleri üzerindeki ilişkinin anlamlı bir şekilde pozitif olması “İlgi alanına göre herhangi bir kursa yönlendirilen öğrencilerin yaşam enerji seviyeleri yüksektir” hipotezini doğrulamaktadır.

### 3.1.3.5. Kendilerinden Memnuniyet Durumları

Tablo 27:Öğrencilerin Kendilerinden Memnuniyetleri



Tablo 28:Velilere Göre Öğrencilerin Kendilerinden Memnuniyetleri



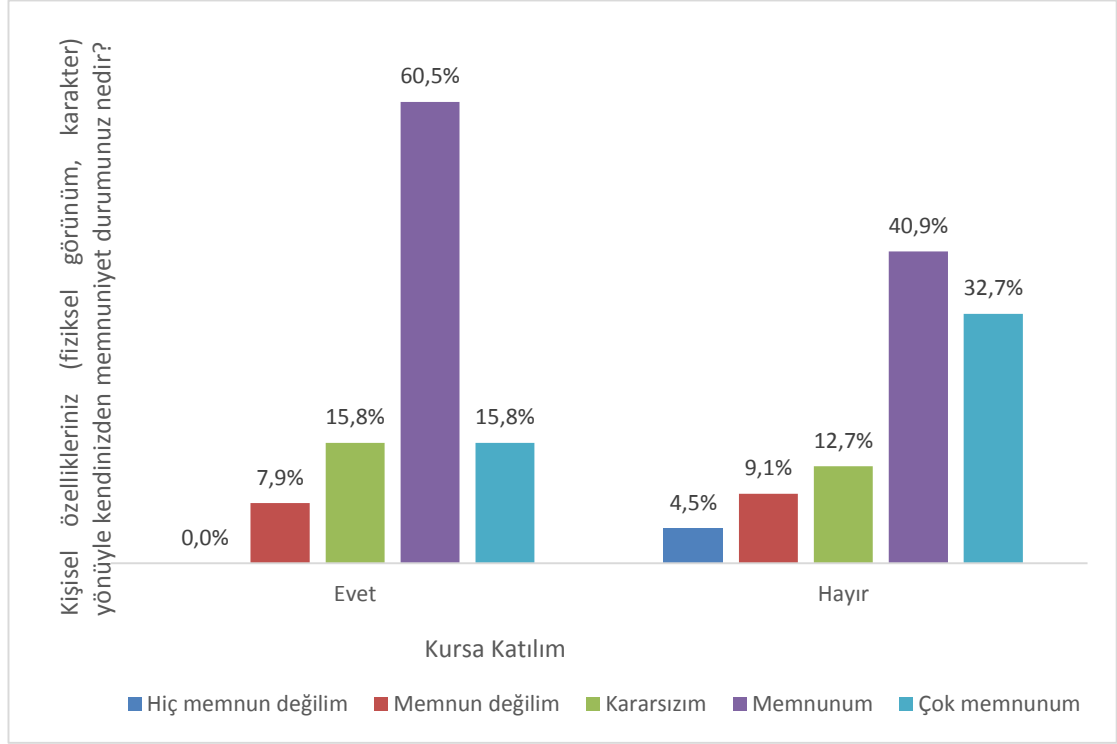
Öğrencilerin fiziksel görünüşleri ve karakterleri ile ilgili kendinden memnuniyet durumları incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin % 2,7'sinin hiç memnun olmadığı, % 8,6'sının memnun olmadığı, % 14'ünün kararsız olduğu, % 48,9'unun memnun olduğu, % 25,8'inin çok memnun olduğu görülmektedir.

Aynı soruya çocukları için cevap veren velilerin % 1'i çocuklarının kendi fiziksel görünüşleri ve karakterlerinden memnun olmadığını, % 3,9'u memnun olmadığını, % 11,7'si kararsız olduğunu, % 62,1'i memnun olduğunu ve % 21,4'ü çok memnun olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrencilerden kendi kişisel özelliklerinden memnun olmayanların oranı % 11,3 iken bu oran velilerin çocukları için verdikleri cevaplarda % 4,9 saptanmaktadır. Yine öğrencilerin kendilerinden memnuniyet oranı % 74,7 iken velilerin cevaplarında bu oran % 83,5'tir. Yani anne babalar çocuklarının kendi kişilik özellikleri ile ilgili düşüncelerinin gerçekte olduğundan daha iyi düzeyde bulunduğunu düşünmektedirler.

### 3.1.3.6. Öğrencilerin Kurslara Katılımı ile Kendilerinden Memnuniyet Durumları

Tablo 29: Kursa Katılan Öğrencilerin Kendinden Memnuniyetleri

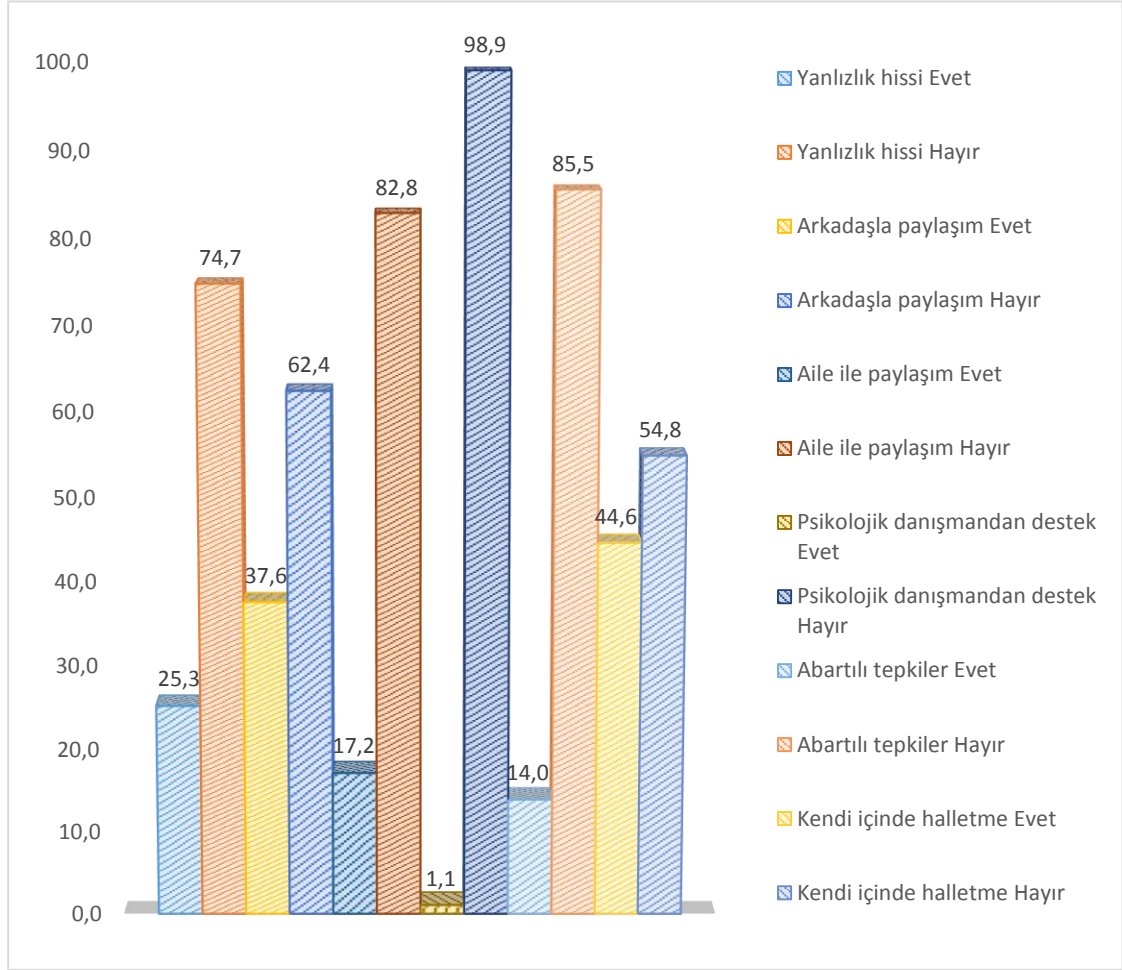


$X^2=12,363$   $df=4$   $p=0,015$

Öğrencilerden elde edilen verilere göre bilimsel, sanatsal kurslara katılan öğrencilerin % 76,3'ü fiziksel görüntü ve karakterlerinden memnun ve çok memnun olduklarını söylerken katılmayan öğrencilerde bu oran %73,6'dır. "İlgi alanına göre bilim ve sanat kurslarına katılan öğrencilerin kendilerinden memnuniyet düzeyi katılmayanlara göre daha yüksektir" hipotezi p değerinin 0,015 olarak bulunmasıyla geçerli hale gelmiştir. Bilim ve sanat kurslarına katılma ile kendinden fiziksel görüntü ve karakter olarak memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

### 3.1.3.7. Olumsuz Duygularla Baş Etme Şekli

Tablo 30: Öğrencilerin Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Şekilleri

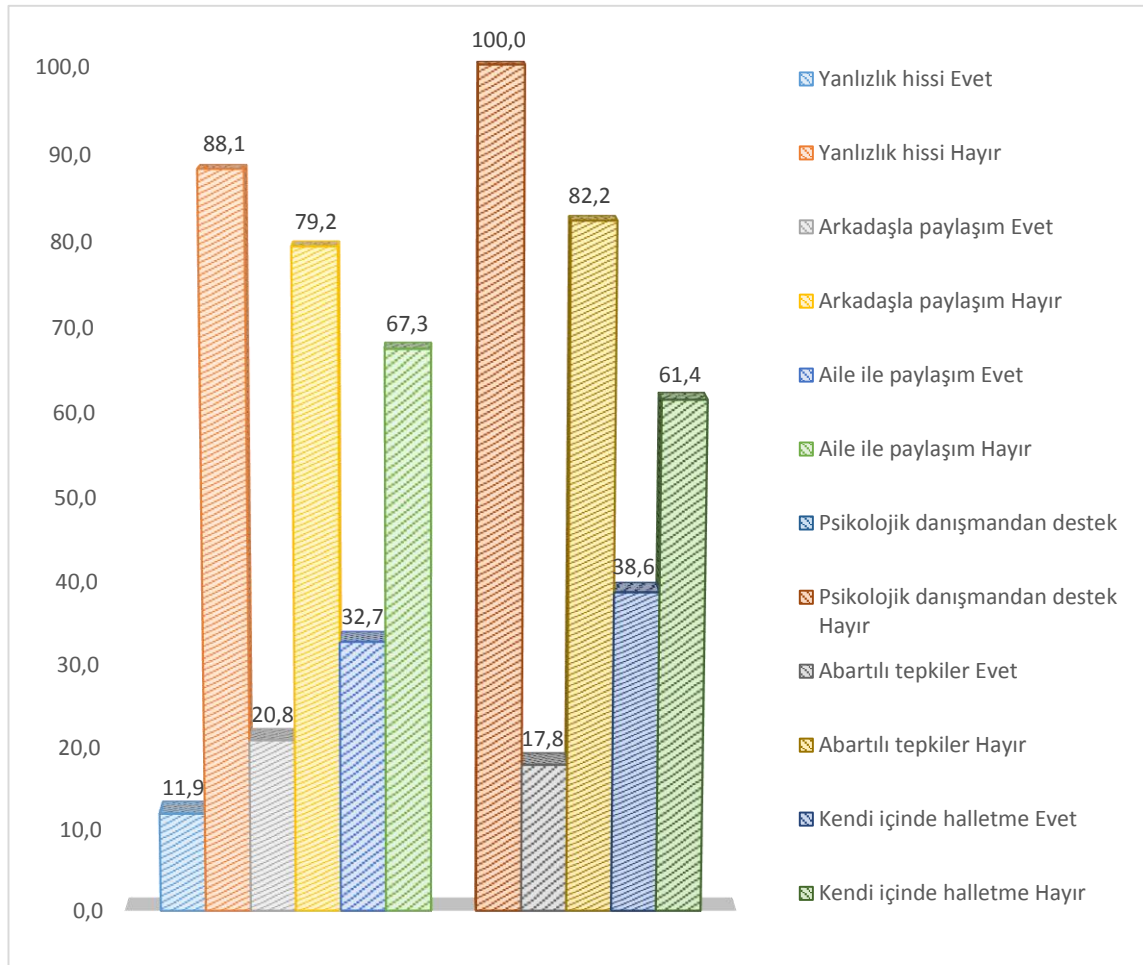


Öğrencilerden olumsuz duygularının yoğun olduğu zaman dilimlerindeki tutumları ile ilgili olarak, kendimi yalnız hissederim diyenlerin oranı % 25,3, bir arkadaşıyla paylaşımında bulunurum diyenlerin oranı % 37,6, ailemle paylaşımında bulunurum diyenlerin oranı % 17,2, okulumdaki psikolojik danışmandan destek alırım diyenlerin oranı % 1,1, abartılı tepkiler veririm diyenlerin oranı % 14, kendi içimde hallederim diyenlerin oranı % 44,6 olmuştur.

Bu verilerin bize anlattığı sonuç şudur ki; lise 1 dönemindeki öğrenciler kendilerini kötü hissettiklerinde büyüklerinden yardım almayı tercih etmemektedirler. Kendi içlerinde halletme ilk tercih edilen baş etme stratejisi iken bir arkadaşıyla paylaşmak ikinci sırada gelmektedir. Arkadaşım ile paylaşırım diyenlerin yaklaşık yarısı kadar öğrenci olumsuz

durumlar yaşadığında ailesiyle paylaşmayı tercih etmektedir. Psikolojik danışmanla paylaşmayı tercih edenlerin oranı ise sadece ve sadece % 1,1'dir. Öğrencilerin olumsuz duygularıyla baş etmeye çalışırken okullarındaki psikolojik danışmanlardan yeterince faydalanmamaları üzücü bir sonuçtur. “Öğrenciler hoşlarına gitmeyen bir durumla karşılaştıklarında okullarındaki rehber öğretmenlerinden danışmanlık almayı tercih etmemektedirler” şeklindeki hipotez böylece doğrulanmaktadır.

**Tablo 31: Velilere Göre Öğrencilerin Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Şekilleri**



Olumsuz duygularının yoğun olduğu dönemlerinde çocuklarının kendini yalnız hissettiğini söyleyen velilerin oranı % 11,9, bir arkadaşıyla paylaşmada bulunur diyenlerin oranı % 20,8, ailesiyle paylaşmada bulunur diyenlerin oranı % 32,7, abartılı tepkiler verir diyenlerin oranı % 17,8 ve kendi içinde halleder diyenlerin oranı % 38,6 iken okulundaki psikolojik danışmandan destek alır diyen veli bulunmamaktadır.

Yalnızlık hissetmeyle ilgili velilerin cevapları öğrencilerin cevaplarının yaklaşık yarısı kadar olmuştur. Aile ile paylaşım noktasında öğrencilerin cevapları ailelerinin cevaplarının yarısı kadar gerçekleştirilmiştir. Velilerin görüşlerine göre öğrenciler olumsuz duygularıyla baş ederken öncelikle kendi içlerinde halletmeyi tercih etmekte, ikinci tercih olarak aileleriyle paylaşımında bulunma yoluna gitmektedirler. Oysa öğrencilerin görüşleri değerlendirildiğinde ailelerle paylaşımında bulunma dördüncü tercih edilen baş etme yöntemi olarak saptanmaktadır.

### 3.1.4. Öğrencilerin Sosyal İletişimleri

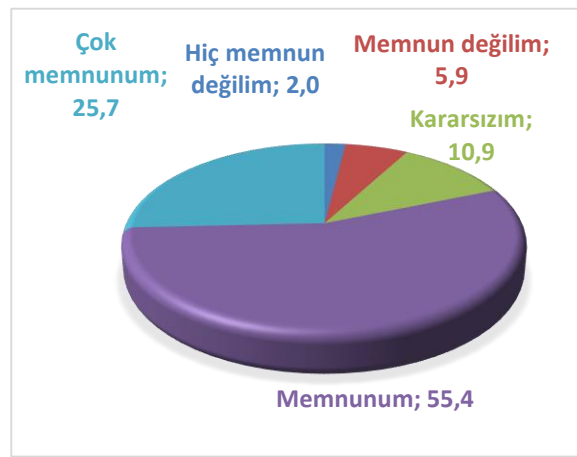
#### 3.1.4.1. Öğrencilerin Sosyal İlişkilerdeki Başarı Durumları

Sosyal bir varlık olarak insanların iletişim ve etkileşim ağları oldukça önemlidir. Teknoloji destekli modern çağda bilgi toplumunun da katkılarıyla insanların sürekli bireyselleştiği ve bu bireysel yaşamın önemli aktörlerinin de gençler olduğu görülmektedir. Çocukların sosyalleşmesi, gündelik hayat pratiklerini ve eğitim süreçlerindeki başarı seviyelerini çok etkilemektedir.

Tablo 32: Öğrencilerin Sosyal İlişkilerdeki Başarıları



Tablo 33: Velilere Göre Öğrencilerin Sosyal İlişkilerdeki Başarıları



Çalışmada öğrencilerin aileleriyle, arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla iletişimlerinden memnuniyetleri ile ilgili katılımcıların % 3,8'i hiç memnun olmadığını, % 5,4'ü memnun olmadığını, % 14,5'i kararsız olduğunu, % 44,1'i memnun olduğunu, % 32,3'ü çok memnun olduğunu belirtmektedirler.

Velilerin % 2'si çocuğunun sosyal ilişkilerindeki iletişim başarısından hiç memnun olmadığını, % 5,9'u memnun olmadığını, % 10,9'u kararsız olduğunu, % 55,4'ü memnun

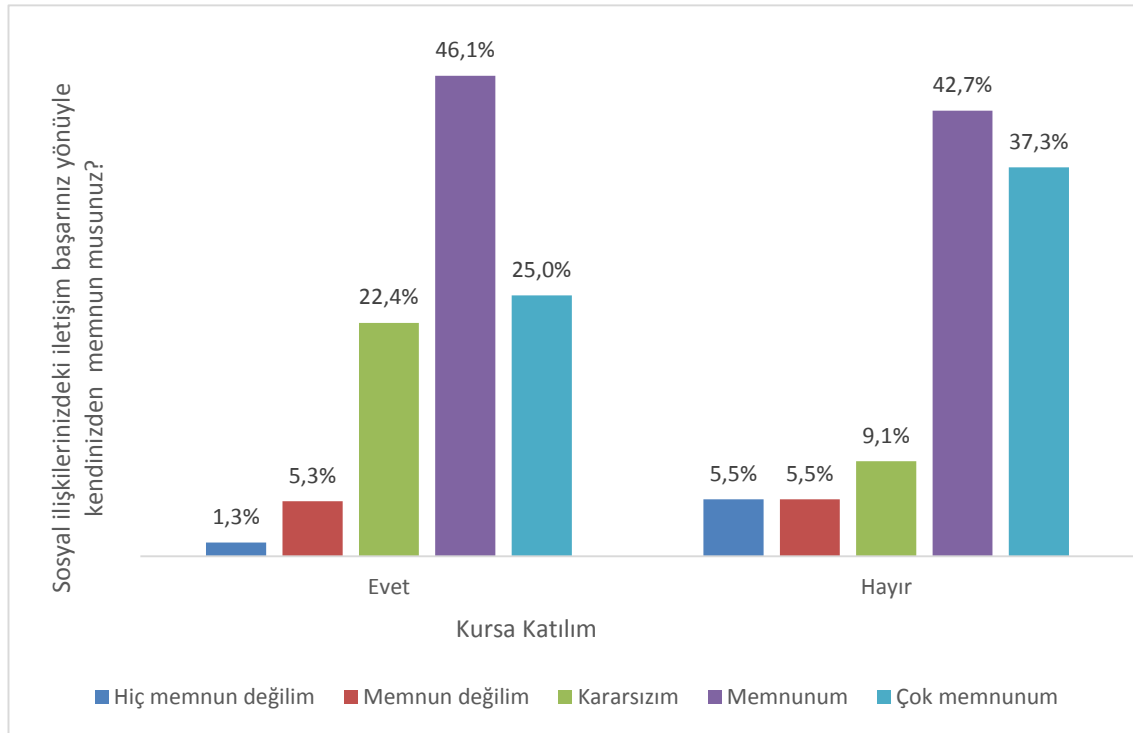


olduğunu, % 25,7'si çok memnun olduğunu ifade etmektedirler. Burada çocukların sosyal ilişkiden ne anladıkları da önemlidir.

Öğrencilerin % 76,4'ü sosyal ilişkilerindeki iletişim başarısından memnun iken ebeveynlerin % 81,4'ü çocuklarını bu konuda başarılı bulmaktadır. Her iki grubun görüşleri arasında ciddi bir fark gözükmemektedir. Bu küçük farkın çocuklarla ebeveynlerin iletişim başarısına yükledikleri anlam ve beklenti farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ailelerin çocukları hakkında bu derece memnun olmaları iyi bir gelişmedir.

### 3.1.4.2. Kursa Katılımın Sosyal İlişki Becerisine Ektisi

**Tablo 34: Kursa Katılan Öğrencilerin İletişim Başarıları**



$X^2=9,719$   $df=4$   $p=0,045$

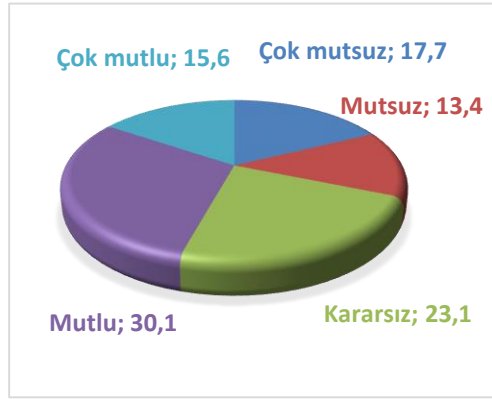
Sosyal hayattaki kişi ve gruplarla kurulan ilişkilerde başarılı bir iletişim sağlayabilmek bireylerin yaşam kalitesini artırmakta ve kendilerini gerçekleştirmelerinde destekleyici rol oynamaktadır. Sağlıklı iletişim kişileri çevrelerindeki insanlarla kaliteli etkileşimde bulunmalarını ve sosyal çevrelerini geliştirmelerini sağlar.

Araştırmada ilgi alanına göre bilimsel ve sanatsal kurslara katılan öğrencilere sorulan "Sosyal ilişkilerinizdeki (arkadaşlarınızla, ailenizle, akrabalarınızla, vb) iletişim başarınız

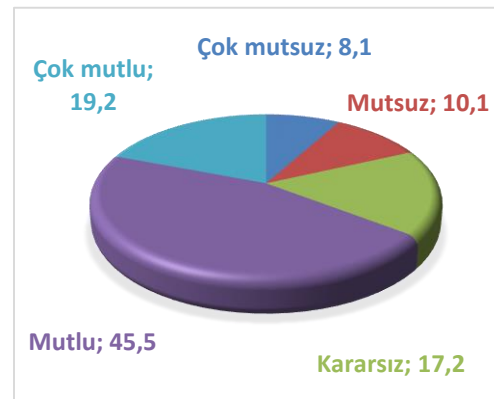
yönüyle kendinizden memnun musunuz?” şeklindeki soruya verilen cevaplar incelendiğinde; kurslara katılımla sosyal ilişkilerdeki iletişim başarısı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. P değerinin 0,045 olarak bulunması bu anlamlı ilişkiyi ispatlamaktadır. Bilimsel ve sanatsal kurslara katılmayan öğrencilerden sosyal ilişkilerindeki iletişim başarısından hiç memnun olmayan ve memnun olmayanların toplam yüzdesi % 11 iken katılan öğrencilerde bu oran % 6,6’dır. Yani kurs katılımı olmayan öğrenciler iletişim becerilerini daha yetersiz olarak değerlendirmektedirler. Bu sonuç araştırmanın hipotezlerinden “öğrencilerin kurslara katılımının sosyal ilişki ve becerilerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir” ifadesini doğrulamaktadır.

### 3.1.4.3. Misafirden Memnuniyet

Tablo 35: Öğrencilerin Misafirden Memnuniyeti



Tablo 36: Velilere Göre Öğrencilerin Misafirden Memnuniyeti



Misafirlik Türk örf ve adetlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Zamanın getirdiği yeniliklere ayak uyduran genç neslin eğlenme ve dinlenme aktiviteleri de kendinden önceki nesillere göre farklılıklar göstermektedir ve bu aktiviteler arasında eve gelen misafirlerle vakit geçirmek pek de tercih edilmemektedir.

Eve misafir gelmesinden öğrencilerin memnuniyet durumları incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin % 17,7’si bu durumdan çok mutsuz olduğunu, % 13,4’ü mutsuz olduğunu, % 23,1’i kararsız olduğunu, % 30,1’i mutlu olduğunu ve % 15,6’sı çok mutlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Velilerin eve misafir geldiğinde çocuklarının mutluluk durumu ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde velilerin % 8,1’i çocuklarının çok mutsuz, % 10,1’i mutsuz, % 17,2’si kararsız, % 45,5’i mutlu ve % 19,2’si çok mutlu olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrencilere göre, eve misafir gelmesinden hoşlanan ve mutluluk düzeyi artan öğrenciler tüm öğrencilerin % 45,7'sini oluşturmaktadır. Velilere göre ise bu oran % 64,7'dir. Ebeveynler çocuklarının gelen misafirlerden memnun olduğu izlenimindedirler. “Çocuklar eve misafir gelmesinden hoşlanmamaktadırlar” hipotezi velilerin cevaplarına göre doğrulanmazken öğrencilerin cevaplarına göre doğrulanmaktadır.

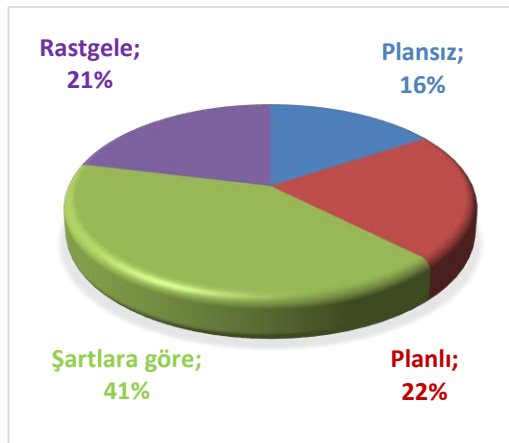
### 3.1.5. Serbest Zaman Etkinlikleri

Serbest zaman etkinlikleri öğrencilerin gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Araştırmada öğrencilere ve velilere sorulan sorularla öğrencilerin serbest zaman etkinlikleri araştırılmıştır. Öğrencilere, sevdiği bir büyüğüyle ya da arkadaşıyla vakit geçirirken, gezi-piknik gibi faaliyetlerde, televizyon izlerken, bilgisayar oyunu oynarken, sosyal medyada vakit geçirirken, ders dinlerken, ödev yaparken, kitap okurken, sportif bir kurs etkinliğinde ve ilgi alanına uygun bir kurs etkinliğinde kendini nasıl hissettikleri sorulmuştur. Aynı sorular velilere de çocukları için yöneltilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

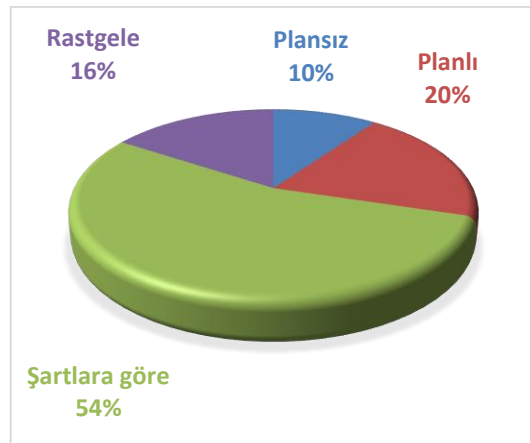
#### 3.1.5.1. Okul Dışı Vakitleri Değerlendirme Şekli

Vakit insanların hayatındaki en değerli olgulardan biridir. Vaktini planlayarak, hesaplayarak geçiren bireylerin kendi gelişimleri adına biriktirecekleri pozitif kazanımlar oldukça fazladır.

Tablo 37: Okul Dışı Vakitlerin Değerlendirilmesi



38: Velilere Göre Okul Dışı Vakitlerin Değerlendirilmesi



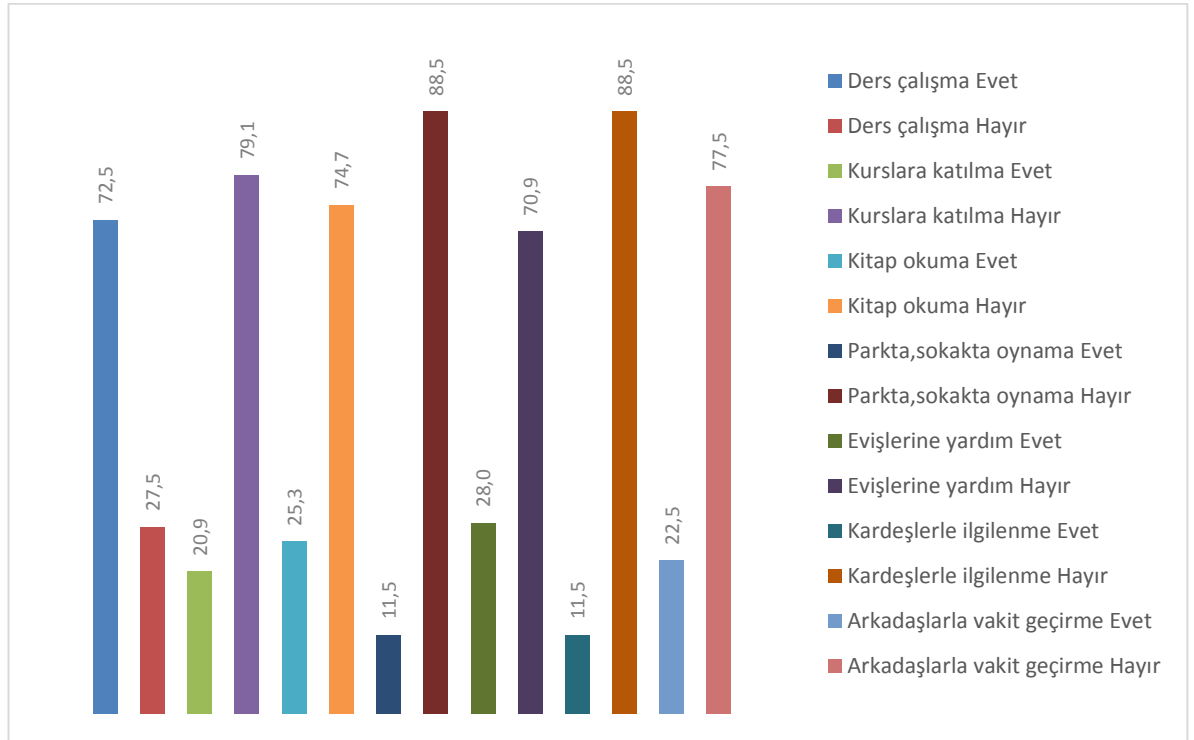
Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece % 22'si okul dışı vakitlerini planlı geçirdiğini ifade ederken velilerin sadece % 20'si çocuklarının okul dışı vakitlerini planlı geçirdiğini belirtmişlerdir. Bu veriler velilerin çocuklarını gayet iyi tanıdıklarını göstermektedir.

Ebeveynlerin çocuklarını tanımaları oldukça olumlu bir durumdur. Ancak, okul dışı vakitlerin planlanmadan geçirilmesi kaygı verici bir durumdur. Bu veri araştırmanın başlangıç aşamasında doğru olduğunu varsayarak yola çıktığımız “öğrenciler okul dışı vakitlerini planlayarak geçirmemektedirler” hipotezini doğrulamaktadır.

### 3.1.5.2. Serbest Zamanlarla İlgili Ebeveyn Tavsiyeleri

Anne babaların çocuklarının okul dışındaki serbest zamanlarının doğru planlanmasının ne kadar önemli olduğunun farkında olması gerekmektedir. Serbest zaman etkinliklerinin planlı ve ilgi alanlarına uygun gerçekleştirilmesi öğrencilerin özgünlüğünü ortaya çıkarmaktadır. Herkesten farklı olan kabiliyetleri güçlendirebilme serbest zamanlardaki aktivitelerle yakından ilgilidir. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynleri çocuklarının serbest zamanlarını yönlendirirken çocuklarının ilgi alanlarını ve güçlü yönlerini öncelemek yerine akademik başarı merkezli düşünmektedirler.

**Tablo 39: Öğrencilere Göre Ebeveynlerin Serbest Zamanlarla İlgili Tavsiyeleri**

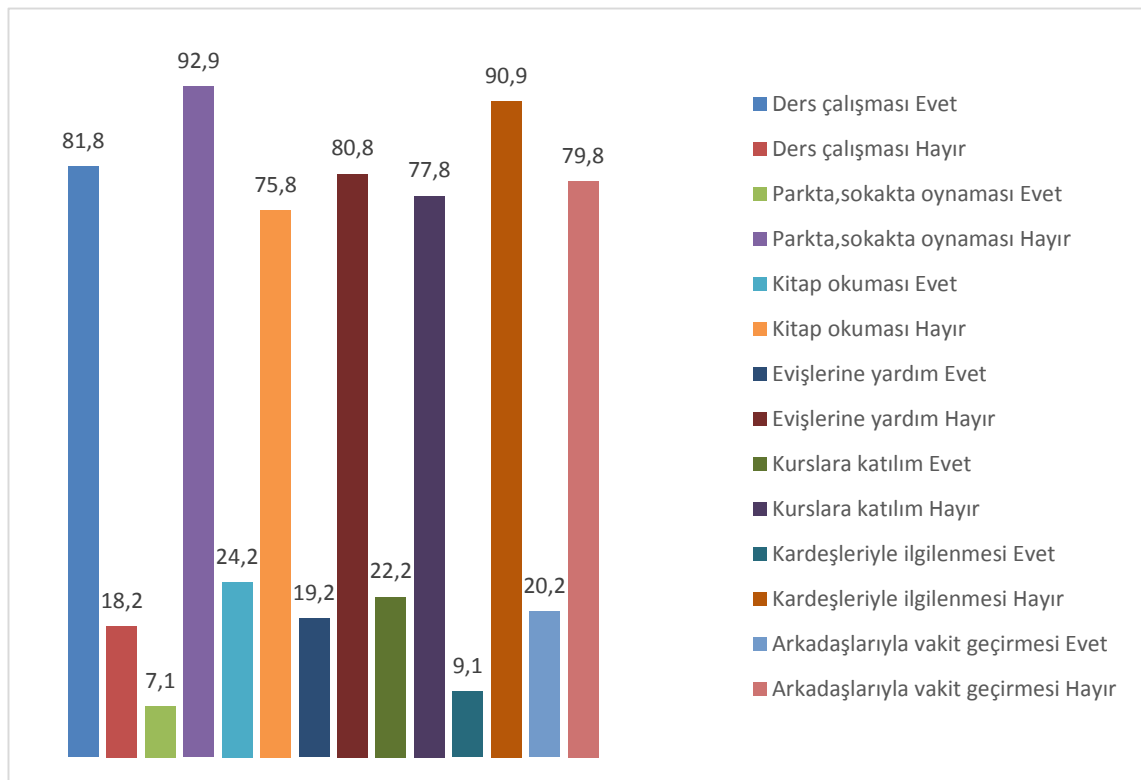


Öğrenciler ebeveynlerinin serbest zamanlarında kendilerine sırasıyla en çok ders çalışmalarını (% 72,5), ev işlerinde yardım etmelerini (% 28), kitap okumalarını (% 25,3), arkadaşlarıyla vakit geçirmelerini (% 22,5), kurslara katılma (% 20,9) şeklinde tavsiyede

bulduğunu belirtmişlerdir. Parkta, sokakta oynama ve kardeşlerle ilgilenme % 11,5 ile velilerin çocuklarını en az yönlendirdikleri aktiviteler olmuştur.

Eğitim sisteminin başarı odaklı olması velilerin çocuklarının gelişiminde çok etkili olan kitap okuma ile ilgili yönlendirmelerinin bile yeterli olmadığını gözler önüne sermektedir. Öğrencilerin boş zamanlarında kendi ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda kurs etkinliklerine katılmaları öğrencilerin cevaplarına göre velilerin gündeminde ancak beşinci sırada yer alabilmektedir.

**Tablo 40: Velilere Göre Ebeveynlerin Serbest Zamanla İlgili Tavsiyeleri**



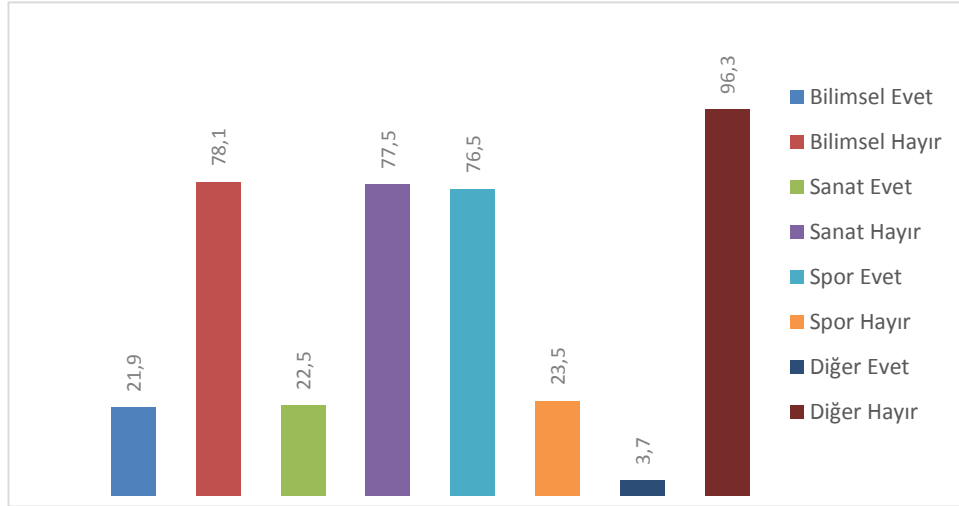
Veliler öğrencilerine serbest zamanlarıyla ilgili sırasıyla ders çalışma (% 81,8), kitap okuma (24,2), kurslara katılım (% 22,2), arkadaşlarıyla vakit geçirme (% 20,2), ev işlerine yardım (% 19,2), kardeşleriyle ilgilenmesi (% 9,1), parkta, sokakta oynaması (% 7,1) olarak gerçekleşmiştir. Velilerin çocuklarını serbest zamanlarında yönlendirmeleriyle ilgili görüşleri olması gerekenle paralellik göstermektedir. Velilerin cevaplarında da eğitimin başarı odaklı olmasının etkileri görülmektedir.

Kurs etkinlikleriyle öğrencilerin ilgi alanlarının pekiştirilmesi, öğrencilerin anne babaları için verdikleri cevaplarda da velilerin kendileriyle ilgili verdikleri cevaplarda da % 20 civarında olması bu hususta yapılması gereken çok şey olduğunu göstermektedir.

Parkta, sokakta oynamanın her iki grupta da son sırada yer alması modern şehir hayatının çocuklara armağanıdır. Çevrenin etraflıca tanınmaması ve insanlara duyulan güvenin az olması ebeveynleri çocuklarının sokaklarda ve parkta vakit geçirmesi noktasında kaygılandırmaktadır.

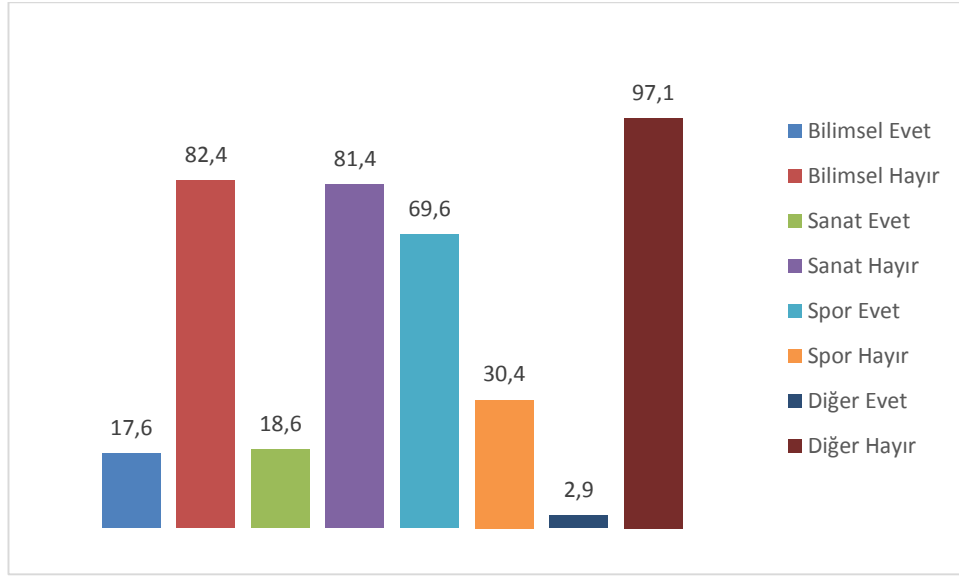
### 3.1.5.3. Bilim, Sanat ve Spor Kurslarına İlgi

Tablo 41: Öğrencilerin Bilim, Sanat ve Spor Kurslarına Katılımları



Öğrencilerin kurslara katılım durumları irdelendiğinde bilimsel kurslara gidenlerin oranı % 21,9, sanatla ilgili kurslara gidenlerin oranı % 22,5, spor kurslarına gidenlerin oranı % 76,5 ve diğer kategorilerdeki kurslara gidenlerin oranı % 3,7 olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin sportif kurslara katılma durumları göz doldururken diğer kurslara katılım durumları oldukça düşüktür.

**Tablo 42: Velilere Göre Öğrencilerin Bilim, Sanat ve Spor Kurslarına Katılımları**

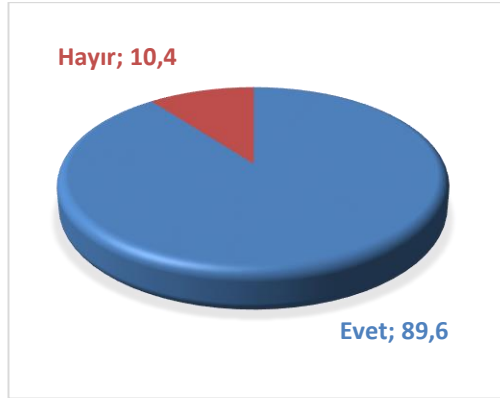


Velilerin cevaplarına göre öğrencilerin % 17,6'sı bilimsel kurslara, % 18,6'sı sanatla ilgili kurslara, % 69,6'sı sporla ilgili kurslara ve % 2,9'u diğer kurslara katılmıştır. Sporla ilgili kurslara katılımın öğrenci cevaplarıyla aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Ancak genel olarak çocukların kurslara katılımları olması gereken düzeyde değildir.

#### 3.1.5.4. Serbest Zaman Aktivitelerinden Beklenen Sonuçlar

Tablo 43: Öğrenciye Göre Serbest Zaman Aktivitelerinin Etkileri

Tablo 44: Velilere Göre Serbest Zaman Aktivitelerinin Etkileri



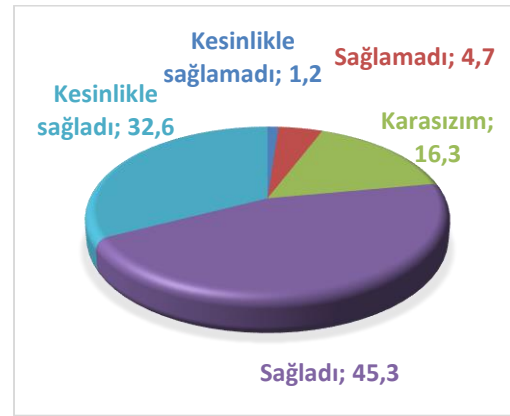
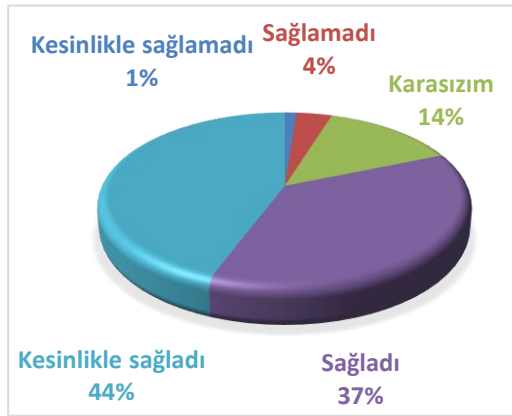
Öğrenciler serbest zamanlarında keyifle yapacakları aktivitelerin onları daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal yapıp yapmayacağı ile ilgili soruya % 89,6 oranında evet diye cevap vermişlerdir. Öğrencilerin ilgi alanlarına uygun aktivitelere yönlendirilmeleri onları daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal kılacaktır. Bu konu da öğrencilerin de istekli olması bu konuda yapılacak proje ve uygulamaların başarıya ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Velilerin çocuklarının serbest vakitlerinde yapacakları isabetli aktivitelerin onları daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal yapacağına dair inançları çocuklarından daha güçlüdür. Bu soruya büyük bir çoğunluk (% 95) evet ve çok az bir grup da (% 5) hayır diye cevap vermişlerdir. Bu cevaplar “Hem öğrenciler hem de veliler serbest zamanlarında keyifle yapacakları aktivitelerin öğrencileri daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal yapacağını düşünmektedirler” hipotezini geçerli kılmaktadır.

### 3.1.5.5. Kursların Öğrenciye Psikolojik, Fiziksel ve Sosyal Faydaları

Tablo 45: Öğrenciye Göre Kursların Öğrencilere Faydaları

Tablo 46: Velilere Göre Kursların Öğrencilere Faydaları



Kursların kendisine faydalı olup olmadığı yönündeki soruya öğrencilerin % 1’i kesinlikle sağlamadığı, % 4’ü sağlamadığı, % 14’ü kararsız olduğu, % 37’si sağladığı ve % 44’ü kesinlikle sağladığı yönünde görüş bildirmişleridir. Öğrencilerin katıldıkları kurslardan kazanımlı ayrıldıkları görülmektedir. Çocukların yaşları gereği birçok etkinliğe katılmaları gelişimlerini güçlendirmekte ve anlama kabiliyetlerini artırmaktadır. Öğrencilere serbest zamanlarını ilgi alanlarına uygun, istedikleri aktivitelerle geçirme fırsatı verilmeli ancak sürecin sağlıklı ilerlemesi için yetişkinler tarafından takip mekanizması bulunmalıdır.

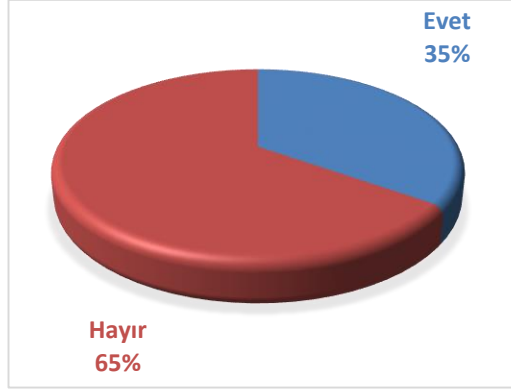
Veliler öğrencilerinin katıldıkları kursların çocuklarına yararlı olduğunu düşünmektedirler. Çocuklarının katıldığı kursların psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak faydalı olmasıyla ilgili olarak velilerin % 1,2’si kesinlikle sağlamadı, % 4,7’si sağlamadı, % 16,3’ü kararsızım, % 45,3’ü sağladı ve % 32,6’sı kesinlikle sağladı şeklinde cevaplamışlardır. “İlgi alanlarına göre çeşitli kurslara katılan öğrenciler ve velileri bu kursların öğrencilere fayda sağladığını düşünmektedirler”



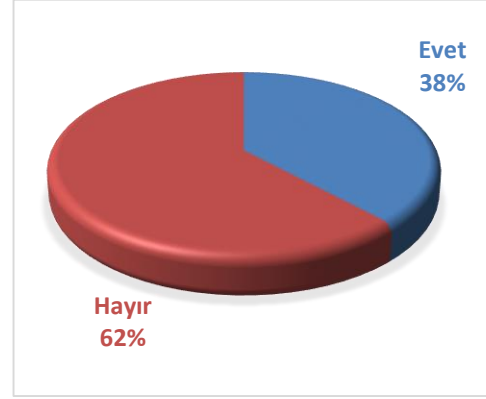
hipotezi çeşitli kurslara katılan öğrencilerin % 81'inin velilerinin ise % 77,9'unun kursları faydalı bulmasıyla doğrulanmaktadır.

### 3.1.6. Okul Sosyal Hizmetinin Bilinirliği

Tablo 47: Okul Sosyal Hizmetinin Öğrencilerdeki Bilinirliği



Tablo 48: Okul Sosyal Hizmetinin Velilerdeki Bilinirliği



Okul sosyal hizmeti dünyada yüz yıllık bir geçmişe sahip olsa da ülkemizde uygulama alanı bulunmamakta ve hem öğrenciler hem de veliler tarafından bilinmemektedir. Araştırmamıza katılan öğrenci ve velilerin cevapları benzerlik göstermektedir. Öğrencilerin % 35'i velilerin % 38'i okul sosyal hizmetinden haberdar olduğunu belirtirken öğrencilerin % 65'i velilerinse % 62'si okul sosyal hizmetini bilmediklerini belirtmişlerdir.

Okullarda yaşanan birçok sosyal sorunun çözümünde çok etkili olacak uygulamalara sahip olan okul sosyal hizmetinin bilinirliğinin de az olması oldukça üzücü bir durumdur. “Öğrenci ve veliler okul sosyal hizmeti hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir” hipotezi okul sosyal hizmetini bilip bilmediklerine yönelik sorunun verileriyle doğrulanmış olmaktadır.

### 3.2. Sosyal Deney

Öğrencilerle okul sosyal hizmeti kapsamında bir sosyal deney yapılmıştır. Bu deneyde okul ortamında çeşitli sorunları olduğu bilinen çocukların, yapılacak çeşitli uygulama ve faaliyetlerle yaşayacakları değişimleri tespit etmek hedeflenmiştir. Ulaşılabilecek olumlu sorunların okul sosyal hizmeti kapsamında aynı durumdaki diğer dezavantajlı öğrencilerin problemlerinin çözümüne örnek teşkil edeceği öngörülmüştür. Gerçekleştirilen sosyal deney çocukların problemleri ve bu problemlerle baş etmeleri

yöntemleri hakkında farkındalık kazanmalarına fayda sağlamış, velilerin de çocuklarının sorunlarına yaklaşım tarzlarını ve çözerken uygulamaları gereken yöntemleri tekrar gözden geçirmelerine imkan sağlamıştır.

Yapılan sosyal deneyde, okul yönetimi ve psikolojik rehber ve danışmanın tavsiyeleri doğrultusunda altıncı sınıf öğrencilerinden okula uyum sorunu, içine kapanıklık, ailevi sorunlar, derslerde ilgisini toplayamama, ilgiyi kendinde toplama amacıyla ders disiplinini aksatma ve akademik başarı düşüklüğü gibi sorunlar yaşayan yirmi öğrenci tespit edilmiştir. Bu öğrencilere ve ailelerine anket uygulanarak ve sınıf öğretmenleriyle görüşme yapılarak çocukların psikolojik durumları, sosyal durumları ve akademik başarı durumları tespit edilmiştir.

Bu öğrencilerden dokuz tanesinin dört tane bilişsel, yedi tane de spor etkinliğinden ilgi alanlarına göre ikişer tanesini sıralamaları istenmiştir. Satranç, drama, diksiyon ve etkili ve hızlı okuma kursları arasından tercih ettikleri diksiyon ve basketbol, voleybol, futbol, tekvando, kickbox, karete ve masa tenisi arasından tercih ettikleri basketbol kurslarına kendi okul ortamlarında katılmaları sağlanmıştır. Okul ortamının tercih edilmesindeki amaç, alıştıkları ve ulaşımını ayarladıkları bir mekanın deneye katılan öğrencilerin devamlılığını sağlamaktır.

Ayrıca her hafta kurs eğitiminin sonunda araştırmacı tarafından çocukların etkili ders çalışma, anne babanın değeri, özgüven, kendini doğru ifade etme, arkadaşlarla diyalog, öfke kontrolü, sağlıklı beslenme, spor, vatan sevgisi, istismardan korunma, yalan, para yönetimi, yaşlılar, engelliler, çalışan çocuklar ve biz insanlara nasıl faydalı olabiliriz gibi konular hakkında katılımlı anlatım, drama gibi yöntemler kullanılarak bilgilendirme yapılmıştır. Uygun olan konularla ilgili öğrencilerin etkinlik yapması istenmiştir. Etkili ders çalışma konusu işlendiğinde eğitimlerine öğleden sonra devam eden bu öğrencilerin ödevlerini akşamdan bitirip bitirmedikleri her hafta kontrol edilmiştir. Anne babanın önemi işlendiğinde çocuklardan anne babalarını sevindirip mutlu edecek eylemlerde bulunmaları istenmiştir. Çocuklarla geçirilen bu zaman dilimlerinin ilgi çekici ve eğlenceli olması için her hafta çocuklara kek, meyve suyu, çikolata, elma, simit, poğaç, kurabiye şeklinde küçük ikramlar sunulmuştur. Çocuklara sunulacak ikramları bazı haftalar gönüllü veliler temin etmişlerdir.

On iki haftalık sürecin sonunda başlangıçtaki anketler öğrenci ve velilere tekrar uygulanmıştır. Ayrıca öğrenci ve velilerden proje hakkındaki görüşleri alınmıştır. Çocukların sınıf öğretmenleriyle tekrar görüşülerek çocukların yeni durumları hakkında bilgi alınmıştır.

Sosyal deneydeki öğrencileri Ö1, Ö2,Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7,Ö8, Ö9 diye isimlendirip sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin ve ailelerinin bu öğrenciler hakkında deney başlangıcındaki ve deney sonundaki görüşleri tablo halinde aşağıya çıkarılmıştır.

**Tablo 49 : Öğrencilerin Başlangıç Değerlendirmeleri**

	Başlangıç Değerlendirmesi		Sonuç Değerlendirmesi
	Öğretmen	Ebeveyn + Çocuk	Öğretmen
Ö1	Sakin, pasif, akademik başarı düşük.	Dikkatsiz, öfkeli.	Daha konuşkan, derslere katılımında artış var.
Ö2	Algılama sorunu var, pasif, diyalog sorunu var.	İlgisiz aile, dikkat dağınıklığı.	Ders durumunda gelişme yok, sosyalleşmesinde düzelme var.
Ö3	Ödev yapmama, derste gereksiz konuşma, ilgi odağı olmak isteme.	Öfkeli, kararsız, çekingen, arkadaş çevresi kötü.	Ödev sorunu aşıldı, derslerde konuşması azaldı.
Ö4	İçine kapanık, çekingen, derse katılım sorunlu	Dersleri sevmiyor, çekingen.	Çekingenliği gitti, derslere katılmaya başladı, ders başarısında gelişme yok.
Ö5	Ders düzenini bozan davranışlar, argo, küfür, ödev yapmama, ilgi odağı olmak isteme.	Dikkatsiz.	Daha dikkatli, daha hanımefendi, ödev sorunu kısmen aşıldı.
Ö6	Ders başarısı düşük, ödev yapmada sorun var, arkadaş çevresi sorunlu.	Ders sevmiyor, arkadaş çevresi kötü.	Dersleri daha dikkatli dinliyor, arkadaş çevresini değiştirdi.
Ö7	Hassas, alıngan, çabuk sinirleniyor, öfkeli, bağlanma sorunu var, ders durumu iyi değil.	Yalnız, öfkeli, çekingen, arkadaş çevresi kötü.	Öfke kontrolünde düzelme var, daha sakin, arkadaşlıklarında daha dikkatli

Ö8	Algılama sorunu var, derslere katılmıyor, arkadaşlarıyla diyalog sıkıntılı, ders başarısı düşük, ailenin akademik başarı beklentisi yok.	Dikkatsiz, algılama sorunu var, çekingen, akademik başarı düşük.	Derslere aktif olarak katılmaya başladı, özgüveninde artış var, hayatındaki en yüksek yazılı notunu deney sırasında aldı.
Ö9	Parçalanmış aile, dersleri sevmiyor, arkadaşlarıyla uyumsuz, yalan söyleme özelliği var.	Derslere ilgisiz, karamsar, çekingen.	Değişme yok. Sosyal deneye tam olarak katılmadı.

Başlangıçta akademik başarı düşüklüğü, ödev yapmama, sorunlu arkadaş çevresi, arkadaşlarla uyumsuzluk, alınganlık, öfke, pasiflik, yalan, argo, küfür, ders akışını bozan davranışlar gibi birçok sorun tespit edilmiştir. Sosyal deney sonunda öğrencilerin son durumları incelendiğinde öğrencilerin çoğunun olumlu yönde gelişim gösterdiği görülmüştür. Birçok öğrencinin derse katılımında artış, ders akışını bozan öğrencilerde daha dikkatli tutumlar, çekingen öğrencilerde daha rahat iletişim, ödevini zamanında yapmayan öğrencilerde iyileşmeler, saygısız davranışı olanlarda daha saygılı davranışlar gibi birçok güzel sonuç alınmıştır. Algılama sorunu olan ve ailesinin kendisinden akademik başarı beklentisi olmayan bir öğrenci deney esnasında hayatının en yüksek yazılı notunu 70 olarak almıştır.

Öğrencilerle gerçekleştirilen sosyal deneyin sonunda deneyde yer alan araştırmacı, basketbol hocası ve diksiyon hocasının öğrencilerle diyalogda başarılı oldukları görülmüştür. Velilerin deneyi faydalı buldukları, tekrar uygulanması durumunda öğrencilerinin yine katılmasını arzuladıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin de benzer düşüncede oldukları gözlenmiştir. Aşağıdaki tablolarda öğrencilerin ve velilerin deney hakkındaki görüşleri yer almaktadır.

**Tablo 50: Öğrencilerin Deneyle İlgili Görüşleri**

	Sosyal deney nasıldı?	Sana katkıları?	Başka öğrencilere uygulanmalı mı?	Öneri ve tavsiye?
Ö1	Çok iyi ve eğlenceli	Daha düzgün konuşma ve daha dikkatli davranma.	Evet.	Kurs devam etmeli.
Ö2	Çok iyi ve güzeldi.	Daha hızlı konuşabiliyorum.	Evet.	Daha çok öğrenciye uygulanmalı.
Ö3	Çok etkili ve güzeldi.	Kitap okuma, derslerime dikkat etme ve düzenli çalışma.	Evet.	Daha fazla ders olmalı ve daha uzun sürmeli.
Ö5	Çok güzel ve zevkliydi, güzel vakit geçirdim.	Zamanı iyi kullanma, birçok konuda bilinçlenme ve bilgi dağarcığımın gelişmesi.	Evet, ama bizim yerimiz hep farklı olsun.	Bence böyle iyi, daha geç başlayabilir, sabah erken kalkmak zor oldu.
Ö6	.....	.....	.....	.....
Ö7	Çok güzeldi.	Merak ettiğim soruları sordum, dertlerimi paylaştım, hocaları çok sevdim, baskette ilerledim.	Evet, ama bizi yine almamız.	Bence çok iyi.
Ö8	Çok güzeldi, çok sevdim.	Baskette çok ilerledim.	Evet.	Önerim yok.
Ö9	.....	.....	.....	.....

Sosyal deney boyunca diksiyon, basketbol derslerinde ve araştırmacı ile geçirilen zaman dilimlerinde öğrencilere etkili bir eğitim vermek öğretmenler açısından oldukça zorlayıcı olmuştur. Öğrencilerin birbiriyle didişmeleri, sağlıklı ders akışını bozucu tavırları ve dikkat eksiklikleri gibi durumları öğretmenlerin oldukça özverili olmalarını gerektirmiştir. Ancak öğrencilerin deney sonundaki kazanımları ve deneyle ilgili yorumları bu özveriye değdiğini göstermiştir. Öğrencilerin hemen hemen hepsi deneyi sevdiğini söylemiş,

kendilerine kazandırdığı faydaları sıralamış ve sosyal deneyin başka öğrencilere de uygulanmasını istemişlerdir.

**Tablo 51: Velilerin Deneyle İlgili Görüşleri**

	Sosyal deney nasıldı?	Çocuğunuza katkıları?	Çocuğunuzun bu deneyle ilgili sizinle paylaşımları?	Öneri ve tavsiye?
V1	İyiydi.	Daha düzgün cümleler kuruyor, daha paylaşımcı ve daha sosyal.	Bizim çocuğumuz beğenerek, isteyerek katıldı.	Devam etmesini istiyoruz.
V2	Çok güzel.	Daha mutlu.	Severek katıldığını gördüm.	Sportif faaliyetler daha yoğun olabilir.
V5	Oldukça başarılı. Derslerle beraber sosyalliği ve ahlaki gelişimi önemsemesi güzel.	Sosyal açıdan çocuğum ilerledi, daha iletişimci, daha sakin.	Gün gün yapılan faaliyetleri detaylıca anlatıyor.	Daha çok çocuğa ulaşmalı.
V7	Memnunuz.	.....	.....	Çocuğumun problemleriyle daha çok ilgilenmeniz.
V8	Katıldığımız için sevinçliyiz.	Diksiyonu düzeldi, ödevlerini cumadan bitiriyor, kitap okuyor.	Hocalarını çok seviyor, keyifle katılıyor.	.....

Deneyin sonlandırılma aşamasında, öğrencileri üniversite eğitimi almaya özendirmek amacıyla Sakarya Üniversitesi Esentepe Kampüsü'nü tanımalarına yönelik bir gezi düzenlenmiştir. Her hafta iki ders saati olarak aldıkları diksiyon dersini üniversite ortamında almaları sağlanmıştır. Ayrıca öğrencilere üniversite içerisindeki sosyal tesisler ve bazı fakülteleri inceleme fırsatı sunulmuştur.

Uygulanan sosyal deneyin gerçekleştirilme aşamaları ve öğrencilere kazandırdıkları düşünüldüğünde daha fazla dezavantajlı öğrenciye daha uzun süreli uygulanmasının çok daha yararlı olacağı tespit edilmiştir. Okul sosyal hizmetinde yer alan birçok uygulamadan sadece bir kısmının çok küçük bir ekiple ve haftanın sadece bir gününde

uygulanmasıyla birçok kazanım elde edildiği düşünöldüğünde okullarda uygulamaya geçirilecek okul sosyal hizmetinin ne kadar çok çocuğun hayatına dokunacağı ve ne kadar çok sorunun çözümünde etkili olacağı açıkça görölmektedir.

Okul sosyal servisinde yer alacak psikolojik danışman, okul sosyal çalışmacısı, psikolog, doktor, hemşire, sınıf öğretmeni, müdür, müdür yardımcısı ve gerekli durumlarda branş öğretmenlerinin koordineli bir şekilde çocukların sorunlarını mercek altına alıp, çözüm için gerekli uygulamaları beraber uygulamaları birçok çocuğu ve ailesini hayata karşı daha güçlü kılacaktır.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

### Sonuçlar

Bu araştırmada, öğrencilerin okul dışı vakitlerinde gerçekleştirdikleri etkinlikler, bu etkinliklerin çocuklara tesirleri ve ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumlarının çocuklarının biyo-psiko-sosyal gelişimlerine etkileri incelenmiş ve bulunan sonuçlar paylaşılmıştır. Öğrencilerin okul dışı vakitlerindeki aktivitelerinin akademik başarılarına, mutluluk durumlarına, yaşam enerjilerine, kendilerinden memnuniyet durumlarına, olumsuz durumlarla baş etmelerine, sosyal ilişkilerindeki başarılarına olumlu yansıdığı ve ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumlarının bu değişkenlerde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenciler serbest vakitlerinde sırasıyla daha çok spor, sanat ve bilim kurslarına katılmışlardır. Bu konuda velilerin görüşleri de öğrenciler gibidir. Bu verilere göre çocukların daha çok spor yapmayı tercih ettikleri ve sportif faaliyetler yapabilecek fırsatlarla buluşturulmalarının önemli olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların kişisel ve bilişsel gelişimini güçlendirmek, düşünce dağarcığını zenginleştirmek ve yaratıcı gücünü öne çıkarabilmek için sanat ve bilim alanında da çeşitli etkinliklere katılmaları desteklenmelidir.

Okul dışı serbest vakitlerinde bilimsel ve sanatsal kurslara katılan öğrencilerin kendilerinden memnuniyet seviyeleri katılmayanlardan daha yüksektir. Bu tür kurslar çocukların ilgisini, gelişimini, değişimini ve başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Araştırma sonuçlarına göre bu tür kurslara katılmayan öğrenciler sosyal ilişkilerinde daha zayıftır. Gençlerin farklı ortamlarda bulunmaları, yeni fırsatlarla buluşmaları ve yaşamı anlamlı kılacak aktivitelerle buluşturulmaları sosyal ilişki ağındaki başarı trendlerini olumlu etkilemektedir.

Serbest vakitlerin planlı geçirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Çocukların erken yaşta disiplinli olma, prensip sahibi olma, belli standartlara göre davranma gibi alışkanlıklar kazanmaları, serbest zamanlarını etkin bir şekilde dinlenerek, eğlenerek ve kendini geliştirerek kullanmalarını sağlamaktadır. Halbuki araştırma verilerine göre öğrenci ve velilerin sadece beşte biri çocukların serbest vakitlerini planlı geçirdiğini



belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan, toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi için çaba gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Öğrenciler ve veliler öğrencilerin serbest vakitlerinde ilgi alanlarına uygun, keyifle yapacakları faaliyetlerin onları, daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal yapacağı düşüncesindedirler. Öğrenciler katıldıkları kursların kendileri için yararlı olduğunu fikrindedirler. Veliler de öğrencilerin düşüncelerine katılmaktadırlar. Öğrencilerin yeterli serbest zamanlarının olması sağlanmalı ve bu zaman dilimini doğru yönde kullanmaları hususunda bilinçlendirilmelidirler. Öğrencilerin kurslara katılmalarının yararlı olduğuna inanmaları olumlu bir gelişmedir.

En etkili serbest zaman geçirme yöntemlerinden biri kitap okumadır. Araştırma bulgularına göre ders durumu iyi olan öğrencilerin kitap okurken aldıkları keyif daha fazladır. Kitap okuma ile ders başarısı arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca verilere göre, kitap okurken mutlu olduğunu söyleyen öğrencilerin genellikle kendilerini mutlu hissettikleri görülmüştür. Kitap okuma alışkanlığı, çocuklar için birçok yönden faydalı olmaktadır. Kitap okuma hususunda öğrenci ve velilerin ortak görüş bildirmeleri kitap okumanın gerekliliği ve faydaları konusunda ailelerde ortak bir konsensüsün oluştuğunu göstermektedir.

Velilerin ekonomik gücünün belli bir seviyenin üzerinde olması, çocuklarını çeşitli kurslara göndermelerini kolaylaştırmaktadır. Ekonomik durum, yaşamın birçok evresinde olduğu gibi ilgi alanlarının geliştirilmesinde de etkilidir. Bireylerin uygun kurslara katılabilmek için paraya ihtiyaçları bulunmaktadır. Temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra geriye kalan gelirin serbest vakitlerde yapılmak istenen aktiviteler için yeterli olması gerekmektedir. Bu konuda ilgili kamu kuruluşları ve güvenilir sivil toplum kuruluşlarının kaliteden ödün vermeden ücretsiz ya da düşük ücretli kurslar düzenlemeleri gençler için yararlı olacaktır.

Öğrenci-veli ve okul eğitimin olmazsa olmaz üçlüsüdür. Velinin bilinçli bir şekilde eğitim faaliyetlerinin takipçisi olması ve çocuğuyla yeterli düzeyde ilgilenmesi öğrencilerin eğitim kalitesini artırmaktadır. Velilerin çocuklarına karşı ilgili olması, çocuklarının akademik başarısını artırıcı yönde etkili olmaktadır. Velinin okulla bağlantısının en basit formu okul toplantılarıdır. Okul toplantılarına katılımları az olan velilerin çocuklarının başarı düzeyi düşüktür. Velilerin okul toplantılarına düzenli katılmaları çocuklarının

başarı durumunu olumlu yönde etkilemektedir. Okul toplantılarına katılımı engelleyen nedenlerin belirlenmesi ve bu nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapılması öğrencilere olumlu yansıtacaktır. Velilerin okula sadece toplantılarda gelmesi, çocuklarının eğitiminde etkin olarak yer almaları için yeterli değildir. Sınıf öğretmenlerinin, psikolojik danışman ve rehberlik öğretmenlerinin ve okul sosyal hizmet uzmanlarının velilerle etkin diyalog kurması, velilerin okula gelme sıklığını arttıracaktır. Sosyal servisin faaliyetlerinde velilerin yer alması, vakaların olumlu seyrinde etkili olacaktır.

Aileleri tarafından okul dışı vakitlerinde ilgi alanlarına uygun kurslara gitmeleri teşvik edilen çocukların yaşam enerjileri daha yüksektir. Öğrencilerin ilgi alanlarını geliştirmek için bir kursa katılmaları, o kurs etkinliklerini istekli bir şekilde, keyifle yapmalarını sağlamaktadır. İsteyerek yapılan bu faaliyetler çocukların kendisini daha iyi hissetmesine ve yaşam enerjilerinin yüksek olmasına yardımcı olmaktadır.

Öğrenci cevaplarına göre ebeveynler çocuklarının serbest zamanlarında onları sırasıyla en çok ders çalışmaya, ev işlerinde yardım etmeye, kitap okumaya, arkadaşlarıyla vakit geçirmeye, kurslara katılmaya yönlendirmektedirler. Veli cevaplarına göre ise bu sıralama ders çalışma, kitap okuma, kurslara katılım, arkadaşlarıyla vakit geçirme, ev işlerine yardım, kardeşleriyle ilgilenme, parkta, sokakta oynama olarak gerçekleşmiştir. Velilerin öncelikledikleri en önemli şeyin ders çalışma olduğu görülmektedir. Bu durum gelecek kaygısı dikkate alındığında anlaşılabilir olsa da öğrencilerin serbest vakitlerinde ilgi alanlarına göre keyif alıp, kendilerine özgü yeteneklerini geliştirebilecekleri, deşarj olacakları etkinliklerde bulunmaları, hem çocukların hem de velilerin yararınadır.

Birçok gelişmiş ülkede çok yaygın olan okul sosyal hizmeti hem veliler hem de öğrenciler tarafından yeterince bilinmemektedir. Öğrencilerin ve velilerin yaklaşık üçte ikisi daha önce okul sosyal hizmetini duymadıklarını ifade etmişlerdir. ABD’de yüz yıldır etkin olarak faaliyet gösteren okul sosyal hizmeti alanının görevleri Türkiye’deki okullarda rehberlik servisleri tarafından yerine getirilmektedir. Ancak rehberlik servislerindeki psikolojik danışmanlar öğrenci merkezli çalışmaktadırlar. Oysa okul sosyal hizmeti ekolojik perspektif gereği kişileri çevresi içinde birey olarak değerlendirmektedir. Bu da sorunların çözümü için çocuğun ilgili olduğu sosyal çevresiyle işbirliği yapmayı ve

gerekirse bu çevreyi iyileştirmek için çeşitli uygulamalar gerçekleştirmeyi gerektirmektedir.

Türk eğitim sisteminde okul sosyal hizmetinin etkili bir şekilde uygulanması şiddet, ihmal ve istismar, madde bağımlılığı, internetin yanlış kullanımı, pasiflik, asosyallik, akademik başarısızlık, küfür, argo, özgüven eksikliği gibi birçok sorunun çözümünde etkili olacaktır. Sosyal serviste görevlendirilecek psikolojik danışman, okul sosyal çalışmacısı, hemşire ve diğer üyelerin ekip ruhuyla konsültasyon yaparak çalışması, öğrencilerin, ailelerin ve okul personelinin yaşam kalitesinin artmasına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Çeşitli sorunları bulunan dokuz öğrenci ile gerçekleştirilen sosyal deneyde okul dışındaki vakitlerde yapılacak kaliteli etkinliklerin çocuklar için yararlı olduğu saptanmıştır. Deney kapsamında, basketbol, diksiyon dersleri, öğrenci ve velilerle bireysel görüşmeler ve grup görüşmeleri, eğitim ve davranışlarla ilgili farkındalık bilgilendirmeleri ve seminerler bulunmaktadır. Bu uygulamaların sonucunda öğrencilerde; akademik başarıda yükselme, özgüven artışı, sosyalleşme, derse katılımında artış, ödevlerin yapılmasında hassasiyet, ders akışını engelleyen davranışlarda azalma, öfkeli davranışlarda azalma, argo, küfür içeren kelimelerin daha az kullanılması gibi birçok olumlu sonuç alınmıştır.

Öğrencilerin olumsuz duygularının yoğun olduğu zaman dilimlerinde en çok tercih ettikleri tutumları sırasıyla, kendi içinde halletme, bir arkadaşla paylaşımında bulunma, kendini yalnız hissetme, aileyle paylaşımında bulunma, abartılı tepkiler verme, okuldaki psikolojik danışmandan destek alma şeklinde olmuştur. Velilerin söylemlerine göre ise bu sıralama kendi içinde halletme, aile ile paylaşımında bulunma, bir arkadaşla paylaşımında bulunma, abartılı tepkiler verme, kendini yalnız hissetme ve okuldaki psikolojik danışmandan destek alma şeklinde gerçekleşmiştir. Öğrencilerin sorunlarını kendi başına ya da bir arkadaşıyla halletme yoluna gitmesi sıkıntılı bir durumdur. Gençler, yetişkinlerin tecrübe ve tavsiyelerini kullanma yolunu seçmemektedirler. Oysa çocuklar, yetişkinlerle özellikle de çocuk refahına katkı sağlayacak alanlarda çalışan uzmanlarla rahatça iletişim ve etkileşim kurabilmeli ve onların birikimlerinden faydalanabilmelidirler. Bu bahsedilen uzmanların, öğrencilerle iletişim konusunda yeterli formasyona sahip olmalarını gerektirmektedir.

Gençler, yüz yüze iletişim ve etkileşimi ebeveynlerine oranla daha az tercih etmektedirler. Misafir, aile tarafından eve girmesi onaylanan kişidir. Misafir ağırlama aşamalarının ve

misafirle etkileşimin ev sahibine öğreteceği, kazandıracığı yararlı özellikler bulunmaktadır. Oysa öğrencilerin yarısından fazlası eve misafir gelmesinden hoşlanmamaktadır. Bu durum misafir ağırlamak ve misafirle sağlıklı etkileşimde bulunmak sonucu elde edilecek geleneksel öğretilerin, çocuklara aktarılmasının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. İlginçtir ki, velilerin üçte ikisi çocuklarının misafir gelmesinden hoşnut olduğunu düşünmektedirler.

## **Öneriler**

Öğrencilerin serbest vakitlerinde yaptıkları eylemler hem veliler hem de eğitimle ilgili yetkililerce titizlikle planlanmalıdır. Bu değerli vakitler, çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimlerdeki etkisi göz önüne alındığında, sadece öğrenci ve velinin insiyatifine bırakılmamalıdır. Bu konuda yetersiz velilerin düşünce ve davranışlarının geliştirilmesi, öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve uygun şartların sağlanması gerekmektedir. Okul dışı vakitlerin etkin kullanılması; çeteleşme, madde bağımlılığı, asosyallik, dikkatsizlik, akademik başarısızlık, suçlu olma-suça sürüklenme, ihmal ve istismar gibi birçok sorunun çözümünde etkilidir. Böylece birçok öğrencinin olumsuz durumlar yaşamaları önlenebilir, toplumdaki birçok sosyal sorunun şiddeti azalabilir.

Velilerin öğrencileriyle etkin ilgilenme gerçekleştirmelerine yönelik bilgilendirici ve uygulamaya dönük seminerler, etkinlikler, projeler özel olarak desteklenmelidir. Velinin ilgili olması, eğitim dünyasında arzu edilen bir durumdur. İlgili veli öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve sosyal servisin işini daha rahat yapmasını sağlar. Ailesi tarafından takip edildiğini bilen öğrenci, eğitimi esnasında daha dikkatli ve ilgili olur.

Çocuklar, toplum tarafından kabul gören meslekleri edinmek için gereğinden fazla ders çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar. Öğrenciler, sıralama sınavları nedeniyle tanınmasa da hep birilerini geçmek zorunda kalmaktadır. Bu sebeple gerilim, kaygı ve stres seviyeleri yüksektir. Streslerinin azalması ve öğrenmeye karşı ilgilerinin artması; kendilerini keşfetmeleri ve herkesten farklı olan özel yeteneklerine yatırım yapmaları sayesinde gerçekleşebilir. Velilerin, çocuklarının kendilerine has özelliklerini keşfetmeleri ve önemsemeleri konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Yarışmayı değil de dayanışmayı önceleyen grup çalışmaları, eğitim sisteminde daha fazla yer almalıdır. Bu konu eğitim sistemlerinin öncelikli hedefleri arasında bulunmalıdır.

Öğrencilerin ilgi alanlarının beslenmesine yönelik kursların sayısının artırılması, bu kursların, velileri ekonomik olarak zorlamayacak miktarlarda ücretlendirilmeleri ve gerek kalite gerekse güvenlik noktasında tatmin edici olması gerekmektedir.

Öğrencilerin her yönden sağlıklı olmaları ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için okullardaki sosyal servislere büyük görevler düşmektedir. Öğrencilerin olumsuz durumlarla baş ederken, okullarındaki psikolojik danışmanlardan yeterince yararlanmak istememeleri düşündürücü olmakla birlikte bu alanın yeterince bilinmediğini göstermektedir. Okullardaki psikolojik danışman sayısının az, görev çeşitliliğinin ise fazla olması sosyal servislerin işlevselliğini azaltmaktadır. Sosyal serviste sadece psikolojik danışman değil, sosyal çalışmacı, psikolog, hemşire gibi faydalı olabilecek meslek elemanlarının da bulunması ve bu üyelerin eşgüdüm halinde çalışmaları gerekmektedir. Okul sosyal çalışmacısının sosyal servisteki mesleki uygulamaları; öğrencilerin, ailelerinin ve okul personelinin yaşam kalitesini arttıracaktır.

Özellikle ilkokul ve ortaokullarda sosyal hizmetin etkin olması daha önemlidir. Çünkü sorunların kronikleşmeden, alışkanlık haline gelmeden, başlangıç aşamasında önlenmesi ilk ve ortaokul çağındaki çocuklara uygulanacak müdahalelerle gerçekleştirilebilir. Böylece ileride yaşanacak birçok sorun önlenmiş olacaktır.

Eğitimde okul sosyal hizmetinin etkin olarak yer alması, çocukların kapasitelerini tam olarak kullanıp kendilerini gerçekleştirmelerinin önündeki oluşmuş ve oluşacak engelleri azaltacak ya da ortadan kaldıracaktır. Kendini gerçekleştirmiş, üretken, mutlu, paylaşımcı bireylerden oluşmuş toplumların hedeflerini gerçekleştirmesi çok daha kolay olacaktır.

## KAYNAKÇA

### *Kitaplar*

Adams, R, L, Dominelli ve M, Payne. (2015), “*Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*”, T, Çiftçi (çev.), Nika Yayınevi, (orijinal baskı tarihi:2009), Ankara, s:34.

Akyüz, E. (2015), “*Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*”, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, s:90.

Bostancı, N. (2010), “*Toplum ve Kültür*”. İ. Sezai (Ed.), “*Sosyolojiye Giriş*” içinde, Beta Basım, İstanbul,s:111.

Büyüköztürk, Ş, Çokluk Bökeoğlu, Ö ve Köklü, N. (2009), “*Sosyal Bilimler İçin İstatistik*”, 4. Baskı, Pegem Yayınları, Ankara,s:3-4.

Coşkun, R, R. Altunışık, S. Bayraktaroğlu ve E. Yıldırım. (2015). “*Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*”, 8. Baskı, Sakarya Kitabevi, Sakarya, s:67.

Dupper, D. (2014), “*Okul Sosyal Hizmeti Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleler*”, Y. Özkan ve E. Gökçearslan Çiftçi (çev.), Kapital Medya Hizmetleri, İstanbul, s:9-154.

Durmuşoğlu Saltalı, N. (2014), “*Aile ve Çocuk Refahı*”. S. Yıldırım Doğru (Ed.), “*Çocuk Hakları ve Koruma Aile Refahı ve Koruma*” içinde, Eğiten Kitap, Ankara, s:44.

Durmuşoğlu Saltalı, N. (2014), “*Çocuk İstismarı ve İhmali*”. S. Yıldırım Doğru, “*Çocuk Hakları ve Koruma Aile Refahı ve Koruma*” içinde, Eğiten Kitap, Ankara, s:63.

Duyan, V. (2014), “*Sistem Kuramı*”, Duyan, V (Ed). “*Sosyal Hizmet Kuramları ve Yaklaşımları*”, Ata-Aöf Yayınları, Online Kitap, s:2-20.

Gönç Şavran, T. (2010), “*Araştırma Yöntem ve Tekniklerinin Seçimi*”. N. Suğur (Ed.), “*Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*” içinde, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, s:123.

Karaçar, E. (2014), “*Boş Zaman ve Rekreasyonun Tarihsel Gelişim Süreci*”, Yaylı, A (Ed.), “*Rekreasyona Giriş*”, Detay Yayıncılık, Ankara, s:71.

Kılbaş, Ş. (2010), “*Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme*”, Gazi Yayınevi, Ankara, s:3-4.

Neuman, L. (2014), “*Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*”, S. Özge (çev.), Yayın Odası, Ankara, s:3.

Öztürk, M. (2011), “*Türkiye’de Engelli Gerçeği*”, Müsiad Cep Kitapları:30, ISBN 978-605-4383-07-8, s:18-19.

Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010), “*Sosyal Hizmet Terimleri*”, Sakarya Yayıncılık, İstanbul, s:529.

TC Anayasası

Teater, B. (2015), “*Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri*”, A. Karatay (Çev. Ed.), Ankara, Nika Yayınevi, s:26-50.

Zastrow, C ve K.K, Krist-Ashman. (2014), “*İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre*”, S.E, Türközü (çev.), Nika Yayınevi, Ankara, s:487.

Zastrow, C. (2013), “*Sosyal Hizmete Giriş*”, D. B. Çiftçi (çev.), Nika Yayınevi, Ankara, s:491-503.

### ***Sürelî Yayınlar***

Aytaç, Ö. (2002), “*Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, s:235.

Çelen, F. K, A, Çelik ve S, S, Seferoğlu. (2011), “*Çocukların İnternet Kullanımları ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler*”, Akademik Bilişim 2011, 2-4 Şubat 2011 / İnönü Üniversitesi, s:2.

Deveci, H, Karadağ, R ve Yılmaz, F. (2008), “*İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar-2008, Cilt:7, Sayı:24, s:365.

Duman, N. (2014), “*Türkiye’de Düünden Bugüne Okul Sosyal Hizmeti*”, Sosyal Hizmet Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, s:29.

Duman, N.(2014), “*Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı, Kapsamı ve Çocuk Koruma Sistemi İçindeki Yeri*”, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı, s:2-3.

Durak Batıgün, A. (2008), “*İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme*”, Türk Psikoloji Dergisi, Aralık, 23(62), s:72.

Eskin, M. (2000), “*Ergen Ruh Sağlığı Sorunları ve İntihar Davranışıyla İlişkileri*”, Klinik Psikiyatri, Sayı:3, s:233.



Giray, S ve Esin Gülel, F. (2014), “*Avrupa Ülkelerinin İntihar Oranlarına Göre Sınıflandırılması*”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan, Sayı:31, s:235.

Kaya, M, M, Genç, B, Kaya ve E, Pehlivan. (2007), “*Tıp Fakültesi ve Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinde Depresif Belirti Yaygınlığı, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Etkileyen Faktörler*”, Türk Psikiyatri Dergisi, 18(2), s:138.

Küçükali, A. (2015), “*Engellilere Uygulanan Sosyal Yardımlar*”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı:35, s:105.

Meşe, İ. (2014), “*Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?*”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Sayı:33. s:88.

Özgökçeler, S ve Alper, Y. (2010), “*Özürlüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi*”, İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s:33.

Polat Uluocak, G. (2009), “*İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumu*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:29, s:40-42.

Taşkın, D. (2014), “*Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye*”, TSA, Cilt:18 Sayı:1, s:178.

Yetim, N ve Çağlayandereli, M. (2007), “*Toplumsal Algı Boyutuyla Sokakta Çalışan Çocuklar: Mersin Örneği*”, Sosyoloji Dergisi, Dizi:3, Sayı:14, s:35.

## ***Diğer Yayınlar***

1739 nolu Milli Eğitim Temel Kanunu

Akgül, B. (2011), “*Farklı Kültürlerdeki Bireylerin Boş Zaman Aktivitelerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Ankara- Londra Örneği*”, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, s:30-31.

Arabacı, N. (2011) ,“*Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (Abçıda) Geliştirilmesi Ve Anne-Baba-Çocuk İletişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*”, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s:16-28.

Arslan, S. (2010), “*Yetişkin Kent Halkının Belediyelerin Serbest Zaman Eğitimi İle Rekreasyon Etkinliklerinin Sunumuna ve Yaşam Kalitesine Etkisine İlişkin Görüşleri (Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği)*”, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s:32.

Aykara, A. (2010), ” *Kaynaştırma Eğitimi Sürecindeki Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Uyumlarını Etkileyen Etmenler ve Okul Sosyal Hizmeti*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:3.

Baykal, T. (2008), “*Ailede Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet, Bu Şiddete İlişkin Tutumlar ve Kadının Şiddet Yaşantısı*”, Doktora Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi, SBE.

Çelenk, S. (2003), “ *Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması*”, İlköğretim-Online 2 (2), s:32, <http://www.ilkogretim-online.org.tr>

Dalan, H. (2010), “*Liselerde Obezite ve Sağlıklı Beslenme Konularında Öğrencilerin Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s:2.

DPT, (2001), “*8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Komisyonu Raporu*”, Ankara, s:104.

Genç, Y. (24-25 Mart 2016), “*Eşler Arası Sorunların Oluşumunda İletişimin Rolü*”, 1. Uluslararası İletişim, Edebiyat, Müzik ve Sanat Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar Kongresi”, Kocaeli, s:185.

Gökkaya Bilican V. (27-28 Nisan 2012), “*Kadına Şiddet ve Gölgesindeki Çocuk*”, Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu, Ankara: Kırıkkale Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, s:675.

Karakaya, S. (2012), “*İlköğretim Okullarında Ailenin Eğitime Katılımı ve Okul Sosyal Hizmeti*”, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:5-26.

Kaya, T. (2009), “*Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (İstanbul İli Örneği)*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:32.

Köseoğlu, A. (2013), “*İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Red Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, Ankara, 2001, m:5, 6, 45, 47, 50, 51, 52.

Özbahar Acar, Z. (2015), “*Üniversite Öğrencilerinde Obezite ve Yaşam Davranışları*”, Uzmanlık Tezi, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tıp Fakültesi, s:19.

Özcan, B. (2007).-, “*Sosyolojik Olarak Tüketim ve Boş Zaman: İstanbul Olivium Outlet Center ve Galleria Alışveriş Merkezi Örnekleri*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:27.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 31.05.2006, 26184 sayılı Resmî Gazete, m:2-24.

Sarıtaş, M. (2006), “*İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Gözlenen Zorba Davranışların Aile Sorunlarına Göre İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:52-53.

Sucu, İ. (2007), “*Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:20.

Şahin, T. (2009), “*Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*”, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, s:19-33.

Taylan, H. (2011), ” *Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:25-28.

TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “*Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*”, [http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler\\_409\\_558\\_560](http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560), et:10.06.2016.

TÜİK, (2012), “Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları”, Haber Bülteni, Sayı:13659, 2 Nisan 2013, et:6.6.1016.

TÜİK, (2013), “06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya”, Haber Bülteni, Sayı:15866 22 Ağustos 2013, et:7.12.2016.

TÜİK, (2014), “İstatistiklerle Çocuk 2014”, s:68-98, ISBN 978-975-19-6341-3

TÜİK, “İstatistiklerle Aile, 2015 Haber Bülteni”, Sayı:21523, et:8.8.2016

TÜİK, “İstatistiklerle Kadın, 2015 Haber Bülteni”, Sayı:21519, et:7.3.2016

Türk Dil Kurumu

Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, ISBN 975 - 19 - 3596 – 2, s:5-8.

Yetiş, Ü. (2008), “Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri (Ankara Örneği)”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, s:91.

Yıldırım, K. (2009), *Pisa 2006 Verilerine Göre Türkiye’de Eğitimin Kalitesini Belirleyen Temel Faktörler*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s:iii.

## EKLER

### Ek 1 Öğrenci Anket Formu

Sevgili Öğrenciler,

“Öğrencilerin Okul Dışı Vakitlerinin Değerlendirilmesinde Ailelerin Rolü ve Okul Sosyal Hizmeti” isimli araştırmam için sizin cevaplarınız çok değerli. Sizin katkılarınızın bulunacağı bu çalışmanın çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olmalarında yarar sağlayacağını umuyorum. Aşağıdaki soruları içtenlikle cevapladığınız için teşekkür ederim.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Yürütücü: Doç. Dr. Yusuf GENÇ

Araştırmacı: Hülya YILDIZ

1) Cinsiyetiniz

( ) Erkek ( ) Kız

2) Siz dahil kaç kardeşsiniz?

.....

3) Aile yapınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

( ) Geniş aile (Anneanne, babaanne, dede,...)

( ) Çekirdek aile (Anne, baba, çocuk)

( ) Ebeveynlerden biri ya da her ikisinin vefat etmiş olduğu aile

( ) Parçalanmış aile (Anne baba boşanmış)

4) Annenizin eğitim durumu nedir?

( ) Okur-yazar değil

( ) İlkokul mezunu

( ) Ortaokul mezunu

( ) Lise mezunu

( ) Üniversite mezunu

( ) Lisansüstü

5) Babanızın eğitim durumu nedir?

( ) Okur-yazar değil

( ) İlkokul mezunu

( ) Ortaokul mezunu

( ) Lise mezunu

( ) Üniversite mezunu

( ) Lisansüstü

6) Ailenizin ortalama aylık gelir ne kadardır (TL)?

.....

7) 2015-2016 Güz dönemindeki (1. Dönem) okul ortalamanız (100 üzerinden) nedir?

.....

8) Liseye giriş puanınız (OYP) nedir?

.....

9) Şu ana kadar kaç tane başarı belgesi ( takdir, teşekkür) aldınız?

.....

10) Akademik başarınızın (ders başarısı) daha yüksek olmasını engelleyen nedenler nelerdir?

- ( ) Zeka düzeyim ( ) Dersleri sevmiyor oluşum ( ) Derslerde dikkatimi toplayamamam  
( ) Ailemin benden beklentisinin yüksekliği ( ) Ailemin derslerimi önemsememesi  
( ) Arkadaş grubumun dersleri önemsememesi ( ) Okuldaki derslerin verimsiz olması

11) Anne ya da babanız okulda neler öğrendiğinize dair soruları hangi sıklıkta sorar?

- ( ) Hiçbir zaman ( ) Yılda bir-iki kere ( ) Ayda bir-iki kere ( ) Haftada bir iki kere ( ) Her gün

12) Anne ya da babanız okul toplantılarına katılır mı?

- ( ) Hepsine katılır ( ) Çoğuna katılır ( ) Nadiren katılır ( ) Katılmaz

13) Anne ya da babanız okuldaki eğitici seminerlere(uzman konuşması, sunum) katılırlar mı?

- ( ) Hepsine katılır ( ) Çoğuna katılır ( ) Nadiren katılır ( ) Katılmaz

14, 15 , 16, 17 nolu sorulardaki duygu durumları için size en uygun olanı işaretleyiniz.

- 14) ( ) Her zaman mutluyum ( ) Çoğu zaman mutluyum ( ) Ne mutlu ne mutsuzum  
( ) Çoğu zaman mutsuzum ( ) Her zaman mutsuzum

- 15) ( ) Her zaman iyimserim ( ) Çoğu zaman iyimserim ( ) Ne iyimser ne kötümserim  
( ) Çoğu zaman karamsarım ( ) Her zaman karamsarım

- 16) ( ) Her zaman enerjiliyim ( ) Çoğu zaman enerjiliyim ( ) Ne enerjik ne yorgunum  
( ) Çoğu zaman yorgunum ( ) Her zaman yorgunum

- 17) ( ) Her zaman öfkeliyim ( ) Çoğu zaman öfkeliyim ( ) Ne öfkeli ne sakinim  
( ) Çoğu zaman sakinim ( ) Her zaman sakinim

Aşağıdaki aktiviteleri gerçekleştirirken kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

	Çok mutluym	Mutluym	Kararsızım	Mutsuzum	Çok mutsuzum
18) Bilgisayar oyunu oynarken					
19) Sevdiğim bir arkadaşım ile sohbet ederken					
20) Sevdiğim bir büyüğümle sohbet ederken					
21) Ders dinlerken					
22) İlgi alanıma uygun bir kitap okurken					
23) Sosyal medyada vakit geçirirken					
24) Sportif bir kurs etkinliğinde					
25) İlgi alanıma uygun bir kurs etkinliğinde					
26) Gezi, piknik gibi faaliyetlerde					
27) Ödev yaparken					
28) Televizyon izlerken					
29) Eve misafir geldiğinde					

30) Kendinizden kişisel özellikleriniz (fiziksel görünüm, karakter) yönüyle memnuniyet durumunuz nedir?

( ) Çok memnunum ( ) Memnunum ( ) Kararsızım ( ) Memnun değilim ( ) Hiç memnun değilim

31) Kendinizle alakalı aldığınız kararları sonuna kadar uygular mısınız?

( ) Kesinlikle uygularım ( ) Bazen uygularım ( ) Aldığım kararlar hep havada kalır



**32)** Olumsuz duygularınızın yoğun olduğu dönemlerde ( kızgın, üzgün, kaygılı, umutsuz) ne yaparsınız?

- Kendimi çok yalnız hissedirim     Bir arkadaşım ile paylaşım da bulunurum  
 Ailem ile paylaşım da bulunurum     Okulumdaki psikolojik rehberden destek alırım  
 Abartılı tepkiler veririm     Kendi içimde hallederim

**33)** Hoşunuza gitmeyen bir olayla karşılaştığınızda ne yaparsınız?

- Öfkelenirim     Okuldaki rehberlik hocasının fikrini alırım  
 Karamsarlığa düşerim     Sakin davranıp en isabetli kararı tek başıma vermeye çalışırım  
 Ailemin fikrini alırım

**34)** Öğretim hayatınız boyunca okullarınızdaki rehberlik hocalarınızla kaç kez bire-bir görüşme yaptınız?

.....

**35)** Rehberlik hocalarınızla görüştüğünüz konular ne ile ilgiliydi?

- Kendimle ilgili     Arkadaşlarımla ilgili     Ailemle ilgili  
 Başarı durumumla ilgili     Diğer.....

**36)** Okul sosyal hizmeti diye bir uygulama duydunuz mu?

- Evet     Hayır

**37)** Okul dışı vakitlerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Plansız     Planlı     Şartlara göre     Rastgele

**38)** Okul dışı vakitlerinizi değerlendirirken anne ya da babanızın tavsiyeleri hangi yönde olur?

- Ders çalışma, ödevleri bitirme     İlgi alanıma göre kurslara katılma     Kitap okuma  
 Parkta, sokakta oynama     Evdeki işlere yardımcı olma  
 Kardeşlerle ilgilenme     Arkadaşlarla vakit geçirme

**39)** Daha önce ilgi alanlarınıza göre hangi spor, sanat veya bilimsel kursa katıldınız?

- Hiç katılmadım  
 Bilimsel (Akıl oyunları, hafıza teknikleri, satranç, İngilizce, değerler eğitimi, vb.)  
 Sanat ( Keman, gitar, bağlama, resim, tasarım, drama, diksiyon, vb.)  
 Spor ( karate, futbol, basketbol, yüzme, vb.)  
 Diğer.....

**40)** Katıldıysanız bu kurslar size psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak bir ilerleme sağladı mı?

- Kesinlikle sağladı  Sağladı  Kararsızım  Sağlamadı  Kesinlikle sağlamadı

**41)** Serbest vakitlerinizde keyifle yapacağımız aktivitelerin sizi daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal bir kişi haline getireceğine inanıyor musunuz?

- Evet  Hayır

**42)** Aşağıdakilerden hangisi size daha uygundur?

- Dışa dönük  İçe dönük  Kararsızım  Bilmiyorum

**43)** Sosyal ilişkilerinizdeki iletişim başarınız ( arkadaşlarınızla, ailenizle, akrabalarınızla, vb.) yönüyle kendinizden memnuniyet durumunuz nedir?

- Çok memnunum  Memnunum  Kararsızım  
 Memnun değilim  Hiç memnun değilim

**44)** Arkadaşlarınızla iletişiminiz nasıldır?

- Çok iyi  İyi  Normal  Kötü  Çok kötü

**45)** Arkadaşınızı olumsuz bir durumla ilgili uyarmanız gerektiğinde aşağıdakilerden hangisi sizin tercihiniz olur?

- Bana kötü davranabilir diye uyarmam  Üzülür diye uyarmam  
 Arkadaşlığımız bozulabilir diye uyarmam  Ne olursa olsun uyarırım  
 Yapıcı(olumlu) eleştiri olduğuna inandığım için uyarırım

**46)** Sert bulduğunuz bir öğretmeninizle bir probleminizi konuşmanız gerektiğinde davranışınız aşağıdakilerden hangisi olur?

- ekinip konuşmaktan vazgeçerim  
 Tedirgin olurum ama konuşurum  
 Kelimelerimi çok dikkatli seçerek konuşurum  
 Kaygılanmadan konuşurum

**47)** Annenizin size karşı genel tutumu nasıldır?

- Öfkeli     Baskıcı     Rahat     İlgisiz     İlgili     Eleştirel

**48)** Babanızın size karşı genel tutumu nasıldır?

- Öfkeli     Baskıcı     Rahat     İlgisiz     İlgili     Eleştirel

## Ek 2 Veli Anket Formu

Sevgili Veliler,

“Öğrencilerin Okul Dışı Vakitlerinin Değerlendirilmesinde Ailelerin Rolü ve Okul Sosyal Hizmeti” isimli araştırmam için sizin cevaplarınız çok değerli. Önemli katkılarınızın bulunacağı bu çalışma çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olmalarına yarar sağlayacaktır. Aşağıdaki soruları cevapladığınız için teşekkür ederim.

### SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Yürütücü: Doç. Dr. Yusuf GENÇ

Araştırmacı: Hülya YILDIZ

1)Cinsiyetiniz

( ) Erkek ( ) Kadın

2) Çocuk sayınız

.....

3) Aile yapınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

( ) Geniş aile (Anneanne, babaanne, dede,...)

( ) Çekirdek aile (Anne, baba, çocuk)

( )Ebeveynlerden biri ya da her ikisinin vefat etmiş olduğu aile ( ) Parçalanmış aile(Ane baba boşanmış)

4) Eğitim durumunuz

( ) Okur-yazar değil ( ) İlkokul mezunu ( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu

( ) Üniversite mezunu ( ) Lisansüstü

5) Eşinizin eğitim durumu

( ) Okur-yazar değil ( ) İlkokul mezunu ( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu

( ) Üniversite mezunu ( ) Lisansüstü ( Yüksek lisans, doktora)

6) Ailenizin ortalama aylık geliri.....(TL)

7) Çocuğunuzun 2015-2016 Güz dönemindeki (1. Dönem) okul not ortalaması (100 üzerinden) kaçtır?

.....

8) Çocuğunuz şu ana kadar kaç tane başarı belgesi ( takdir, teşekkür) aldı?

.....

9) Çocuğunuz akademik başarısının (ders başarısı) daha yüksek olmasını engelleyen nedenler sizce nelerdir?

- Zeka düzeyi     Dersleri sevmiyor oluşu     Derslerde dikkatini toplayamaması  
 Ailesinin ondan beklentisinin yüksekliği     Ailesinin derslerini önemsememesi  
 Arkadaş grubunun dersleri önemsememesi     Okuldaki derslerin verimsiz olması

10) Çocuğunuzun okulda neler öğrendiğine dair soruları hangi sıklıkta sorarsınız?

- Hiçbir zaman     Yılda bir-iki kere     Ayda bir-iki kere     Haftada bir iki kere     Her gün

11) Çocuğunuzla ilgili okul toplantılarına katılır mısınız?

- Hepsine katılırız     Çoğuna katılırız     Nadiren katılırız     Katılmayız

12) Çocuğunuzun okulundaki eğitici seminerlere (konuşma, sunum) katılır mısınız?

- Hepsine katılırız     Çoğuna katılırız     Nadiren katılırız     Katılmayız

**13, 14 , 15, 16 nolu sorulardaki duygu durumları için çocuğunuza en uygun olanı işaretleyiniz.**

- 13)  Her zaman mutludur     Çoğu zaman mutludur     Ne mutlu ne mutsuzdur  
 Çoğu zaman mutsuzdur     Her zaman mutsuzdur

- 14)  Her zaman iyimserdir     Çoğu zaman iyimserdir     Ne iyimser ne kötümserdir

Çoğu zaman karamsardır  Her zaman karamsardır

15)  Her zaman enerjiktir  Çoğu zaman enerjiktir  Ne enerjik ne yorgundur  
 Çoğu zaman yorgundur  Her zaman yorgundur

16)  Her zaman öfkeli dir  Çoğu zaman öfkeli dir  Ne öfkeli ne sakindir  
 Çoğu zaman sakindir  Her zaman sakindir

**Aşağıdaki aktiviteleri gerçekleştirirken çocuğunuz neler hisseder?**

	Çok mutlu	Mutlu	Kararsız	Mutsuz	Çok mutsuz
17) Bilgisayar oyunu oynarken					
18) Sevdiği bir arkadaşıyla sohbet ederken					
19) Sevdiği bir büyüğüyle sohbet ederken					
20) Ders dinlerken					
21) İlgi alanına uygun bir kitap okurken					
22) Sosyal medyada vakit geçirirken					
23) Sportif bir kurs etkinliğinde					
24) İlgi alanına uygun bir kurs etkinliğinde					
25) Gezi, piknik gibi faaliyetlerde					
26) Ödev yaparken					
27) Televizyon izlerken					
28) Eve misafir geldiğinde					

**29)** Çocuğunuzun kişisel özellikleri (fiziksel görünüm, karakter) yönüyle kendinden memnuniyet durumu nedir?

( )Çok memnundur ( )Memnundur ( )Karasızdır ( )Memnun değildir ( )Hiç memnun değildir

**30)** Çocuğunuz kendisiyle alakalı aldığı kararları sonuna kadar uygular mı?

( ) Kesinlikle uygular ( ) Bazen uygular ( ) Aldığı kararlar hep havada kalır

**31)** Olumsuz duygularının yoğun olduğu dönemlerde ( kızgın, üzgün, kaygılı, umutsuz) çocuğunuz ne yapar?

( ) Kendini çok yalnız hisseder ( ) Bir arkadaşıyla paylaşımında bulunur  
( ) Ailesiyle paylaşımında bulunur ( ) Okuldaki psikolojik rehberden destek alır  
( ) Abartılı tepkiler verir ( ) Kendi içinde halleder

**32)** Hoşuna gitmeyen bir olayla karşılaştığında çocuğunuz ne yapar?

( ) Öfkelenir ( ) Okuldaki rehberlik hocasının fikrini alır  
( ) Karamsarlığa düşer ( ) Sakin davranıp en isabetli kararı tek başına vermeye çalışır  
( ) Ailesinin fikrini alır

**33)** Öğretim hayatı boyunca çocuğunuz okullarındaki rehberlik servisiyle kaç kez bire-bir görüşme yaptı?

.....

**34)** Rehberlik hocalarıyla görüştüğü konular ne ile ilgiliydi?

( ) Kendisiyle ilgili ( ) Arkadaşlarıyla ilgili ( ) Ailesiyle ilgili  
( ) Başarı durumuyla ilgili ( ) Diğer.....

**35)** Okul sosyal hizmeti diye bir uygulama duydunuz mu?

( ) Evet ( ) Hayır

**36) Çocuğunuz okul dışı vakitlerini nasıl değerlendiriyor?**

Plansız  Planlı  Şartlara göre  Rastgele

**37) Çocuğunuz okul dışı vakitlerini değerlendirirken sizin tavsiyeleriniz ne yönde oluyor?**

Parkta, sokakta oynaması  Ders çalışması, ödevlerini bitirmesi  Kitap okuması  
 Evdeki işlere yardımcı olması  İlgi alanına göre kurslara katılması  
 Kardeşleriyle ilgilenmesi  Arkadaşlarıyla vakit geçirmesi

**38) Çocuğunuz daha önce ilgi alanlarına göre hangi spor, sanat veya bilimsel kurs ya da kurslara katıldı?**

Hiç katılmadı  
 Bilimsel (Akıl oyunları, hafıza teknikleri, satranç, İngilizce, değerler eğitimi, vb.)  
 Sanat (Keman, gitar, bağlama, resim, tasarım, drama, diksiyon, vb.)  
 Spor (karate, futbol, basketbol, yüzme, vb.)  
 Diğer.....

**39) Katıldıysa bu kurslar çocuğunuza psikolojik, fiziksel ve sosyal olarak bir ilerleme sağladı mı?**

Kesinlikle sağladı  Sağladı  Kararsızım  Sağlamadı  Kesinlikle sağlamadı

**40) Serbest vakitlerinde keyifle yapacağı aktivitelerin çocuğunuzu daha başarılı, daha mutlu ve daha sosyal bir kişi haline getireceğine inanıyor musunuz?**

Evet  Hayır

**41) Aşağıdakilerden hangisi çocuğunuzun kişiliğine daha uygundur?**

Dışa dönük  İçe dönük  Kararsızım  Bilmiyorum

**42) Sosyal ilişkilerindeki iletişim başarısı (arkadaşlarıyla, ailesiyle, akrabalarıyla, vb.) yönüyle çocuğunuzdan memnuniyet durumunuz nedir?**

Çok memnunum  Memnunum  Kararsızım



Memnun değilim       Hiç memnun değilim

**43) Çocuğunuzun arkadaşlarıyla iletişimi nasıldır?**

Çok iyi     İyi     Normal     Kötü     Çok kötü

**44) Çocuğunuz, arkadaşını olumsuz bir durumla ilgili uarması gerektiğinde aşağıdakilerden hangisini tercih eder?**

Kötü davranabilir diye uarmaz       Arkadaşı üzülür diye uarmaz

Arkadaşlığı bozulabilir diye uarmaz       Ne olursa olsun uyarır

Yapıcı(olumlu) eleştiri olduğuna inandığı için uyarır

**45) Sert bulduğu bir öğretmeniyle bir problemini konuşması gerektiğinde çocuğunuzun davranışı aşağıdakilerden hangisi olur?**

Çekilir, konuşamaz       Tedirgin olur ama konuşur       Kaygılanmadan konuşur

Kelimelerini çok dikkatli seçerek konuşur

**46) Çocuğunuza karşı tutumunuzu genelde nasıl buluyorsunuz?**

Öfkeli     Baskıcı     Rahat     İlgisiz     İlgili     Eleştirel

**47) Çocuğunuza karşı eşinizin genel tutumunu nasıl buluyorsunuz?**

Öfkeli     Baskıcı     Rahat     İlgisiz     İlgili     Eleştirel

### **Ek 3 Ergen Sorunları Konulu Seminere Davet Kağıdı**

Değerli Velimiz,

5.5.2016 Perşembe günü 16:15'te "Ergenlik Sorunları " semineri Doç. Dr. Yusuf Genç tarafından gerçekleştirilecektir. Ayrıca uygulamakta olduğumuz projenin çocuklarınız üzerindeki etkilerini öğrenmek ve tavsiyelerinizi almak istiyoruz. Fikirleriniz bizim için önemli. Katılımınızı bekliyoruz.

Tarih: 5.5.2016 Perşembe

Yer: Mithatpaşa Ortaokulu Konferans Salonu

#### **Ek 4 Sakarya Üniversitesi Gezisi Veli İzin Belgesi**

4 Haziran 2016 Cumartesi günü proje kapsamında gerçekleştirilen derslerin basketbol hariç Sakarya Üniversitesinde yapılmasına öğrencim için izin veriyorum.

Öğrenci Adı-Soyadı:

Veli Adı- Soyadı:

İmza:

## **Ek 5 Sosyal Deney Öğrenci Değerlendirme Soruları**

Adı-Soyadı:

- 1) Proje sence nasıldı?
- 2) Projenin sana katkıları neler oldu?
- 3) Bu proje başka öğrencilere de uygulanmalı mı?
- 4) Öneri ve tavsiyelerin nelerdir?

## **Ek 6 Sosyal Deney Veli Değerlendirme Soruları**

Adı-Soyadı:

- 1) Projenin gidişatı ile ilgili görüşleriniz:
- 2) Proje çocuğunuz için faydalı oldu mu? Çocuğunuzda gördüğünüz değişiklikler nelerdir?
- 3) Çocuğunuz proje etkinlikleri ile ilgili neler anlatıyor?
- 4) Önerileriniz?

## ÖZGEÇMİŞ

İlk ve ortaöğretimini Kocaeli’de tamamlayan Hülya YILDIZ, Uludağ Üniversitesi Matematik Bölümü ve Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü mezunudur. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı’nı başarıyla tamamlamıştır. Yabancı dili İngilizcedir. Yazar, evli ve iki çocuk annesidir. Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Okul sosyal hizmeti, göç, çocuk refahı, aile refahı ve yoksulluk ilgi alanlarını oluşturmaktadır.